ب

بَاءٌ (ب) бо (*араб алифбосидаги иккинчи ҳарф; абжадда - 2*)

ب 1) *қисқ.* رَجَبٌ дан (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 7-ойи*); 2) жонли тилдаги *ҳозирги замон*. олд қўшимчаси; أَنَا بَاكْتُبْ мен ёзяпман; أَنَا بَارُوحْ мен боряпман

ب 1) -да; بِالْمَدِينَةِ шаҳарда; بِشَارِعِ نَوَائِي Навоий кўчасида; بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилида; 2) ёрдамида, воситасида, орқали; بِالتِّلِفُونِ телефон орқали; بِالسِّكِّينِ пичоқ ёрдамида, пичоқда; يَكْتُبُ بِالْقَلَمِ у қаламда (қалам *билан*) ёзяпти; 3) билан; جَاءَ بِهِ у билан келди, уни олиб келди; ذَهَبَ بِهِ уни олиб кетди, у билан кетди; بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ туну кун; وَصَلَ اللَّيْلَ بِالنَّهَارِ *маж.* туну кун ишламоқ; 4) яқинида, ёнидан, қошида, ҳузурида; مَرَّتْ بِهِ унинг ёнидан ўтди; الْإِدَارَةُ الشَّرْعِيَّةُ بِالْحَقَّانِيَّةِ юстиция вазирлиги ҳузуридаги шариат бошқармаси; 5) -га; يَعْمَلُ بِأَرْبَعِ أَرْوَاحٍ у тўрт киши ўрнига ишлаяпти; عَيْنٌ بِعَيْنٍ қонга-қон, жонга-жон (*сўзма-сўз:* кўзга-кўз); بِخَمْسَةِ قُرُوشٍ беш қиршга (пиастрга), арзон нарх (баҳо) га; 6) ҳақида, тўғрисида, борасида; ... أَخْبَرَهُمْ بِأَنَّ ... у ... тўғрисида уларга хабар қилди; أَمَرَ بِنَفْيِهِ уни ҳайдаш тўғрисида амр (буйруқ) қилди; 7) кейин, сўнг; بِأُسْبُوعٍ بَعْدَ ذَلِكَ бир ҳафтадан кейин (сўнг); 8) *қасам юкламаси:* بِاللهِ худо ҳаққи!, Оллоҳ ҳаққи!; 9) *ортиқча* ب *предлоги, бирор маънони билдирмайдиган* ب *предлоги* (بَاءٌ زَائِدَةٌ); كَفَى بِاللهِ شَهِيدًا Оллоҳ шоҳид сифатида кифоя қилади; ◊ بِالْمِرْصَادِ сергак, хушёр; بِالْعَرَبِيِّ арабча; بِسُرْعَةٍ тез, зудлик билан; بِوُضُوحٍ аниқ, равшан; لَيْسَ هُوَ بِرَجُلٍ طَيِّبٍ у яхши одам эмас; قَامَ بِوَعْدِهِ у ўз ваъдасини бажарди; بِأَبِي أَنْتَ *қар.* أَبٌ ؛ بِإِذْنِ اللهِ *дин.* Оллоҳнинг изни (иродаси) билан; خَرَجْتُ وَ إِذَا بِهِ بِالْبَابِ мен чиққач, кутилмаганда уни эшик олдида кўриб қолдим

بَائِيٌّ 1) "Б" витамини; 2) бета; أَشِعَّةُ ~ـة бета нурлари

بَابَا *кўп.* بَابَاوَاتٌ بَابَوَاتٌ 1) дада, ота; ~ وَ مَامَا ота ва она; ~ مِيلَادٍ ~ *ёки* ~ نُوئِيلٍ қорбобо; 2) Рим папаси

— بَابَاوِيٌّ папага оид

— بَابَوِيَّةٌ, بَابَاوِيَّةٌ папалик, папа ҳокимияти (ҳукмронлиги)

بَابِلُ Бобил, Вавилон; بُرْجُ ~ Бобил минораси

— بَابِلِيٌّ 1. Бобилга оид; الـ~ـة бобил тили; السَّبْيُ الـ~ لِلْيَهُودِ *тар.* яҳудийларнинг Бобилдаги асирлиги; 2. Бобилда яшовчи, бобиллик

بَابَةُ Бобиҳ (*қибт тақвимининг иккинчи ойи*)

بَابُوجٌ *кўп.* بَوَابِيجُ оёқ кийими, туфли

بَابُورٌ *кўп.* ـاتٌ — буғ машинаси; ~ الْبَحْرِ пароход; سِكَّةُ الْحَدِيدِ ~ паровоз; ~ الْجَازِ примус, чироқ

بَابُونَجٌ 1) мойчечак; 2) мойчечак гулидан тайёрланган дори; الْـ~ الْكَبِيرُ хризантема (*чаман бўлиб очиладиган ўсимлик ва унинг гули*)

بَاتٌ *шахм.* пот

بَاتِنْجَانٌ *жам.* бақлажон

— بَاتِنْجَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ — бақлажон

بَاتِيسْتَة батист (*мато*)

بَاثُولُوجِيَا патология (*организмдаги касаллик жараёнларини ва организмнинг табиий ҳолатдан чиқиш сабабларини ўрганувчи фан*)

— بَاثُولُوجِيٌّ патологияга оид

بَادِشَاهٌ *кўп.* ـاتٌ — подшоҳ

بَاتِنْجَانٌ = بَاذِنْجَانٌ

بَاذِيَانٌ *бот.* бодён (*муаттар гулли, доимо кўкариб турадиган бута*)

بَاسِنْجَانٌ = بَاذِنْجَانٌ

بَارٌ *кўп.* ـاتٌ — бар, қаҳвахона

بَارَاشُوتٌ парашют

بَارَافَانٌ *кўп.* ـاتٌ — парда (*йиғиладиган*)

بَارَاكُودَا барракуда (*балиқ*)

بَارِجَةٌ *кўп.* بَوَارِجُ ҳарбий кема

بَارْكٌ парк, истироҳат боғи

بَارْنَامَجٌ *кўп.* بَرَامِجُ = بَرْنَامَجٌ

بَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ — бора (пора) (*1/ 40 қирш-пиастрга тенг пул бирлиги*)

بَارُودٌ порох (милтиқдори), إِطْلَاقُ الْـ~ отишма, отишиш, отиш; مَخْزَنُ ~ 1) ўқ-дори сақланадиган ертўла; 2) *кўч.м.* уруш ўчоғи

— بَارُودَةٌ *кўп.* بَوَارِيدُ қурол, милтиқ

بَارُوقٌ қўрғошинли белила

بَارُومِتْرٌ *кўп.* ـاتٌ — барометр

بَارُونٌ *кўп.* ـاتٌ — барон (*дворянларнинг графдан қуйи унвони ва шу унвон эгаси*)

بَارِيسِيٌّ Парижга оид; 2. парижлик

بَارِيُوم *кимё.* барий

بَازٌ *кўп.* بَازَاتٌ، بِيزَانٌ، أَبْوَازٌ лочин, боз

بَازَارٌ 1) бозор; 2) савдо-сотиқ

بَازْدَارٌ *кўп.* بَزَادِرَةٌ лочинбоқар

بَازُوكَة ,بَازُوكَا (*шунингдек:* مِدْفَعُ ~) *ҳарб.* базука, танкка қарши қўйиладиган реактив қурол

بَازِيٌّ *кўп.* بُزَاةٌ = بَازٌ

بَازْيَارٌ *кўп.* بَيَازِرَةٌ = بَازْدَارٌ

بَازِيلاَّ нўхат (*кўклигида териб олингани*); الْـ~ الْمُعَطَّرَةُ нўхатгул, янчилмаган мурч

بَاسْبُورْطٌ ,بَاسَابُورْتٌ *кўп.* ـاتٌ — паспорт

بَاسْتِيلْيَا қиём

بَاسُورٌ *қар.* بسر

بَاشْ бош, катта; تَمَرْجِيٌّ ~ бош санитар; جَاوِيشٌ ~ катта унтер-офицер; сержант (*полицияда*); фельдфебел; كَاتِبٌ ~ бош (биринчи) котиб; مُحْضِرٌ ~ инқилобдан олдинги Россияда суд ижрочиси; مُعَاوِنٌ ~ бош ёрдамчи (*судда*); مُهَنْدِسٌ ~ бош муҳандис (*инженер*)

– بَاشٌ *кўп.* ـاتٌ — *картада:* король, малик, қирол

– بَاشَا *кўп.* بَاشَوَاتٌ، بَاشَاوَاتٌ пошо (*Турк султонлигида ва Мисрда генераллар ва аъёнларнинг олий унвони ва унвон эгаси*)

– بَاشَوِيَّةٌ، بَاشَاوِيَّةٌ пошолик мансаби *ёки* унвони

بَاشْتُو : الْـ~ пушту тили

بَاشْرُوشٌ *зоол.* фламинго, қизилғоз (*бўйни ва оёқлари узун оч пуштиранг сув қуши*)

بَاشَقٌ ,بَاشِقٌ *кўп.* بَوَاشِقُ қирғий, қарчиғай

بَاشْكِيرٌ *кўп.* بَاشَاكِيرُ = بَشْكِيرٌ

بَاشِلُوسٌ бацилла (*таёқча шаклидаги бактерия*)

بَاشُورَةٌ *қар.* بشر

بَاصٌ *кўп.* ـاتٌ — автобус

بَاطِسٌ патак

بَاطُونٌ бетон; الْـ~ الْمُسَلَّحُ арматурали бетон, темир бетон

بَاطِيَةٌ *кўп.* بَوَاطٍ кувача; жом; қадаҳ; коса; кўза

بَاظٌ *кўп.* ـاتٌ — ўтхона панжараси; ораси очиқ сўри

بَاغَةٌ пластмасса, целлулоид (*ва бошқа даста, қабзалар учун ишлатиладиган материаллар*)

بَاقِلاَءٌ ,بَاقِلَّى *жам.* Миср ловияси (*ўсимлиги ва дони*)

– بَاقِلاَّةٌ ловия

بَاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) гулдаста; الزُّهُورِ ~ бир даста гул; الْوُرُودِ ~ бир даста атир гул; 2) боғлам, тутам, тарам, даста

بَاكُو *кўп.* بَاكِتَاتٌ қути (*мас. чой, сигарет учун*)

بَالٌ[1] кит; عَظْمُ (فَكُّ) الْـ~ кит мўйлови

بَالٌ[2] 1) ўй, фикр, хаёл; ... فَمَا ~كَ وَ ...ганда сен нимани ҳам ўйлашинг мумкин; مَا ~كَ احْتَمَلْتَ هٰذَا ؟ нима учун сен чидаб турдинг? (*рози бўлдинг?*); 2) хотира, эс, ёд; وَ لاَ يَغِيبُ عَنِ الْبَالِ بِأَنَّ ... шуни эсдан чиқармаслик керакки, ...; 3) кўнгил, ақл-идрок; مُنْشَغِلُ الْـ~ ташвишли, ташвишга тушган; هَادِئُ الْـ~ тинч, беташвиш, хотиржам, беозор, вазмин; طَوِيلُ الْـ~ сабр-қаноатли; طَوَّلَ ~ـهُ сабр-қаноат қилмоқ; رَاحَةُ الْـ~ сукунат, хотиржамлик, осойишталик; خَطَرَ بِـ~ي менинг эсим (ақлим) га келди; وَقَعَ مِنْهُ ~ унинг калласига (эсига) келди; لَنْ يَطْمَئِنَّ لَهُمْ ~ улар ҳеч тинчлана олмаяптилар; لَنْ يَهْدَأَ لَنَا ~ إِلاَّ بَعْدَ ... бизлар фақатгина ...да тинчланамиз; ذُو ~ ◊ муҳим; مَا ~كَ ؟ сенга нима бўлди?; ~كَ! эҳтиёт бўл!; أَخَذَ ~ـهُ مِنْ ... а) ...га яхшилаб қарамоқ, ...ни яхшилаб кузатмоқ; б) (*н. нидир*) дилга жо қилиб (*қулоққа қуйиб*) олмоқ; أَلْقَى ~ـهُ لِـ... *ёки* أَعْطَى ~ـهُ إِلَى ... ...га эътиборни қаратмоқ

بَالِسْتِيكٌ баллистика (*ўқ, снаряднинг ҳаракат қонунлари ҳақидаги фан соҳаси*)

– بَالِسْتِيكِيٌّ баллистикага оид, баллистик

بَالِصَةٌ *кўп.* بَوَالِصُ полис (*суғурта қилдирганлик тўғрисидаги ҳужжат*); التَّأْمِينِ ~ суғурта полиси

بَالْطُو *кўп.* بَالْطُوَاتٌ، بَلاَطِي пальто; مُشَمَّعٌ ~ (*резина аралашган*) пальто, резина плащ (ёмғирпўш)

بَالَةٌ[1] кичкина шиша (флакон)

بَالَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — тугун, бўхча, той, боғлам, тахлам, тўп

بَالُو бал, рақс кечаси

بَالُوتَاجٌ овозга қўйиш (*ўз номзодини, бирор масалани*)

بَالُوظَةٌ 1) мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланган ширин дирилдоқ овқат; 2) елимшак; مَنْشُورَاتٌ بِالْـ~ ◊ кўлда ёки машинкада ёзилган текстдан кўп нусхада кўпайтирилган ва ҳаммага маълум қилиш ва ташвиқот учун тарқатиладиган варақа

بَالُونٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) ҳаво шари, аэростат; 2) баллон

– بَالُونَةٌ ҳаво шари (*болалар ўйинчоғи*), пуфак

بَالِينَةٌ кит мўйлови

بَالِيه балет; قِطَعُ الْـ~ концертда алоҳида ижро этиладиган балет рақслари

بَامِيَا ,بَامِيَةٌ *бот.* тугмачагул, тугмагул

بَانٌ 1) Миср толи; 2) ўрмон ёнғоғи (*ўсимлиги*); حَبُّ الْـ~ *ёки* فُسْتُقُ الْـ~ ўрмон ёнғоғи меваси; زَيْتُ حَبِّ الْـ~ ўрмон ёнғоғи ёғи; 3) *кўч.м.* баланд, келишган қомат

بَانْسَةٌ *бот.* капалакгул

بَائَةٌ бигизтумшуқ (*чумчуқсимонларга кирувчи сайроқи қушча*)

بَانْيُو ванна (*чўмилиш ёки даволаниш учун белгиланган катта тос*)

بَاوُنْ фунт стерлинг (*пул бирлиги*)

بَايٌ кўп. ـَاتٌ — бей, бой (*мансаб, унвон*)

بَأْبَأَ 1) "ота", "дада" сўзини (*бола томонидан*) талаффуз қилмоқ; 2) بِأَبِي أَنْتَ сўзини талаффуз қилмоқ; қар. أَبٌ; 3) тезлашмоқ, шошилмоқ

— بُؤْبُؤٌ ўрта, марказ; ~ الْعَيْنِ кўз қорачиғи; هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ ~ الْعَيْنِ у менинг учун дунёда ҳамма нарсадан азизроқдир

بَأَرَ I (а) بَأْرٌ қудуқ қазимоқ, ковламоқ

— بِئْرٌ мн. кўп. آبَارٌ қудуқ, шахта, кон; ~ أَرْتُوَازِيَّةٌ артезиан қудуғи (*суви ўз босими билан отилиб чиқиб турадиган*); ~ الْبِتْرُولِ нефть қудуғи; ~ السُّلَّمِ зина суянчиқлари (панжаралари) оралиғидаги бўш жой (*кўп қаватли биноларда*)

— بُؤْرَةٌ кўп. بُؤَرٌ марказ, фокус (*нурларнинг кесишган нуқтаси*); زَوْجِيُّ الـ~ икки фокусли, бифокал; 2) манба; ўчоқ (*мас. юқумли касалликлар, инфекция ўчоғи*); ~ التَّوَتُّرِ кескинлик, нотинчлик ўчоғи

— بُؤْرِيٌّ фокусга оид; الْبُعْدُ الـ~ фокус масофаси

بَازٌ = بَازٌ

بَأُسَ I (у) بُؤْسٌ (у) بَأْسٌ (بأس) кучли (қувватли, қудратли) бўлмоқ, жасур (ботир, қўрқмас) бўлмоқ

بَئِسَ (а) بُؤْسٌ бахтсиз, ночор, ожиз, фақир; ярамас, бِئْسَ قиск. بَئِسَ жирканч бўлмоқ; بِئْسَ هَذَا الْإِنْسَانُ бу қандай ярамас одам!; بِئْسَ مَا أَشَرْتُمْ بِهِ! сиз маслаҳат берган нарса нақадар ёмон (жирканчли)!;

VIII ابْتَأَسَ хафа (ғамгин, маъюс) бўлмоқ; қайғурмоқ, ҳасрат (ғам, андух) чекмоқ, маъюсланмоқ

— بَائِسٌ кўп. بُؤَسٌ бахтсиз, бечора, ожиз, фақир

— بَأْسٌ 1) қувват, куч-қудрат; 2) жасорат, ботирлик; ذُو ~ а) кучли, қудратли; б) жасур, жасоратли; 3) ёмонлик, ёвузлик, зарар келтириш, кулфат, мусибат, офат, бало; لَا ~ بِهِ а) ёмон бўлмаган (яхши); б) яхши, яхшигина, дуруст; لَهَا صَوْتٌ لَا ~ بِهِ унинг яхшигина овози бор;

لَا ~ هُنَا بِبَعْضِ الْإِيضَاحِ бу ерда бир нечта изоҳлар (тушунтиришлар) бериш зарар қилмайди; لَا يَرَى فِيهِ ~ا бунда у ҳеч қандай фойдасиз нарсани кўрмаяпти; 4) қўрқинчли жой; وَ لَا ~ا! ҳечқиси йўқ!, зарари йўқ!;

لَا ~ عَلَيْكَ! сен айтсанг, ҳеч гап бўлмайди!; لَا ~ مِنْ أَنْ تَقُولَ қўрқма!

— بَأْسَاءُ 1) қийинчилик, бахтсизлик, ғам, кулфат; ~ الْحَيَاةِ وَ ضَرَّاءَهَا شَارَكَهَا ҳаёт қийинчиликларини у билан бирга баҳам кўрди; 2) муҳтожлик, камбағаллик, фақирлик

— بُؤْسٌ камбағаллик, бахтсизлик, фақирлик; أَهْلُ الـ~ фақир кишилар

— بُؤْسٌ: ~ بَنَاتُ бахтсизликлар, мусибатлар, фалокатлар, офат-балолар, фожиалар

— بَئِيسٌ кўп. بُؤَسَاءُ бахти қора, шўрпешона, толеи паст; 2) жафокаш, заҳматкаш, заҳмат чекувчи одам

بَأَّهَ I (а) بَأْهٌ (н. гадир) эътиборни қаратмоқ

بَؤُونَةُ бауна (*қибт тақвимининг 10-ойи*)

بَبْرٌ кўп. بُبُورٌ йўлбарс

— بَبْرِيٌّ йўлбарсга оид

بَبَّغَاءُ кўп. بَبَّغَاوَاتٌ тўти; كَرَّرَ (رَدَّدَ) الْكَلَامَ كَالـ~ тўтига ўхшаб такрорламоқ

— بَبَّغَاوِيٌّ، بَبَّغَائِيٌّ 1) тўтига ўхшаш, тўтисимон; тўтига оид; بِشَكْلٍ ~ тўтидек, тўтига ўхшаб; 2) ўзгалар сўзини тўтидек такрорловчи

— بَبَّغَائِيَّةٌ калака қилиш, тақлид қилиш

— بَبَّغَاءُ = ـــ кўп. ـَاتٌ بَبَّغَانٌ

بِبْلِيُوجْرَافِيٌّ библиографияга оид; 2) библиограф, библиография мутахассиси

— بِبْلِيُوجْرَافِيَا библиография (*китоб ва бошқа нашрларнинг системали илмий тавсифи ва шу ҳақдаги фан; китоблар, асарлар рўйхати, кўрсаткичи*)

بَتَّ I (а/у; и) بَتٌّ 1) кесмоқ, ажратмоқ, бўлмоқ, айирмоқ; 2) қарор қилмоқ, ҳал қилмоқ, муҳокамага қўймоқ; ... ~ بِرَأْيٍ فِي ... ҳақида қарор чиқармоқ; 3), қатъий ният қилмоқ; لَا صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يَبُتَّ الصِّيَامَ مِنَ اللَّيْلِ ҳад. тунда рўзага қатъий ният қилмаган кишида рўза бўлмайди (*фуқаҳолар фикрича, ният пешингача ҳам қилиниши мумкин*); II بَتَّتَ кўп кирқиб ташламоқ; VII انْبَتَّ 1) бўлинмоқ, ажралмоқ; кирқилмоқ; 2) ҳал бўлмоқ, ечилмоқ; муҳокамага қўйилмоқ

— بَاتٌّ 1) қатъий, узил-кесил; 2) ҳал қилувчи, муҳим

— بَتٌّ 1) кесиш, ажратиш, бўлиш; 2) ҳал қилиш, ечиш, муҳокамага қўйиш; ◊ ~ا ўнгдан чапга, соат милига тескари равишда

— بَتَاتٌ уй анжомлари; لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ عُشْرُ الـ~ ҳад. сизларнинг уй анжомларингиздан ушр олинмайди; ~ا узил-кесил, қатъий, қатъиян, бутунлай, мутлақо

— بَتَّةٌ қарор, хулоса, фикр, тўхтам; الـ~ узил-кесил, қатъий равишда, қатъий, батамом; ~ мутлақо қатъий

— بَتِّيٌّ мутлақ, тугал, қатъий

— مُنْبَتٌّ 1) ажралган, якка қолган, узоқлашган; إِنَّ الـ~ لَا أَرْضًا قَطَعَ وَ لَا ظَهْرًا أَبْقَى мқл. (карвондан) кечиккан киши (туя) белини аямаса ҳам, керакли масофани босиб ўтолмайди; эрта айтмаганга оқшом йўқ;2) ҳал бўлган; ҳал қилинган

بَتَاوٌ жам. зоғора нон

– بَتَّاوَةٌ *кўп.* اتٌ — думалоқ зоғора нон

– بَتِيَّةٌ, بُتِيَّةٌ *кўп.* اتٌ —, بَتَانِيٌّ кичкина бочка, бочкача

I بَتَرَ (у) بَتْرٌ 1) ажратмоқ, кесмоқ, бўлмоқ; 2) кесиб ташламоқ, қирқиб ташламоқ; V تَبَتَّرَ олди олинмоқ, тўхтатмоқ; VII اِنْبَتَرَ бўлинмоқ, кесилмоқ, узилмоқ

– أَبْتَرُ[1] *мн.* بُتْرٌ *кўп.* بُتْرَاءُ 1) бутр чўлтоқ, думи калта; 2) бефарзанд, боласиз

– أَبْتَرُ[2] охири яхшиликка олиб келмайдиган иш

– بَاتِرٌ *кўп.* بَوَاتِرُ ўткир, кескир; الـــ~ السَّيْفُ ўткир (кескир) қилич

– بَاتِرٌ = بَتَّارٌ

– بَتْرٌ 1) ажратиш, алоқани узиб қўйиш; 2) кесиб ташлаш

– مَبْتُورٌ 1) ажратилган, узилган, бўлинган; 2) кесиб ташланган; الْيَدِ ~ (السَّاقِ) қўли (оёғи) кесилган; 3) узуқ-юлуқ, бир-бирига боғланмаган, чала-чулпа, тумтароқ; ◊ حَيَاةٌ ~ةٌ барбод бўлган ҳаёт

بِتْرُولٌ, بَتْرُولٌ нефть; خَامٌ ~ хом (қайта ишланмаган) нефть; آبَارُ الـــ~ нефть қудуқлари; مَنَابِعُ الـــ~ нефть манбалари (булоқлари, қудуқлари); صِنَاعَةُ الـــ~ нефть саноати

– بِتْرُولِيٌّ, بَتْرُولِيٌّ 1) нефтга оид; الـــ~ـيَّةُ الْمُنْتَوجَاتُ нефть маҳсулотлари; 2) нефтли, нефтга бой, нефть берувчи

– بِتْرُوكِيمَاوِيَّاتٌ: صِنَاعَةُ ~ нефть-кимё саноати; нефтни қайта ишлаш саноати

أَبْتَعُ *мн.* بُتْعٌ *кўп.* بَتْعَاءُ: أَجْمَعُ) *сўзидан кейин маънони кучайтириш мақсадида келтирилади*) барча, бутун, ҳамма, жами

– بَاتِعٌ: سِرُّهُ الـــ~ унинг ички (ич-ичидаги, яширин) сири

– بَتَاعٌ 1) (*к. гадир, н. гадир қарашли*) мол-мулк, ашё; 2) بَتَاعٌ *мн.* بَتَاعَة *кўп.* بُتُوعٌ (*жонли тилда тегишлиликни, қарашлиликни англатади*) *мас.* الثَّوْرُ ~هُ унинг буқаси; بَقَرَةٌ بَتَاعَتُهَا унинг сигири; الدَّفَاتِرُ بُتُوعُ أُخْتِهِ синглисининг дафтарлари

– بَتْعٌ куч, қудрат

– بِتْعٌ асалдан тайёрланган шароб

بَتَافُورَةٌ *кўп.* اتٌ — *денг.* қайиқ

I بَتَكَ (у, и) بَتْكٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ажратмоқ; 2) қазимоқ, кавламоқ, қазиб олмоқ; II بَتَّكَ кўплаб кесмоқ, кесиб ташламоқ

I بَتَلَ (у, и) بَتْلٌ 1) ажратмоқ, айирмоқ, бўлмоқ; 2) қирқмоқ, кесмоқ; II بَتَّلَ = I; V تَبَتَّلَ 1) ажралмоқ, бўлинмоқ, кўчиб кетмоқ; 2) узоқлашмоқ, бегона бўлмоқ, нари кетмоқ; алоҳида (бўлак) бўлмоқ, рўзғорни бошқа қилмоқ; وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا *қур.* бу дунё ташвишидан вақт ажратиб унга (*Оллоҳга*) юз тут; 2) тарки дунё қилмоқ; ~ للهِ ўзини Оллоҳга бағишламоқ

– بَتُولٌ қиз, иффатли қиз, маъсума; الـــ~ Биби Марям (*сўзма-сўз:* бокира)

– بَتُولَا, بَتُولَةٌ қайин

– بَتُولِيٌّ 1) қизлик давридаги, қизларга хос бўлган; 2) иффатли, пок, киши тегмаган, бокира, иффати бутун, ўзига нуқс етмаган

– بَتُولِيَّةٌ иффатлилик, софлик, бокиралик

– تَبَتُّلٌ 1) тарки дунёчилик; 2) тақводорлик билан ҳаёт кечириш

– مُتَبَتِّلٌ зоҳид, тарки дунё қилган киши

I بَثَّ (а/у) بَثٌّ 1) сочмоқ, тарқатмоқ, сочиб ташламоқ, жойларга тарқатмоқ, юбормоқ; الْأَلْغَامَ ~ мина қўймоқ; الْعُيُونَ ~ жосуслар юбормоқ; الْخَوْفَ وَالرُّعْبَ فِي قُلُوبِ (نُفُوسِ) النَّاسِ ~ одамларнинг кўнглига ваҳима солмоқ; 2) (*радио ва телевизор орқали*) эшиттирмоқ; 3) эълон (маълум) қилмоқ, ҳаммага билдирмоқ; 4) (*н. гадир*) иқрор бўлмоқ, (*н. нидир*) бўйинга олмоқ; ростини, очиғини айтмоқ; IV أَبَثَّ ошкор қилмоқ, фош қилмоқ; VI تَبَاثَّ 1) айтмоқ, билдирмоқ, бир-бирига хабар қилмоқ; 2) ошкор қилмоқ (*сирни, ҳис-туйғулар ва ш.к. ларни*); бир-бирига билдирмоқ; VII اِنْبَثَّ ҳамма ёққа тарқалиб кетмоқ, тарқалмоқ, ҳаммага маълум бўлмоқ; ~وا يَبْحَثُونَ улар қидира бошладилар

– بَثٌّ[1] 1) сочиш, тарқатиш, кенгайтириш; 2) (*радио, телевизор орқали*) эшиттириш; 3) эълон (маълум) қилиш; 4) иқрор бўлиш

– بَثٌّ[2] *кўп.* بُثُوثٌ қайғу, ғам-алам, мотам

I بَثُرَ (у) بُثُورٌ ёки بَثِرَ (а) بَثَرٌ серхуснбузар бўлмоқ (*юз, тери*); II بَثَّرَ ёки بَثِرَ жуда кўп ҳуснбузар тошмоқ; V تَبَثَّرَ ҳуснбузар (ғудда, бўжама) тошмоқ, ҳуснбузар (ғудда, бўжама) билан қопланмоқ

– بَثْرٌ *жам. кўп.* بُثُورٌ ҳуснбузар, ғудда, бўжама

– بَثِرٌ ҳуснбузар (ғудда, бўжама) билан қопланган, бир оз ҳуснбузар чиққан

– بَثْرَةٌ *кўп.* بَثَرَاتٌ ҳуснбузар

– بَثِرٌ = بَثِيرٌ

– بَثِرٌ = مُبَثَّرٌ

I بَثَقَ (у) بَثْقٌ уриб кетмоқ, тешиб ўтмоқ, ўймоқ, йиртиб юбормоқ, ювиб кетмоқ, бузмоқ, ёриб ўтмоқ (*тўсиқ, тўғон ва ш.к. ларни бузиб*); الْمِيَاهَ ~ сувни чиқармоқ; VII اِنْبَثَقَ 1) тешилмоқ, ўйилмоқ, йиртилмоқ; 2) ёрилмоқ, синмоқ, дарз кетмоқ, бузилмоқ; 3) (*н. дандир*) оқмоқ, оқиб кетмоқ, оқиб чиқмоқ (مِنْ); ◊ الْفَجْرُ ~ тонг ёришди, тонг отди

بَثْنِيَّةٌ Шом ўлкасида етиштириладиган буғдой нави

بَجَّةٌ бут, санам

I بَجَحَ (а) بَجْحٌ ёки بَجِحَ (а) بَجَحٌ (*н. гадир*) хурсанд бўлмоқ, (*н. дандир*) мамнун (хурсанд) бўлмоқ (بِ); II بَجَّحَ 1) уяти (юзи) йўқ бўлмоқ, сурбет (безбет, беҳаё) бўлмоқ; 2) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; V تَبَجَّحَ (*н. биландир*) мақтанмоқ, керилмоқ, чиранмоқ (بِ)

– تَبَجُّحٌ мақтанчоқлик, манманлик, чираниш, керилиш

I بَجَدَ (у) بُجُودٌ бирор жойда ёки ҳолатда бўлмоқ, турмоқ; (*қаердадир*) яшамоқ, яшаб турмоқ

– بِجَادٌ кўп. بُجُدٌ бижод (*йўл-йўл газламадан тикилган кийим*)

– بَجْدَةٌ 1) боши, манбаи; 2) ер, тупроқ; هُوَ ابْنُ ~ النِّيلِ у Нил тупроғининг фарзандидир; 3) моҳият, туб маъно, мазмун; ◊ هُوَ ابْنُ ~ عِنْدَهُ а) у бу ерда ўз уйидагидек; б) у ўз ишини билади; ~ ذَلِكَ у бу ҳақда билади

بَجَّاذِي мин. ёқут

I بَجَرَ (بجر) (а) بَجَرٌ катта қоринли бўлмоқ; بَجَرَ (у) بَجْرٌ ичак-чавоғини очиб ташламоқ

أَبْجَرُ мн. بَجْرَاءُ кўп. بُجْرٌ қорни катта, қориндор

– بُجْرَةٌ кўп. بُجَرٌ киндик; ◊ عُجَرٌ وَ بُجَرٌ хатолар ва янглишишлар, камчилик ва нуқсонлар

I بَجَسَ (у) بَجْسٌ қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ, ағдармоқ; II بَجَّسَ =I; V تَبَجَّسَ қуйилмоқ, тўкилмоқ, оқмоқ, томмоқ; VII انْبَجَسَ оқиб кетмоқ, оқиб чиқмоқ, тўкилмоқ, отилиб (қайнаб) чиқмоқ (*сув ҳақида*)

– بَجِيسٌ қирғоқлардан тошувчи, тўлиб-тошиб оқувчи

– بَجَعٌ жам. зоол. сақоқуш, бирқозон (*тумшуғи остида халтаси бўлган йирик сув қуши*)

– بَجَعَةٌ кўп. اتٌ — сақоқуш, бирқозон

(بجل) II بَجَّلَ 1) мақтамоқ, шуҳратини ёймоқ, кўкларга кўтармоқ; таъриф-тавсиф қилмоқ; 2) иззат (ҳурмат) билан эсламоқ; V تَبَجَّلَ 1) шуҳрат қозонмоқ, мақталмоқ; 2) қадрланмоқ, иззат-ҳурмат билан эсланмоқ

– بَجَلْ тасд.юк. ҳа

– مُبَجَّلٌ, بَجِيلٌ ҳурматли, мухтарам

I بَجَمَ (и) بَجْمٌ, بُجُومٌ (*қўрқишдан, ҳайратдан*) жим бўлмоқ, жимиб қолмоқ, тек қолмоқ

– بَجَمٌ 1. тентакнамо, аҳмоқ; эси паст, мияси йўқ; 2. анқов, меров

– بَجَامَةٌ кўп. اتٌ — пижама (*куртка ва шимдан иборат уй кийими*)

(بجن) II بَجَّنَ 1) қоқмоқ, қоқиб киргизмоқ; 2) (*н. нидир*) парчинламоқ, бириктирмоқ, уламоқ, маҳкамламоқ

– بَجَّانٌ парчинловчи (*одам*)

I بَحَّ (и/а) بُحُوحَةٌ, بَحَحٌ, بَحَاحٌ хириллашмоқ; II بَحَّحَ хириллатмоқ, хириллашга мажбур қилмоқ; IV أَبَحَّ =II

– أَبَحُّ мн. بَحَّاءُ кўп. بُحٌّ хирилловчи, хириллайдиган

– بُحَّةٌ, بُحَاحٌ хириллаш

– مَبْحُوحٌ = أَبَحُّ

بَحْبَحَ бадавлат (тўқ) яшамоқ, фаровонликда яшамоқ; фаровон турмуш кечирмоқ; تَبَحْبَحَ = بَحْبَحَ

– بَحْبَحَةٌ 1) тўқлик, таъминланганлик; фаровон ҳаёт; 2) бичими кенг (*кийим*)

– بَحْبُوحٌ 1. 1) таъминланган; ташвишсиз яшовчи; 2) вақти (кайфи, димоғи) чоғ; 2. хушчақчақ, (хуштабиат) одам; ҳазилкаш

– بُحْبُوحَةٌ кўп. بَحَابِيحُ 1) кенглик, эркинлик, дориломонлик; ~ الْحُرِّيَّةِ (*фаолиятда*) тўла эркин бўлиш; 2) фаровонлик, ҳамма нарсанинг етарли бўлиши, комфорт (маиший қулайлик); 3) ўртачалик, мўътадил йўл

– مُتَبَحْبِحٌ кенг, ҳилпиллаган, катта (*кийим ҳақида*); қулай; 2) бадавлат, тўқ яшовчи

بَحْتٌ соф, ҳақиқий, чинакам, қалбаки бўлмаган; الرِّيَاضِيَّةُ الـ~ـةُ соф математика; الْمَسَائِلُ السِّيَاسِيَّةُ الـ~ـةُ чинакам сиёсий масалалар; الْمُصَادَفَةُ الـ~ـةُ мутлақ тасодиф; عَرَبِيٌّ ~ соф қонли араб

بَحْتَرَ 1) сепмоқ, сочмоқ, ёймоқ; 2) совурмоқ, нест-нобуд қилмоқ (*сол*); بَحْثَرَ; تَبَحْتَرَ тўкилган, сочилган бўлмоқ

– بُحْتُرٌ кўп. بَحَاتِرُ паст бўйли, пакана; чорпахил; калтабақай, миқти, бақалоқ

– بَحْتَرَةٌ 1) сепиш, сочиш, ёйиш; 2) исрофгарчилик, совуриш, нест-нобуд қилиш

بُحْتُرِيٌّ қар. بُحْتُرٌ

I بَحَثَ (а) بَحْثٌ 1) (*н. нидир*) муҳокама қилмоқ, кўтариб чиқмоқ (فِي);2) (*н. нидир*) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; текшириб (ўрганиб) чиқмоқ; 3) қидирмоқ; изламоқ (عَنْ); 4) (*к. билан дир*) суҳбатлашмоқ, гурунглашмоқ (مَعَ); III بَاحَثَ 1) биргаликда муҳокама қилмоқ, мубоҳаса қилмоқ; 2) музокара олиб бормоқ; VI تَبَاحَثَ 1) ҳамкорликда ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) (*н. нидир*) биргаликда муҳокама қилмоқ, текширмоқ (فِي); VIII ابْتَحَثَ текширмоқ, қидирмоқ; титкиламоқ, кавлаштирмоқ

– بَاحِثٌ тадқиқотчи; олим

– بَحَّاثٌ, بَحَّاثَةٌ тадқиқотчи; текширувчи (олим)

– بَحْثٌ кўп. أَبْحَاثٌ, بُحُوثٌ 1) баҳс, мубоҳаса, муҳокама; ўрганиш, тадқиқот, текшириш; الْأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ атом ядросини ўрганиш, тадқиқ этиш; 3) илмий текшириш, диссертация; ~ لِلدُّكْتُورَاهِ докторлик диссертацияси, ~ لِلْمَاجِسْتِير магистрлик диссертацияси; 4) (*н. нидир*) қидириш, ахтариш (عَنْ)

– تَبَاحُثٌ 1) биргаликда ўрганиш; тадқиқ этиш; 2) биргаликда муҳокама қилиш; ~ فِي مُخْتَلِفِ الْقَضَايَا турли хил масалаларни биргаликда муҳокама қилиш

– مُبَاحَثَةٌ кўп. اتٌ — 1) муҳокама, мунозара; баҳс, мубоҳаса, тортишув, мунозара; 2) музокара

– مُبَاحِثِيٌّ махфий полиция айғоқчиси

– مَبْحَثٌ кўп. مَبَاحِثُ 1) қидирув, тадқиқот; قَلَمُ الْمَبَاحِثِ الْجِنَائِيَّةِ а) жиноят қидирув бўлими; б) қидирув бўлими; رِجَالُ الْمَبَاحِثِ махфий полиция, қидирув бўлими айғоқчилари;2) тадқиқот объекти; 3) илмий мақола

بَحْثَرَ 1) сепмоқ, сочмоқ, ёймоқ; 2) (*пулни, мол-дунёни*) совурмоқ,

исроф қилмоқ, беҳудага сарф қилмоқ; تَبَحْثَرَ сепилмоқ, сочилмоқ, ёйилмоқ, турли томонга тарқалган (сочилган) бўлмоқ

– بَحْثَرَةٌ 1) сепиш, сочиш, ёйиш; сепилган, сочилган, ёйилган; 2) (*пулни, мол-дунёни*) совуриш

مُبَحْثِرٌ 1. 1) сочувчи, сепувчи, (*ёйиб, сочиб*) ташловчи; 2) (*пулни, мол-дунёни*) исроф қилувчи; 3) исрофгар

I بَحِرَ (а) بَحَرٌ ҳайрон қолмоқ, чўчимоқ, ҳуркмоқ; II بَحَّرَ шимолга отланмоқ; Қуйи Мисрга жўнамоқ (الوَجْهُ الْبَحْرِيُّ); IV أَبْحَرَ 1) сузиб кетмоқ, денгизга чиқмоқ; 2) денгиз томон кетмоқ (*қуруқлик орқали*); ~ الْمَاءُ сув шўрланди; ~ الرَّجُلُ отга минмоқ; V تَبَحَّرَ (*н. нингдир ичига*) чуқур кирмоқ; (*н. нидир*) мукаммал ўрганмоқ (فِي)

– بَحَّارٌ кўп. بَحَّارَةٌ денгизчи; ~ كَوْنِيٌّ космонавт; بَحَّارَةُ السَّفِينَةِ кема экипажи, кема командаси

– بُحَارٌ денгиз касаллиги (*кемада юрганда қайт қилиш касаллиги*)

– بَحْرٌ кўп. بُحُورٌ, بِحَارٌ, أَبْحُرٌ, أَبْحَارٌ 1) денгиз; عُرْضُ الْـ~ а) очиқ денгиз; б) рейд (*портга кириш олдида кемалар тўхтаб турадиган қулай жой*); الْـ~ الإِقْلِيمِيُّ (الأَرْضِيُّ) территориал сувлар (*денгизнинг бирор давлат қирғоғига туташган қисми*); الْـ~ الدَّاخِلِيُّ ички сувлар; تُونِيَا الْـ~ денгиз типратикани; حَمُولُ الْـ~ *ёки* حَشِيشُ الْـ~ *ёки* عُشْبُ الْـ~ сув ўтлари (ўсимликлари); نَجْمُ الْـ~ денгиз чуқурлиги; 2) катта дарё; 3) Нил дарёси; 4) *ад* баҳр, вазн, ўлчов; 5) катта қадам оладиган от; 6) ~ مَاءُ шўр сув, денгиз суви; ◊ بِنْتُ الْـ~ сув париси (қизи); حِصَانُ (فَرَسُ) الْـ~ бегемот; عِجْلُ الْـ~ тюлень (*денгиз ҳайвони*); كَلْبُ الْـ~ акула, наҳанг; فِي ~ السَّنَةِ йил бўйи, йил давомида

بُحْرَانٌ кўп. بَحَارِينُ 1) *мед.* кризис (*беморнинг у ёқлик ёки бу ёқлик бўлишига олиб борадиган оғир ҳолати*); 2) алаҳлаш, босинқираш

– بَحْرَانِيٌّ 1) Баҳрайнга оид; 2) Баҳрайн оролларида яшовчи; *кўп.* الْبَحَارِنَةُ баҳрайнликлар

– بَحْرَاوِيٌّ кўп. بَحَارْوَةٌ Қуйи Мисрда яшовчи, Қуйи Мисрлик

– بُحَيْرَةٌ кўп. ـاتٌ — ҳовуз, ҳавза; унча катта бўлмаган кўл

– بُحْرَةٌ кўп. بِحَارٌ, بُحَرٌ ҳовуз, ҳавза

– بَحْرِيٌّ 1. 1) денгизга оид, денгиз бўйидаги (қирғоғидаги); تَيَّارَاتٌ ~ـةٌ денгиз оқимлари; الْقُوَّاتُ الْـ~ـةُ ҳарбий денгиз кучлари; 2) денгизда юришга (сузишга) оид, денгизчиликка оид; 4) Нилга оид; 5) Қуйи Мисрга тааллуқли; 2. *кўп.* = بَحَّارٌ؛ ~ مَاهِرٌ бош матрос بَحْرِيَّةٌ

– بَحْرِيَّةٌ 1) денгизчилик касби; 2) денгиз флоти; وِزَارَةُ الْبَحْرِيَّةِ денгиз флоти вазирлиги; ~ سِلاَحُ الْـ денгиз кучлари; مُشَاةُ الْـ~ денгиз пиёда аскарлари (пиёдалари)

– بَحِيرَةٌ озод (чўри бўлмаган) аёлнинг қизи

– بُحَيْرَةٌ кўп. ـاتٌ — кўл; ~ شَاطِئِيَّةٌ кўлтиқ (*денгиздан ажралиб* ҳосил бўлган саёз кўл, кўрфаз)

– بُحَيْرِيٌّ 1) кўлга оид; кўлда бўладиган; кўли кўп, серкўл; 2) Буҳайра вилоятида туғилган; Буҳайра вилоятида яшовчи, буҳайралик

– تَبَحُّرٌ 1) чуқурлаштирилганлик, жиддийлик; 2) чуқурлик, теранлик; 3) билимдонлик, билимлилик, ўқимишлилик; 3) олимлик

– مُتَبَحِّرٌ 1. чуқур ўрганувчи; 2. олим

بَحْلَقَ кўзни бақрайтирмоқ, (*к. ғадир, н. ғадир*) тикилиб қолмоқ, қарамоқ (فِي); (*к. нингдир, н. нингдир олдида*) кўзни жовдиратмоқ, анқайиб (кўзни лўқ қилиб, безрайиб) қараб турмоқ (فِي)

– بَحْلَقَةٌ кўзни бақрайтириш

I بَخَّ (а/у) بَخٌّ 1) хуррак отмоқ, пишқирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 2) (*н. нидир*) сочмоқ, сепмоқ, сачратмоқ, пуркамоқ, пуркаб сепмоқ

– بَخٍ : بَخٍ بَخٍ *ёки* بَخْ بَخْ аъло!, балли!, баракалла!, қандингни ур!, яша!

– بَخَّاخٌ, بَخَّاخَةٌ кўп. بَخَّاخَاتٌ 1) пульверизатор, пуркагич (*суюқ ёки кукун моддаларни пуркайдиган, чангитиб сепадиган асбоб*); 2) *тех.* форсунка (*суюқ ёхуд кукун моддаларни пуркаб берувчи асбоб*)

– بُخَيْخَةٌ кўп ـاتٌ — шприц (*1. Баданга дори юборадиган асбоб; 2. машина қисмларини мойлайдиган асбоб*)

بَخْتٌ кўп. بُخُوتٌ, أَبْخَاتٌ бахт, омад; سُوءُ الْـ~ бахтсизлик, омадсизлик; مِنْ سُوءِ ~ي бахтимга қарши ...; قَلِيلُ الْـ~ бахтсиз, омадсиз; فَاتِحَةُ الْـ~ фолбин аёл, ромчи аёл; فَتْحُ (قَرَأَ) الْـ~ фол кўрмоқ, ром очмоқ

– بُخْتِيٌّ мн. بُخْتِيَّةٌ кўп. بَخَاتِي туя

– بَخِيتٌ, مَبْخُتٌ, مَبْخُوتٌ бахтли, омадли

بَخْتَرَ, تَبَخْتَرَ виқор билан, кеккайиб юрмоқ, ўзини катта тутмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ

– بَخْتَرَةٌ, تَبَخْتُرٌ виқор билан юриш, гердайиш

– بَخْتَرِيٌّ ғурурли, виқорли мутакаббир

– بَخْتَرِيٌّ = مُتَبَخْتِرٌ

I بَخِرَ (بَخَرٌ) (а) : الْفَمُ ~ оғиздан ёқимсиз ҳид келмоқ; بَخَرَ (а) ~تِ الْقِدْرُ буғланмоқ, буғга айланмоқ (*сув ҳақида*); الْمَاءُ : بَخَرٌ қозондан буғ чиқяпти; II بَخَّرَ 1) буғга айлантирмоқ, буғлантирмоқ; 2) (*н. биландир ўсимликни*) дудламоқ, тутун бостирмоқ (بِ); 3) (*хушбўй моддаларни, муаттар н. ларни*) тутатмоқ; V تَبَخَّرَ буғга айланмоқ, буғланмоқ

– أَبْخَرُ ёқимсиз ҳидли (*оғиздаги*)

– بَاخِرَةٌ кўп. بَوَاخِرُ пароход; ~ الْبَضَائِعِ юк пароходи; ~ السُّحُبِ шатакчи, шатакка олувчи пароход; عَابِرَةُ الْمُحِيطِ ~ океан пароходи; ~ النَّقْلِ транспорт кемаси, нақлиёт

– بُخَارٌ кўп. أَبْخِرَةٌ буғланиш, буғ; مُشْبَعٌ ~ тўйинган буғ; مِيزَانُ ضَغْطِ الْـ~ манометр (*буғ босимини ўлчайдиган асбоб*)

– بُخَارِيٌّ буғга оид, буғ кучи билан ишлайдиган; وَابُورٌ ёки آلَةٌ ~ةٌ буғ машинаси; ~ مَرْكَبٌ пароход; الْقُوَّةُ الـ~ةُ буғ қуввати; حَمَّامٌ ~ буғ (турк) ҳаммоми

– بَخَرٌ ёқимсиз ҳид (оғиздаги)

– بَخُورٌ кўп. ~اتٌ тутатқи (исириқ, ладан ва ҳ.к.); фимиам (*исириқсимон хушбўй тутатқи*); ладан (*баъзи ўсимликлардан олинадиган, насронийлар диний маросимларида ишлатиладиган хушбўй смола*); ~ مَرْيَمَ бот. Алп бинафшаси, цикламен; أَطْلَقَ ~ًا хушбўй нарсаларни тутатмоқ; ◊ حَرَقَ لَهُ الـ~ ёки حَرَقَ أَمَامَهُ ~ الْمَدِيحِ (к. гадир) лаганбардорлик қилмоқ, ортиқча мақтамоқ, кўкларга кўтармоқ

– بُوَيْخِرَةٌ кўп. ~اتٌ кичик пароход

– تَبَخُّرٌ буғланиш, буғ ҳосил бўлиши

– تَبْخِيرٌ 1) буғга айланиш (айлантириш); 2; дудлаш (мас. *ўсимликларни*)

– مُبَخِّرٌ кўп. ~اتٌ (*шунингдек:* ~ الْوُقُودِ) карбюратор (*ички ёнув двигателларида аралашма ҳосил қиладиган жиҳоз*)

– مُبَخِّرَاتِيٌّ кўп. مُبَخِّرَاتِيَّةٌ (*ўсимликни*) дудлаётган одам

– مِبْخَرَةٌ кўп. مَبَاخِرُ 1) ладандон (*христианларда: ибодат вақтида ладан тутатадиган идиш*); 2) (*ўсимликларни*) дудлаш учун ишлатиладиган асбоб

I بَخَسَ (а) بَخْسٌ 1) енгиллатмоқ (*вазн*); 2) арзонлатмоқ, пасайтирмоқ (*баҳони, нархни*); 3) алдамоқ (*савдода*); ~ حَقَّهُ а) чегараламоқ, (*к. нингдир ҳуқуқини*) камайтирмоқ; б) адолатсизлик қилмоқ; ~ مِيرَاثَهُ меросни бўлиш пайтида (*к. гадир*) улуш бермаслик, озроқ бермоқ; 4) кичрайтирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ, қисқартирмоқ, пасайтирмоқ

– بَخْسٌ 1. арзон; بَاعَ بِالـ~ арзон бермоқ, чақага бермоқ; 2. 1) етишмовчилик, камчилик, озлик; 2) паст баҳо, нарх; ◊ لِـ~ طَالِعِي мени хафа қилиб, мени бетоле қилиб; لَا ~ فِيهِ وَ لَا شَطَطَ арзон ҳам эмас, қиммат ҳам

I بَخَشَ (а) بَخْشٌ (*н. билан-дир*) қиздирмоқ, чўғ қилмоқ (بِ); ◊ ~ آذَانَهُمْ بِـ... ... гапираверб кимнингдир қулоғини қоматга келтирмоқ (*Сурия*)

بَخْشَشَ бахшиш бермоқ, чой пули бермоқ

– بَخْشِيشٌ кўп. بَخَاشِيشُ бахшиш, чой пули, совға

بَخْشَوَانِيٌّ кўп. بَخْشَوَانِيَّةٌ боғбон

I بَخَصَ (а) بَخْصٌ: ~ عَيْنًا кўзни ўйиб олмоқ

– بَخَصَةٌ оёқнинг гўштли кафти; 2) мед. блефарит (*кўз мижжаларининг яллиғланиши*)

I بَخَعَ (а) بَخْعٌ ўлдирмоқ; ~ نَفْسَهُ ўзини ўзи ўлдирмоқ

I بَخِقَ (а) بَخَقٌ ёки بَخَقَ (а) بَخْقٌ, بُخُوقٌ бир кўзли бўлмоқ, кўр бўлмоқ (*одам ҳақида*)

– أَبْخَقُ мн. بَخْقَاءُ кўп. بُخْقٌ бир кўзли, кўр

– بَاخِقٌ: ~ُ الْعَيْنِ бир кўзли, кўр

– بَخَقٌ, بُخَاقٌ мед. глаукома, кўк сув (*кўз ички босимининг зўрайиши, кўк сув касаллиги*)

I بَخُلَ (у) بُخْلٌ ёки بَخِلَ (а) بَخَلٌ бахил бўлмоқ, қизғончиқлик қилмоқ; (*н. дандир*) кўз қиймаслик, (*н. нидир*) қизғонмоқ; بَيْتِي يَبْخَلُ لَا أَنَا мтл. мен эмас, менинг уйим қизғончиқдир; II بَخَّلَ хасис, бахил деб ҳисобламоқ

– بَاخِلٌ кўп. بُخَّلٌ, بُخَّالٌ бахил, хасис, зиқна, қурумсоқ

– بَخَّالٌ ўта бахил, ўта зиқна

– بُخْلٌ, بَخَلٌ бахиллик, қурумсоқлик, хасислик, зиқналик

– بَخِيلٌ кўп. بُخَلَاءُ = بَاخِلٌ

– مَبْخَلَةٌ хасислик сабаби (боиси); ~ الْوَلَدُ ҳад. фарзанд хасисликнинг сабабчисидир (*фарзандга бўлган муҳаббат тежамкорликка олиб келади деган маънода*)

(بَخْنَقَ) تَبَخْنَقَ (بِالْبُخْنُقِ) бошни боғлаб олмоқ (*рўмол билан*).

– بُخْنُقٌ кўп. بَخَانِقُ рўмол, бошга ташлаб олинадиган ёпинчиқ

I بَدَّ (а/у) بَدٌّ 1) бўлмоқ, ажратмоқ, кермоқ, йиртмоқ, икки томонга сурмоқ; (*н. дандир*) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ, ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ; II بَدَّدَ 1) сочмоқ, ёймоқ, ҳар томонга сочиб ташламоқ; 2) сарфламоқ, кетказмоқ; совурмоқ, исроф қилмоқ, беҳуда сарф қилмоқ; IV أَبَدَّ ҳаммага улашиб чиқмоқ, ҳаммага тарқатиб юбормоқ; أَبِدَّهُمْ تَمْرَةً تَمْرَةً ҳад. уларнинг ҳаммасига битта-биттадан хурмо улашгин (*мн.*); V تَبَدَّدَ 1) таралмоқ, тарқалмоқ, ёйилмоқ; ~ هَبَاءً тум-тарақай бўлиб кетмоқ, ҳабада бўлмоқ; беҳуда нарсага айланмоқ; 2) (*умрни, кучни*) майда-чуйда нарсаларга сарфламоқ, бекор кетказмоқ; X اِسْتَبَدَّ (*н. нидир*) ўзича, ўз хоҳишига кўра сарф қилмоқ, тасарруф этмоқ (بِ); (*н. дадир*) ўзбошимчалик қилмоқ, зулм қилмоқ, истибдодга йўл қўймоқ (فِي); 2) (*к. нидир*) эзмоқ, сиқмоқ, ранжитмоқ, хафа қилмоқ, азобламоқ (بِ); 3) бутунлай чулғаб олмоқ (بِ) (*ҳис-туйғу ҳақида*); ~ بِهِ الْغَضَبُ уни ғазаб қамраб (чулғаб) олди; ~ بِهِ الْخَوْفُ وَ الْقَلَقُ у қўрқинч ва ҳаяжон ичида қолди, ... ~ بِهِ الْفُضُولُ أَنْ унинг қизиқиши ортиб кетди; ◊ ~ بِرَأْيِهِ (بِفِكْرِهِ) қайсар, манман, ўзига ишонадиган бўлмоқ

– ذَهَبَ ~: أَبَادِيدَ бутунлай ёйилиб, тарқалиб кетмоқ (*мас. қоронғулик, булут ҳақида*)

– اِسْتِبْدَادٌ 1) истибдод, ўзбошимчалик; бебошлик, ҳаддан ошиш; золимлик, зулмкорлик; حُكْمُ الـ~ якка ҳокимлик тузуми; 2) мустабид ҳокимият, якка ҳокимиятчилик, чекланмаган монархия; ◊ ~ بِالرَّأْيِ ўжарлик

– اِسْتِبْدَادِيٌّ 1) якка ҳокимликка оид; 2) якка ҳокимиятчиликка оид

– بُدٌّ[1] кўп. أَبْدَادٌ ҳисса, қисм, улуш

– بُدٌّ[2] йўл қўймаслик, сақланиш, олдини олиш; لَا ~ مِنْهُ شَرٌّ юз

مِنْ كُلِّ ... لَا ~ مِنْ أَنْ ... учун зарур; бериши муқаррар ёмонлик; ... لَا ~ عَنْ ذَلِكَ ёки لَا ~ مِنْ ذَلِكَ ~ албатта; бунинг бўлиши муқаррар, бу мутлақо муқаррар, зарур; وَ لَا ~ لَنَا مِنَ الْقَوْلِ هُنَا أَنْ ... бу ерда биз айтишимиз керакки, ...

— بَدٌّ *халқ* بِدِّي менга керак, мен истайман; بِدَّكْ сенга керак, лозим; بِدُّو (بِدُّهْ) унга керак, лозим; أَيْشْ (إِيشْ، شُو) بِدُّكُمْ مِنُّو (مِنُّهْ) ундан сизга нима керак?; ундан сиз нимани истайсиз (хоҳлайсиз)?

— بِدَادٌ *кўп.* بُدَدٌ улуш, тегиш, қисм, ҳисса

— تَبْدِيدٌ 1) сочиш, тарқатиш, ёйиш; ~ السُّحُبِ булутларни тарқатиш; 2) исрофгарчилик, камомад

— مُبَدِّدٌ 1. 1) тарқатувчи, сочувчи; 2) исроф қилувчи, совуриб юборувчи; 2. исрофгар

— مُسْتَبِدٌّ 1. мустабид, ўзбошимчалик билан иш тутувчи; ~ بِرَأْيِهِ қайсар, манман; السُّلْطَةُ الْـ~ـةُ чегараланмаган ҳокимият; 2. золим ҳукмдор, мустабид ҳоким

1 بَدَأَ (а) بَدْءٌ، بَدْأَةٌ 1) (*н. нидир*) бошламоқ (بِ، فِي); ~ يَقْرَأُ у ўқий бошлади; бошланмоқ; кириб келмоқ; ~ الرَّبِيعُ баҳор кириб келди; 3) بُدِئَ оғримоқ; II بَدَّأَ 1) бирор нарсадан олдин бошқасини қилмоқ; 2) (*н. нидир*) бошқадан афзал кўрмоқ, яхши деб билмоқ (عَلَى); III بَادَأَ биринчи бўлиб бошламоқ, бошлаб берувчи бўлмоқ; ~ هَا بِالْكَلَامِ унга (*мн.*) у биринчи бўлиб гап бошлади; ~هُ بِالشَّرِّ (*к. гадир*) душманлик қила бошламоқ; IV أَبْدَأَ 1) (*н. нидир*) биринчи маротаба қилмоқ; 2) яратмоқ, ижод (*барпо*) этмоқ, тузмоқ; مَا (لَا) يُبْدِئُ وَ مَا (لَا) يُعِيدُ ноқобил, уқувсиз; қўлидан келмайдиган, уддасидан чиқа олмайдиган; қўлидан сариқ чақалик иш келмайдиган; VIII اِبْتَدَأَ (*н. дандир*) бошламоқ (بِ); 2) бошланмоқ

— اِبْتِدَاءٌ 1) ибтидо, бошланиш; 2) кириш, муқаддима, аввал, бош; نُقْطَةُ الْـ~ 1) бошланғич нуқта; 2) старт; ~ аввал, бошдан, илгари, олдин, олдинига; ... ~ مِنْ ... дан бошлаб

— اِبْتِدَائِيٌّ 1) ибтидоий, бошланғич; مَحْكَمَةٌ ~ـةٌ биринчи босқич суд, қуйи суд; مَدْرَسَةٌ ~ـةٌ бошланғич мактаб; جُمْلَةٌ ~ـةٌ *грам.* 1) исмий жумла; 2) кириш, дастлабки; 3) жуда содда, жўн, оддий

— بَادِئٌ 1. бошловчи; 2. биринчи бошлаган одам, бошланишга сабабчи одам; ~ بِالشَّرِّ адоватни бошлаган одам; الْـ~ أَظْلَمُ *сўзма-сўз:* бошлаган энг кўп айбдор; ◊ فِي ~ الْأَمْرِ ёки ~ بَدْءٍ энг аввал, аввало; ~ ذِي بَدْءٍ ҳаммадан олдин, дастлаб

— بَادِئَةٌ *кўп.* بَوَادِئُ *грам.* олд қўшимча, префикс

— بَدْءٌ، بَدَاءَةٌ، بُدَاءَةٌ، بِدَايَةٌ 1) боши, бошланиш жойи; فِي الْبِدَايَةِ бошда, бошида; مُنْذُ الْبِدَايَةِ энг аввал, аввал бошдан; مِنْ بِدَايَتِهِ إِلَى نِهَايَتِهِ бошидан охиригача; نُقْطَةُ الْـ~ старт; فَعَلَهُ عَوْدًا وَ بَدْءًا ... ~ بِـ ниманидир қайтадан, янгидан, такроран қилмоқ; بَدْءًا بِـ ... وَ انْتِهَاءً بِـ ... (*н. дандир*) бошлаб (*н. билан дир*) тугагунча; 2) ташаббус

— بُدَاءَةٌ ибтидо, бошланиш

— بَدَائِيٌّ، بُدَائِيٌّ 1) бошланғич, дастлабки; 2) ибтидоий, содда, жўн; кўп нарсани тушунмайдиган, гўл; الْإِنْسَانُ الْـ~ ибтидоий одам

— بَدَائِيَّةٌ 1) ибтидоийлик; 2) соддалик, ғўрлик, қадимийлик

— بَدِيءٌ ислом даврида қазилган қудуқ; حَرِيمُ الْبِئْرِ الْبَدِيءِ خَمْسٌ وَ عِشْرُونَ ذِرَاعًا *ҳад.* ислом даврида қазилган қудуқ атрофидан йигирма беш гази шу қудуққа тегишли бўлади

— بَدِيئَةٌ 1) бошланиш, пайдо бўлиш, вужудга келиш; 2) ички ҳис, сезги, сезгирлик, интуиция

— مُبَادَأَةٌ бошланиш, ташаббус; ~ بِالشَّرِّ душманлик хатти-ҳаракатларининг бошланиши

— مُبْتَدَأٌ 1) бош, бошланиш; حَدَّثَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْـ~ إِلَى الْمُنْتَهَى нима ҳақдадир бошдан охиригача ҳикоя қилмоқ, ҳаммасини батафсил сўзлаб бермоқ; 2) *грам.* (*исмий жумлаларда*) эга

— مُبْتَدِئٌ 1. бошловчи; 2. бирор соҳада янги, ёш, тажрибасиз одам

— مَبْدَأٌ *кўп.* مَبَادِئُ 1) бош; 2) асос, негиз; مَبَادِئُ الْعِلْمِ илм асослари; 3) қоида, принцип; مِنْ حَيْثُ الْـ~ қоидага кўра (*асосан*); إِنَّ هَذِهِ مَسْأَلَةُ ~ бу принцип масаласидир; لَا ~ لَهُ у принципсиз одам

— مُبْدِئٌ 1) асос солувчи, асословчи, бошлаб берувчи, яратувчи

— مَبْدَئِيٌّ асосий, принципиал, муайян заминга асосланган, муҳим, жиддий; لَا (غَيْرُ) ~ ғайри принципиал; принципга алоқаси йўқ, принципсиз; ~اً асосан, умуман олганда, аслини олганда, принципга кўра

— مَبْدَئِيَّةٌ принципиаллик, бир фикрда маҳкам туриш; اللَّا~ принципсизлик; فِي جَوِّ الْـ~ الْعَالَمِيَّةِ юксак принципиаллик вазиятида

I. بَدَرَ (у) بُدُورٌ (*тўсатдан*) пайдо бўлмоқ, беҳосдан устидан чиқиб қолмоқ; 2) кутилмаганда чиқиб қолмоқ (*натижа ҳақида*), ҳал бўлмоқ (*бирор масала ҳақида*); عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدْ ~ مِنِّي مَا أَغْضَبَهُ эҳтимол, кутилмаганда оғзимдан бирор гап чиқиб, унинг ғазабини қўзғатгандир; II بَدَّرَ 1) эртаги (кечки эмас) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) олдин (эртароқ) қилмоқ; 3) у па (ғоза) суртмоқ, қўймоқ; III بَادَرَ (*н. гадир*) шошилмоқ, ошиқмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) тез эришмоқ, етмоқ, бормоқ (إِلَى); 2) олдинроқ қилмоқ; (*к. нидир н. ҳақдадир*) олдиндан огоҳлантирмоқ (إِلَى); IV أَبْدَرَ ~ نَا бизга тўлин ой кўринди, биз тўлин ойни кўрдик; VI تَبَادَرَ 1) бошқалар билан биргаликда шошилмоқ; 2) (*н. га дир*) тайёр бўлиб турмоқ; ◊ ~ إِلَى ذِهْنِهِ ... ҳаммадан олдин унинг ақлига келди; VIII اِبْتَدَرَ 1) шошилмоқ; 2)

огоҳлантирмоқ; олдиндан қилмоқ, битирмоқ, қувиб узмоқ; олдиндан хабар бериб қўймоқ; ... بِالْقَوْلِ ~نِي у мендан олдин ... деб юборди

بَادِرَةٌ[1] кўп. بَوَادِرُ 1) белги, аломат, нишона; даракчи, хабарчи; дастлабки хабар; биринчи қалдирғоч; 2) биринчи қадам; 3) жўшқинлик, ҳаяжон, бирдан лов этиб ёниш; بَدَرَتْ ~ مِنْهُ унинг оғзидан ножўя гап чиқиб кетди

– بَدِيهَةٌ = بَادِرَةٌ[2]

– بَادِرَاتٌ кўп. янги кўкариб чиққан экин (кўкат)

– بِدَارٌ шошқалоқлик, шошма-шошарлик; (н гадир) тез эришиш, етишиш (إِلَى)

– بِدَارِ !~، ~! бадари тезроқ, тезроқ!; ... إِلَى ~ ...га шошил!

– بَدْرٌ кўп. بُدُورٌ тўлин ой; кўч.м. гўзал, соҳибжамол; الْبَدْرُ الْخَصِيبُ тар. "Унумли (Баракотли) ой" (Саудия, Ироқ, Сурия ва Ливанни бирлаштириш тўғрисидаги империалистик режанинг номи)

– بَدْرَةٌ кўп. بِدَرٌ ؛ بَدَرَاتٌ 1) ҳамён, кармон; 2) катта миқдордаги пул; тар. 10 000 дирҳам

– بَدْرِيٌّ[1] ойга ўхшаш, ойга ўхшаган думалоқ

– بَدْرِيٌّ[2] эрта, эртаги (кечки эмас)

– بَدْرِيَّةٌ кўп. بَدَارِيُّ жўжа

– تَبَادُرٌ тайёргарлик, тайёрлик, ҳозирлик

– مُبَادَرَةٌ 1) олдинлаб кетиш; олдин қилиб қўйиш; 2) ташаббус; ~ خَلَّاقَةٌ ижодий ташаббус; ~ فَرْدِيَّةٌ якка ташаббус; шахсий ташаббус; ... مِنْ ~بِـ (к. нингдир) ташаббуси билан; ... فِي ~الْـ اتَّخَذَ ёки ... فِي ~الْـ أَخَذَ زِمَامَ маж. (н. дадир) ташаббус кўрсатмоқ; ... فِي ~الْـ مَلَكَ زِمَامَ маж. (н. дадир) ташаббусни қўлга олмоқ

بَدْرُومٌ، بَدْرُونٌ кўп. اتٌ — қуйи, ярми ертўлали қават

I بَدَعَ (а) بَدْعٌ 1) ўйлаб чиқармоқ, тўқимоқ, ихтиро қилмоқ; (қандайдир) янги нарсани жорий қилмоқ; II بَدَّعَ бидъатчиликда айбламоқ; IV أَبْدَعَ 1) қилмоқ, яратмоқ, ташкил этмоқ, қурмоқ, тузмоқ; 2) (н. нидир) бенуқсон, мукаммал қилмоқ (فِي); VIII ابْتَدَعَ 1) ўйлаб топмоқ, ихтиро қилмоқ; 2) янгилик яратмоқ, ижод этмоқ, янгилик киритмоқ; X اسْتَبْدَعَ яратувчи деб ҳисобламоқ, ажойиб деб билмоқ

– ابْتِدَاعِيَّةٌ янгиликни қўллаш, жорий этиш (новаторлик), ижодий ёндошиш

– إِبْدَاعٌ 1) яратиш, тузиш, ижод этиш; 2) ижод, ижодкорлик

– إِبْدَاعِيٌّ ижодий яратувчиликка оид

– بِدْعٌ кўп. أَبْدَاعٌ 1) янгилик, янги расм (одат); 2) янгилик яратувчи, жорий этувчи, новатор

– بِدْعَةٌ кўп. بِدَعٌ 1) яратилган, жорий этилган янгилик; 2) дин бидъат (ҳукмрон дин ақидаларига хилоф иш ёки таълимот)

– بَدِيعٌ[1] I. 1) ажойиб, зўр, жуда яхши, қойилмақом, аъло даражадаги; 2) бадиий сўз устаси, нотиқ; 3) кашф этилган, ихтиро қилинган, яратилган; ~ عِلْمُ الْـ стилистика, услубият (фан); риторика (нотиқлик санъати назарияси); поэтика (шеърият назарияси) (қар. عِلْمُ الْبَلَاغَةِ қар. بَلَاغَةٌ); 2. ижодкор, яратувчи

– بَدِيعٌ[2] меш, саноч; إِنَّ تِهَامَةَ كَبَدِيعِ الْعَسَلِ حُلْوٌ أَوَّلُهُ حُلْوٌ آخِرُهُ ҳад. Тиҳома ўлкаси асал саноч каби боши ҳам, охири ҳам ширин дир (Маккаи мукаррама, Мадинаи мунаввара каби муқаддас шаҳарлар жойлашганлиги учун)

– بَدِيعَةٌ кўп. بَدَائِعُ 1) қандайдир янги, ажойиб нарса; камёб, нодир, камдан-кам учрайдиган нарса; 2) санъат асари

– بَدِيعِيٌّ бадиий; ~ الْغُلُوُّ الْـ ад. гипербола, муболаға, гулув санъати

– مُبْتَدِعٌ янгилик яратувчи; новатор; ихтирочи

– مُبْتَدَعٌ ихтиро этилган

– مُبْتَدَعَاتٌ кўп. ихтиролар, янгиликлар, янги киритилган, жорий қилинган нарсалар

– مُبْدِعٌ яратувчи, ижодкор

– مُبْدَعَاتٌ кўп. буюк (улкан) асарлар, кашфиётлар

I بَدَلَ (у) بَدْلٌ алмаштирмоқ, ўзгартирмоқ, янгиламоқ; ~ رِيشَهُ туламоқ (қушлар ҳақида); II بَدَّلَ 1) (н. билан дир) алмаштирмоқ (بِ); 2) алмаштирмоқ, алмашмоқ; янгиланмоқ, ўзгартирмоқ, бошқа қилмоқ; 3) ўрнига бермоқ, алмаштириб бермоқ; III بَادَلَ алмаштирмоқ, алиштирмоқ; ~ النَّظَرَ ـهُ бизлар бир-биримизга қарадик; IV أَبْدَلَ 1) (н. гадир) алмаштирмоқ (بِ); 2) айирбошламоқ, алиштириб олмоқ; V تَبَدَّلَ 1) алмашинмоқ, янгиланмоқ; 2) ўзгармоқ; 3) ўрнига олмоқ; VI تَبَادَلَ (к. биландир) ўзаро алмаштирмоқ (مَعَ); бир-бири билан алмашмоқ; ~ الْأَفْكَارَ (التَّحِيَّةَ) фикр алмашмоқ, саломлашишмоқ (مَعَ); ... مَعَ ~ الزِّيَارَاتِ билан борди-келди қилмоқ; ~ الْخُطَبَ الْوُدِّيَّةَ бир-бирига дўстона гап гапирмоқ; X اسْتَبْدَلَ 1) (н. гадир) алмаштирмоқ (بِ); 2) (н. гадир) айрибош қилмоқ

– إِبْدَالٌ، اسْتِبْدَالٌ 1) ўзгариш, алмашиш; اسْتِبْدَالُ الْعُقُوبَةِ юр. жазони юмшатиш (енгиллаштириш); 2) алмашиш, алмаштириш, алмашиниш

– بَدَالٌ ўрнига; يَا رَيْتَ (يَا لَيْتَ) الْوَاحِدَ مَاتَ بَدَالَهَا халқ. унинг ўрнига бошқа киши ўлса кошки эди!

– بَدَّالٌ кўп. اتٌ — педаль (мас. велосипед педали)

– بَدَّالٌ баққол

– بَدَّالَةٌ кўп. اتٌ — 1) сифон (юқоридаги идишдан пастроқдаги идишга суюқлик ўтказадиган букик найча); 2) шунингдек: ~ التِّلِيفُونِ коммутатор (телефон аппаратларини узиб-улаб турадиган қурилма); عَامِلَةُ الْـ~ телефон станциясида ишлайдиган ходима

– بَدَلٌ ўзгариш; алмашиш, алмаштириш

– بَدَلٌ *кўп.* أَبْدَالٌ 1) бадал, ўрнига бериладиган нарса, ўрнини босувчи, ...нинг ўрнида ишлатиладиган; الصَّابُون ~ совун ўрнида ишлатиладиган;2) эквивалент; 3) товон пули; 4) أَبْدَالٌ *кўп.* яхши фазилатли одамлар (*бундай аталишига сабаб: олам ҳеч қачон уларсиз бўлмайди, агар улардан бирор киши вафот этса, Оллоҳ уни бошқаси билан алмаштиради*); أَكْلٍ ~ овқат пули; الاغْتِرَاب ~ узоқ ўлкаларда, чет элларда ишлаганлиги учун тўланадиган маош; التَّعْلِيم ~ ўқиш ҳақи; اشْتِرَاكٍ شَهْرِيٍّ ~ (ойлик) аъзолик бадали; ◊ اسْمُ الـ~ *грам.* изоҳловчи

– بَدَلَ ўрнига; ... أَنْ ~ ёки ... مِنْ أَنْ ~ (*бирор н. қилиш*) ўрнига; ... مِنْ ~ (*н. нингдир*) ўрнига

– بَدْلَةٌ[1] алмашиш ўрнини олувчи нарса, бадал; الأَسْنَان ~ ясама тиш

– بَدْلَةٌ[2] *кўп.* بَدَلاَتٌ костюм, кийим, либос; تَشْرِيفَاتِيَّةٌ ~ ташриф الـ~ الرَّسْمِيَّةُ кунларида (байрамларда) кийиладиган либос; расмий кийим, мундир (формали кийим); الْعَمَلِ (الشُّغْلِ) ~ иш кийими, коржома

– بَدَلِيَّةٌ (*н. дандир*) қайтариб (*ёки* ажратиб) олганлик учун тўланадиган пул, эваз

– بَدِيلٌ *кўп.* أَبْدَالٌ، بَدَائِلُ 1) ўрнини олувчи нарса; ўрнини босувчи; بُدَلاَءُ بَدَائِلُ الصَّابُون совуннинг ўрнини босадиган нарсалар; 2) *кўп.* ўринбосарлар; 3) *кино.* дублёр (*бир ролни галма-гал ижро этувчи икки артистдан ҳар бири*)

– تَبَادُلٌ 1) ўзаро алмашиш; الآرَاء ~ *қар.* رَأْيٌ[2] ; التَّجَارِب ~ ўзаро тажриба алмашиш; الـ~ التِّجَارِيُّ ўзаро савдо алмашинуви; ~ الـ~ التَّمْثِيلِ السِّيَاسِيِّ ўзаро дипломатик ваколатхоналар очиш; الثَّقَافِيُّ ўзаро маданий алоқа; ... الرَّسَائِلِ بَيْنَ ~ ... ўртасидаги ўзаро хат ёзишувлар; السِّلَعِ ~ товар (мол) айрибошлаш; ~ قَرَارَات الأَبْرَام ўзаро ратификация (*аҳдлашувчи давлатларнинг вакиллари тузган халқаро шартноманинг олий ҳокимият томонидан тасдиқланган*) ёрлиғини айрибошлаш (бир-бирига юбориш); ~ الأَسْرَى ўзаро асирлар алмаштириш; 2) икки томонламалилик, икки ўртада, ўзаро; النِّيرَان ~ *қар.* إِطْلاَق النَّار *ёки* ўзаро отишма, отишиш; عَلَى أَسَاسِ الـ~ عَلَى سَبِيلِ الـ~ ўзаро дўстлик асосида; الْمَصْلَحَة وَ الْمَنْفَعَة ~ икки томонлама манфаат асосида

– تَبَدُّلٌ 1) ўзгариш, айланиш; 2) *биол.* мутация

– تَبْدِيلٌ алмаштириш, навбат; قِطَعُ الـ~ запас (эҳтиёт) қисмлар

– مُبَادَلَةٌ 1) алмашиш, алмаштириш, айрибошлаш; 2) айрибошлаш савдоси

– مُبَدِّلٌ коммутатор

– مُتَبَادِلٌ 1) ўзаро икки томонлама; 2) ўзгарувчан; تَيَّارٌ ~ *эл.* ўзгарувчан ток

I بَدُنَ (у) بَدَانَةٌ йўғон таналы бўлмоқ; тўла, семиз, йўғон бўлмоқ; II بَدَّنَ ёши қайтмоқ, ёши бир жойга бормоқ, бир оз кексаймоқ; إِنِّي قَدْ بَدَّنْتُ فَلاَ تُبَادِرُونِي بِالرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ *ҳад.* мен қартайиб қолдим, шунинг учун руку ва саждада мендан олдинга ўтиб кетманглар (*сўзма-сўз:* мени шошилтирманглар)

– بَادِنٌ тўла, семиз, йўғон

– بَدَانَةٌ тўлалик, семизлик, йўғонлик

– بَدَنٌ *кўп.* أَبْدَانٌ 1) бадан, жисм; гавда, тана, жусса; 2) фюзеляж (*самолёт танаси, корпуси*)

– بُدْنٌ семизлик, тўлалик

– بُدْنٌ = بُدُنٌ

– بَدَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *дин.* (*мол ёки туяни*) Маккаи мукаррамада қурбонлик қилиш

– بَدَنِيٌّ 1) танага (жуссага) оид; الْعُقُوبَةُ الـ~ـةُ тан жазоси; 2) жисмоний; الرِّيَاضَةُ الـ~ـةُ жисмоний тарбия, бадантарбия

– بَدِينٌ *кўп.* بُدُنٌ тўла, йўғон, семиз; الْجِسْمِ ~ жисми катта, басавлат, йўғон

I بَدَهَ (а) بَدْهٌ кутилмаганда келмоқ, бехосдан бостириб келиб қолмоқ; III بَادَهَ 1) ҳайратда қолдирмоқ, лол қолдирмоқ, ҳайрон қолдирмоқ, танг (қойил) қолдирмоқ, маҳлиё қилиб қўймоқ; 2) (*н. нидир*) кутилмаганда, тасодифан қилмоқ; VIII ابْتَدَهَ тайёргарликсиз (ижро пайтида) айтмоқ, тўқимоқ, тайёргарликсиз тўғридан-тўғри гапирмоқ

– بَدَاهَةٌ 1) аниқлик, аёнлик, маълумлик; ... أَنْ ~ وَ مِنَ الـ~ аниқки, ...; 2) сезги, туйғу; بِالـ~ а) ички ҳис (туйғу) билан сезиб, б) текширмай-нетмай, олдиндан; ~ а) ички ҳис-туйғу билан сезиб, сезгандай; б) бирданига;3) бадиҳа, импровизация; عَلَى الـ~ тўғридан-тўғри, тайёргарликсиз гапириш

– بَدَهِيٌّ аниқ, равшан, аён, шубҳасиз; ... أَنْ ~ فَإِنَّهُ لَمِنَ الـ мутлақо шубҳасизки, ...

– بَدِيهٌ : ١~ ёки عَلَى الـ~ кутилмаганда, тўғридан-тўғри, тайёргарликсиз, бадиҳатан

– بَدِيهَةٌ *кўп.* بَدَائِهُ 1) туйғу, ички ҳис; 2) топқирлик, ҳозиржавоблик; حُضُورُ الـ~ ўта зийраклик, зеҳни ўткирлик; 3) тайёргарликсиз айтиш, гапириш, қилиш; عَلَى الـ~ тўғридан-тўғри, бирданига, бадиҳатан

– بَدَهِيٌّ = بَدِيهِيٌّ

– بَدِيهِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — аниқ, кўзга ташланиб турган ҳақиқат, аксиома; الـ~ الأَبْجَدِيَّةُ ҳаммага маълум ҳақиқат, оддий ҳақиқат

– مُبَادَهَةٌ кутилмаганлик, тасодиф

I بَدَا[1] (у) بُدُوٌّ (بدو) 1) бўлмоқ, (бўлиб) кўринмоқ, кўринмоқ, (деб) танилмоқ, маълум бўлмоқ; ... أَنْ لَقَدْ ~ وَاضِحًا аниқ бўлдики, ...; 2) ... бўлиб кўринмоқ, ...га ўхшамоқ, ...га ўхшаб кўринмоқ; وَ يَبْدُو عَلَى مَا يَبْدُو афтидан, чамаси, ...أَنَّ (لِي) (менинг) фикримча;

шекилли, зоҳиран; 3) ақлга (эсга) келмоқ; بَدَا^{2} (у) بَدَاوَةً саҳрода яшамоқ; III بَادَى кўрсатмоқ, билдирмоқ, намоён қилмоқ, ошкор қилмоқ, аниқламоқ; ~ بِالْعَدَاوَةِ душманлик қилмоқ, кўрсатмоқ; IV أَبْدَى кўрсатмоқ, намойиш қилмоқ, ошкор (маълум) қилмоқ; билдирмоқ; ифода қилмоқ, айтмоқ; ~ أَسَفَهُ афсусланганлигини ифода этмоқ; ~ رَأْيَهُ ўз фикрини айтмоқ; ~ لَهُ إِعْجَابَهُ кимгадир ўзининг қойил қолганини изҳор этмоқ; V تَبَدَّى 1) кўринмоқ, маълум бўлмоқ;2) саҳрода яшамоқ; VI تَبَادَى бадавийларга тақлид қилмоқ, ўзини бадавий қилиб кўрсатмоқ; 2) бир-бирига душманлик қилмоқ

– بَادٍ^{1} *мн.* بَادِيَةٌ аниқ, равшан

– بَادٍ^{2} *мн.* بَادِيَةٌ *кўп.* بُدَاةٌ саҳрода яшовчи, кўчманчи; ◊ صَارَ حَدِيثًا لِلْـ~ وَ حَاضِرٍ у ҳамма ёқда дув-дув гап бўлди, у тилларда достон бўлиб кетди

– بَادِيَةٌ *кўп.* بَوَادٍ 1) саҳро, чўл; 2) бадавийлар, кўчманчилар; الْـ~ وَ الْحَاضِرَةُ кўчманчи ва ўтроқ аҳоли

– بَدَاءٌ *кўп.* بَدَوَاتٌ янги фикр

– بَدَاةٌ *кўп.* بَدَوَاتٌ 1) янги фикр, янги ўй; 2) инжиқлик, хархаша, ғалати қилиқ; тантиқлик, бемаъни орзу, хаёлий ҳавас, фантазия

– بَدَاوَةٌ кўчманчилар ҳаёти; أَهْلُ الْـ~ бадавийлар, кўчманчилар

– بِدَايَةٌ *кар.* بَدْأٌ

– بَدْوٌ 1) саҳродаги ҳаёт; кўчманчиларнинг ҳаёт тарзи; 2) бадавийлар, кўчманчилар; الْـ~ وَ الْحَضَرُ кўчманчи ва ўтроқ аҳоли

– بَدَوِيٌّ 1. бадавийларга оид; 2. бадавий

مُتَبَدٍّ *мн.* مُتَبَدِّيَةٌ 1. саҳрода яшовчи; 2. саҳройи

I بَذَّ (بذّ)^{1} (*а/у*) بَذٌّ 1) ғалаба қилмоқ; забт этмоқ, босиб олмоқ, ўзига бўйсундирмоқ; 2) афзал (ортиқ, устун, кўп) бўлмоқ; بَذَّ^{2} (*и/а*) بَذَاذَةٌ 1) эскирмоқ, тўзмоқ, ейилмоқ; эскирган бўлмоқ; 2) ифлос, ёқимсиз, ўзига қарамайдиган бўлмоқ

– بَذٌّ, بَاذٌّ 1) кийилган, эски; 2) ифлос, ёқимсиз, ўзига қарамайдиган

– بَذٌّ : ~ فَذٌّ ягона, бирдан-бир

– بَذَاذَةٌ 1) эскирганлик, чириганлик, путурдан кетганлик; 2) ёқимсизлик, ўзига қарамаслик

I بَذَأَ (بذأ) (*а*) بَذْءٌ 1) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ, уятсизларча сўкмоқ; 2) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; بَذِئَ (*а*) بَذَاءٌ уятсиз, ахлоқсиз, юзсиз бўлмоқ

– بَذَاءٌ ахлоқсизлик, беномуслик; уятсизлик, шармандалик; беодоб гап, беҳаё сўкиниш

– بَذَاءَةٌ одобсизлик, бебошлик; ахлоқсизлик, бузуқлик; саёқлик, суюқоёқлик, фоҳишабозлик, фоҳишалик; ~ اللِّسَانِ беодоб гап, беҳаё сўкиниш, бузуқтиллилик

– بَذِيءٌ 1) ахлоқсиз, одобсиз, нуқсонли, уятсиз, тарбиясиз, тартибсиз;2) шарманда, беномус, ҳаёсиз; 3) ҳақоратли, ҳақоратомуз

I بَذَخَ (у) بُذُوخٌ *ёки* بَذِخَ (*а*) بَذَخٌ 1) димоғдор бўлмоқ; 2) баланд, юқори, юксак бўлмоқ; мағрур, такаббур бўлмоқ

– بَاذِخٌ *кўп.* بَوَاذِخُ 1) баланд, юксак; 2) дабдабали, ҳашаматли, данғиллама

– بَذَخٌ, بَذْخٌ^{1} 1) мағрурлик, манманлик, такаббурлик; 2) дабдаба, ҳашам, зеб-зийнат

I بَذَرَ (у) بَذْرٌ 1) сепмоқ, сочмоқ, экмоқ; ~ الْبُذُورَ (الْحُبُوبَ) уруғ экмоқ (сепмоқ); 2) сочмоқ, тарқатмоқ; II بَذَّرَ совурмоқ, исроф қилмоқ; харжламоқ, сарф қилмоқ; V تَبَذَّرَ экилган, сепилган бўлмоқ; 2) сарф, харж қилинмоқ

– بَذَّارٌ 1. экувчи, тикувчи, сепувчи; 2. тарқатувчи, ёювчи

– بَذَّارَةٌ *шунингдек* ~ آلَةُ уруғ экадиган асбоб (*селяка*)

– بَذْرٌ^{1} экиш, сепиш; экин-тикин; أَوَانُ الْـ~ экиш пайти

– بَذْرٌ^{2} *жам.* بِذَارٌ, بُذُورٌ уруғ; ... زَرَعَ بُذُورَ التَّفْرِقَةِ بَيْنَ *маж.* ... ўртасига нифоқ уруғини сепмоқ

– بَذْرَةٌ *кўп.* بَذَرَاتٌ дон; уруғ, тухум

– تَبْذِيرٌ исрофгарлик, совуриш; исроф қилиш

– مُبَذِّرٌ 1. исроф қилувчи, совурувчи; 2. исрофгар

– مِبْذَرَةٌ *кўп.* مَبَاذِرُ уруғ экадиган асбоб (сеялка)

I بَذَلَ (*и, у*) بَذْلٌ 1) ҳаммасини, тўлалигича бермоқ; кўп бермоқ, саховат билан бермоқ, фидо қилмоқ; 2) исроф қилмоқ; 3) аямаслик (*кучни*); сарф қилмоқ; ~ جُهْدَهُ ёки ~ وُسْعَهُ ёки ~ قُصَارَى جُهْدِهِ барча кучларни (имкониятларни) сарф қилмоқ, ишлатмоқ; ~ النَّفْسَ وَ النَّفِيسَ ҳеч нарсани аямаслик; ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; ~ الْجُهْدَ وَ الْعَرَقَ فِي سَبِيلِهِ бирор нарса учун терлаб-пишиб (жон куйдириб) ишламоқ; ~ الْغَالِيَ وَ الرَّخِيصَ لِـ... ... учун ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; ~ مَاءَ الْوَجْهِ ўз қадр-қимматини билмаслик; ~ الدِّمَاءَ فِي سَبِيلِهِ бирор нарса учун ўз қонини тўкмоқ (аямаслик); ~ الدِّمَاءَ دِفَاعًا عَنْ ... ниманингдир ҳимояси учун қон тўкмоқ; ◊ ~ الثَّوْبَ коржомани (иш кийимини) киймоқ; V تَبَذَّلَ 1) шунчаки, енгил муносабатда бўлмоқ; (*н. гадир*) бепарво, совуққон, эътиборсиз бўлмоқ (فِي); 2) ўзини гстоҳларча, беодоб, ҳаёсиз тутмоқ; 3) ҳаммага таслим бўлавермоқ, осон таслим бўлмоқ (*аёллар ҳақида*); VIII اِبْتَذَلَ 1) эҳтиёт қилмаслик, аямаслик; ҳар доим киймоқ (эскитмоқ - *кўйлакни*); 2) одми, сийқаси чиққан бўлмоқ; 3) бузмоқ, ерга урмоқ, расво қилмоқ, таҳқирламоқ, беҳурмат қилмоқ

– اِبْتِذَالٌ 1) эскилик, кийилганлик; 2) сийқаси чиққанлик, чайналганлик; қўполлик, дағаллик; 3) бепарволик, юзакилик, енгил-елпи муносабат, назарга илмаслик

– بَذْلٌ^{1} 1) бериш; тақдим қилиш; фидойилик; ~ الذَّاتِ ўзини

қурбон (фидо) қилиш; 2) саховат; الـ ~ وَ الْإِمْسَاكُ саховат ва хасислик.

– بَذْلٌ[2] кўп. بُذُولٌ инъом, совға

– بَذْلَةٌ кўп. ـــ اتٌ ёки بِذْلَةٌ кўп. بِذَلٌ кийим, костюм; ~ رَسْمِيَّةٌ расмий кийим, мундир; ~ السَّهْرَةِ кеча либоси (*кечаларда, меҳмондорчиликда, ўтиришларда кийиладиган либос*); ~ الْعَمَلِ (الشُّغْلِ) иш кийими, хоржома

– بِذْلَةٌ уринган кийим, эскирган кийим

– تَبَذُّلٌ ножўя ҳаракат, беадаблик, густоҳлик; ~ فِي адабсизларча, густоҳлик қилиб, юзсизлик билан

– مَبَاذِلُ кўп. ярамас ҳатти-ҳаракатлар

– مُبْتَذَلٌ 1) ҳар кунги, доимий, одатдаги, оддий, одми; 2) кунда ишлатиладиган, истеъмолдаги, ўрганиб қолинган; 3) сийқаси чиққан, чайналган; сохта, бузилган

– مِبْذَلَةٌ бузилган, эскирган, уринган кийим

– مِبْذَلٌ, مِبْذَلَةٌ кўп. مَبَاذِلُ кундалик кийим; халат

– مُتَبَذِّلٌ беадаб, дағал; ласткаш, ярамас, бемаъни, тутуриқсиз, густоҳ

بَذَاءٌ адабсизлик, ахлоқсизлик

– بَذِيٌّ мн. بَذِيَّةٌ кўп. أَبْذِيَاءُ адабсиз, ахлоқсиз; ~ اللِّسَانِ оғзи бесар, ахлоқсиз гапларни гапирувчи

I بَرَّ[-1] (*u/a*) ёки (*a/u*) بِرٌّ иззат (ҳурмат) қиладиган бўлмоқ, одобли бўлмоқ, меҳрибон, олийжаноб бўлмоқ; 2) диндор, тақводор, художўй, мўъмин бўлмоқ; 3) бўйсунмоқ, итоат этмоқ; 4) (*қасамни, ваъдани*) бажармоқ, устидан чиқмоқ, унга риоя этмоқ; (بِ); (*н. ғадир*) содиқ, ишончли, вафодор бўлмоқ (بِ, فِي); I بَرَّ[-2] қабул қилмоқ; ~ اللهُ حَجَّهُ Оллоҳ унинг ҳажини қабул қилсин!; II بَرَّرَ оқламоқ, гуноҳсиз деб тан олмоқ, шаънини (илгариги ҳуқуқларини, обрў-эътиборини) тикламоқ; IV أَبَرَّ 1) = II; 2) қабул қилмоқ; ~ اللهُ حَجَّهُ Оллоҳ унинг ҳажини қабул қилсин!; 3) устун бўлмоқ, юқори бўлмоқ; ~ عَلَى أَصْحَابِهِ дўстларидан (шерикларидан) аъло бўлмоқ; V تَبَرَّرَ итоат қилмоқ, қулоқ солмоқ

– بَارٌّ кўп. بَرَرَةٌ 1) итоаткор, хушфеъл, хушахлоқ, одобли; 2) меҳрибон, олижаноб; 3) художўй, диндор, тақводор; мўъмин; 4) ҳақиқатгўй, ростгўй, виждонли, содиқ, вафодор

– بَرٌّ[-1] кўп. أَبْرَارٌ = بَارٌّ

– بَرٌّ[-2] кўп. بُرُورٌ материк, қуруқлик; ~ ا وَ بَحْرًا қуруқликда ва сувда; ◊ الـ ~ بَاخِرَةُ поезд

– بُرٌّ жам. буғдой

– بِرٌّ 1) яхшилик, асллик, меҳрибонлик, олижаноблик; севги, муҳаббат; 2) диёнат, тақводорлик, художўйлик; 3) муҳтожларга ёрдам, хайр-саховат, эҳсон; хайрия; رَجُلُ الـ ~ وَ الْإِحْسَانِ хайр-эҳсон қилувчи киши (одам)

– بَرًّا халқ. 1) ташқи, ташқарида; 2) ташқарига

– بَرَّانِيٌّ 1) ташқи, сиртқи; 2) бегона, ўзга, чет, алоқаси йўқ; 3) сохта, қалбаки, ясама, сунъий; 4) ҳовли ўртасидаги тандир, ўчоқ (печка)

– بَرْمَائِيٌّ 1) қуруқликда ва сувда юрувчи; ~ ـــةٌ حَرْبٌ танк-амфибия (*ҳам сувда, ҳам қуруқликда юрувчи танк*); 2) қуруқлик ва сувда яшовчи (*ҳайвонлар ҳақида*)

– بُرَّةٌ кўп. ـــ اتٌ — буғдой дони; ~ ابْنُ маж. нон

– بَرِّيٌّ 1) қуруқликка оид; 2) қуруқликдаги; 3) ёввойи (*мас. ҳайвон*)

– بَرِّيَّةٌ кўп. ـــ اتٌ, بَرَارِي чўл, дашт, саҳро, биёбон

– مُبَرِّرٌ ўзини оқловчи, ўзини оқлаш учун баҳона кўрсатувчи; 2. 1) кўр-кўрона мақтовчи, маддоҳ; 2) оқлаш, ҳимоя қилиш; баҳона, сабаб, исбот, аргумент

– مَبَرَّةٌ кўп. ـــ اتٌ, مَبَارُّ 1) яхшилик, мурувват, ҳиммат, эзгулик, хайр-саховат; эҳсон, садақа, қурбонлик; 2) хайрия жамғармаси

– مَبْرُورٌ 1) олижаноб, яхши, мурувватли; 2) тақводор, художўй

I بَرَأَ (بِرْأ) (*a*) яратмоқ, ижод этмоқ; бунёд этмоқ; بَرِئَ[-1] (*a*) (1 بَرَاءَةٌ (*н. дандир*) айбсиз, гуноҳсиз бўлмоқ, (*н. ғадир*) алоқаси йўқ, тааллуқсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) қутулмоқ, озод, халос бўлмоқ (مِنْ); بَرِئَ[2] (*a*) بُرْءٌ, بُرُوءٌ тузалмоқ, яхши бўлмоқ, соғаймоқ, битмоқ (*яра ҳақида*); II بَرَّأَ) гуноҳсиз, айбсиз деб билмоқ (*к. нидир, н. нидир*) оқламоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) халос қилмоқ, қутқармоқ (مِنْ); ~ هُ مِنَ الْخَطِيئَةِ кимнингдир гуноҳини (хатосини) кечмоқ; ~ تِ الْمَحْكَمَةُ سَاحَتَهُمْ қар. سَاحَةٌ; III بَارَأَ шеригидан, ажралмоқ, айрилмоқ, бўлинмоқ; ~ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ киши хотинидан ажралди; IV أَبْرَأَ 1) даволамоқ, муолажа қилмоқ, касалдан фориғ қилмоқ; 2) бахридан ўтмоқ, кечмоқ (*қарздан*); V تَبَرَّأَ 1) (*н. дадир*) оқланган, гуноҳсиз, айбсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) қутулмоқ, халос бўлмоқ; (*н. дандир*) тонмоқ, (*н. нидир*) бўйнига олмаслик (مِنْ); ўзидан ҳар қандай масъулиятни олиб ташламоқ, соқит қилмоқ; X اسْتَبْرَأَ 1) (*н. дандир*) озод бўлмоқ (مِنْ); 2) тозаланмоқ, софланмоқ; гуноҳлардан фориғ бўлмоқ; (*ҳаромликдан, булғанишдан кейин*) ўзини тартибга келтирмоқ, тозаланмоқ

– إِبْرَاءٌ 1) даволаш, муолажа; 2) (*қарзнинг*) бахридан ўтиш, кечиш

– بَارِئٌ Борий, халлоқ, яратувчи; ижодкор

– بَرَاءٌ[-1] (*ҳамма жинс ва сонларда бир хил*) 1) гуноҳсиз, айбсиз; 2) озод; (*н. сидир*) йўқ, (*н. дандир*) холи (مِنْ); هُمْ ~ مِنْ تُهَمٍ улар гуноҳсиз, улар ҳар қандай шубҳадан холидир

– بَرَاءٌ[-2] ойнинг биринчи кечаси

– بَرَاءَةٌ 1) оқлаш, ҳақли (тўғри) деб топиш;2) айбсизлик, гуноҳсизлик, оқлик; алоқадор эмаслик, дахли йўқлик; ~ السَّاحَةِ умуман алоқаси йўқлик, гуноҳсизлик; ~ ـــةٌ أَثْبَتَ ўзининг ҳақлигини исботламоқ; 3) соддадиллик; ~ بِـ ـــ ёки ~ فِي камтарлик (сиполик)

билан, ўзини катта олмай; بِـــ~ الطُّفُولَة болаларча соддалик билан; 4) *кўп.* بَرَاءَاتٌ рухсат, лицензия (*1. чет элдан товар олиб келиш ёки товар чиқариш учун бериладиган рухсатнома; 2. ихтиро, кашфиёт ва ш.к. лардан фойдаланиш учун берилган рухсатнома*); патент (*1. ихтирочига ўз ихтироси хуқуқини тасдиқловчи хужжат; 2. савдо-сотиқ ёки хунар билан шуғулланишга рухсат берадиган хужжат*); ~ الاِخْتِرَاعِ ихтиро учун берилган патент; ~ القُنْصُلِ *дип.* консулнинг экзекватураси (*бирор давлат хукумати томонидан чет эл консулига ўз вазифаларини амалга оширишга рухсат берувчи хужжат*)

– بُرْءٌ, بُرُوءٌ даволаш, муолажа, тузатиш

– بَرِيءٌ *кўп.* بِرَاءٌ, أَبْرِيَاءُ 1) (*н. ғадир*) алоқасиз, дахлсиз, (*н. дадир*) айбсиз, гунохсиз (مِنْ); ~ السَّاحَةِ *маж.* айбсиз; ~ بَرَاءَةَ الذِّئْبِ مِنْ دَمِ اِبْنِ يَعْقُوبَ *маж.* мутлақо гунохсиз (*сўзма-сўз: Яъқубнинг ўғли қонида айбланган бўридек пок, гунохсиз*); 2) (*н. дандир*) озод, халос бўлган (مِنْ);3) (*н. дандир*) тузалган, шифо топган, даволанган (مِنْ)

– بَرِيئَةٌ, بَرِيَّةٌ *кўп.* بَرَايَا махлуқ; яратилган, яралган (*нарса*)

– تَبْرِئَةٌ 1) оқлаш; 2) кечиш (*қарзни*)

– مُبَارَأَةٌ *шар.* талоқ хақидаги хужжат, воз кечиш

بَرَاتِيكَةٌ карантин (*касаллик тарқалмаслиги учун вақтинча ажратиб қўйиш*) ни бекор қилиш

بَرَازِيلِيٌّ 1. Бразилияга оид; 2. бразилиялик

بَرَاشُوتٌ *кўп.* ـــ اتٌ парашют

بَرَاطِرَةٌ *кар.* إِمْبَرَاطُورٌ

بِرَاغْمَاتِزْمٌ *фалс.* прагматизм

بَرَافِينٌ парафин; парафин ёғи

بَرْبَخٌ *кўп.* بَرَابِخُ ишлатилган сув оқадиган ер ости қувури (трубаси); захоб сув оқадиган қувур, кульверт

بَرْبَرَ 1) шовқин-сурон (ғала-ғовур) қилмоқ, чуғурлашмоқ, чувиллашмоқ;2) минғилламоқ, тўнғилламоқ, пўнғилламоқ

– بَرْبَرٌ *кўп.* بَرَابِرَةٌ 1) варварлар, ёввойилар; маданиятсизлар, жохиллар, нодонлар; 2) барбарлар (*Шимолий Африка ғарбий қисмининг туб ахолиси*)

– بُرْبُرٌ *кўп.* بَرَابِرُ қуш боласи, жўжа

– بَرْبَرَةٌ 1) шовқин-сурон, ғала-ғовур; 2) минғиллаш, ириллаш, жавраш

– بَرْبَرِيٌّ *кўп.* بَرَابِرَةٌ 1) варварга оид, ёввойи; 2) барбарга оид; اللُّغَةُ الـــ~ـــةُ барбар тили; 2. 1) варвар, нодон, жохил; 2) барбар

– بَرْبَرِيَّةٌ 1) варварлик, ёввойилик; 2) қўполлик, рахмсизлик

بَرْبَرِيسٌ зирк, барбарис (*ўсимлиги ва меваси*)

بَرْبَشَ кўз пирпиратмоқ, тез-тез кўз очиб-юммоқ; ظَلَّ يُبَرْبِشُ بِإِحْدَى عَيْنَيْهِ طُولَ اللَّيْلِ *маж.* у тун бўйи кўз юммади, мижжа қоқмади

– بَرْبَشَةٌ пирпиратиш, тез-тез очиб юмиш

بَرْبَطَ чайқалмоқ, сачрамоқ, сачралмоқ, сепилмоқ

بَرْبَةٌ, بِرْبَةٌ *кўп.* بَرَابٌ қадимги ибодатхона (*Мисрда*)

بُرْبُورٌ *кўп.* بَرَابِيرُ буруундан чиққан шиллиқ, суюқлик, манқа

بَرْبُونِيٌّ барбуний (*балиқ*), барабушка (*балиқ*)

بِرْبَةٌ = بِرْبَى

بَرْبِيسٌ сўзон балиқ

بُرُوتِسْتَنْتِيٌّ *дин.* протестант мазхабидаги одам

بُرْتُغَالِيٌّ 1. Португалияга, португалга оид; الـــ~ـــةُ португал тили; 2. португалиялик

بُرْتُقَالٌ *жам.* апельсин; ~ يَافَاوِيٌّ Яффа апельсини

– بُرْتُقَالَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ апельсин

– بُرْتُقَالِيٌّ 1) апельсинга оид; 2) тўқ сариқ, апельсин ранг

بَرْتِيَّةٌ партия (*1) шахматда*: партия, дафъа, қур; 2) бир тўп мол, бир тўда товар)

بُرُوتُونٌ = بُرُتُونٌ, بَرْتُونٌ

بُرْثُنٌ *кўп.* بَرَاثِنُ 1) тирноқ, чангал; 2) оёқ, панжа (*хайвонларда ва қушларда*)

(برج) V تَبَرَّجَ 1) башанг кийинмоқ, ясанмоқ, тузанмоқ, ўзига зеб (оро) бермоқ (*аёллар хақида*); 2) хусну жамолини кўз-кўз қилмоқ

– بَارِجَةٌ *кўп.* بَوَارِجُ *алиф.б.қ.*

– بُرْجٌ *кўп.* بُرُوجٌ, أَبْرَاجٌ 1) минора; ~ إِيفِيل Эйфель минораси; ~ الأَجْرَاسِ қўнғироқхона, қўнғироқлар минораси (*бутхоналарда*); ~ الحَمَامِ ؛ بَابِلُ *қар.* بَابِلُ каптархона; ~ الدَّبَّابَةِ танк томи (*башняси*); электр узатиш мачтаси; ~ النِّفْطِ нефть минораси (*вишкаси*);2) қалъа, қўрғон; 3) *астр.* бурж, зодиак белгилари; (*Қуёшнинг йиллик харакати йўлида босиб ўтадиган ўн иккита буржлан хар бирининг белгиси*); юлдузлар туркуми; бурж; بُرُوجُ الأَفْلَاكِ ёки بُرُوجُ الفَلَكِ ўн икки юлдуз (бурж) белгилари; دَائِرَةُ البُرُوجِ эклиптика (*Қуёш бир йилда айланиб чиқадиган катта фазовий доира*);4) *шахм.* рух (*Шимолий Африкада*)

– بُرَيْجٌ миноарача, кичкина минора

بُرْجُدٌ *кўп.* بَرَاجِدُ буржуд (*дағал ва олачипор газламадан тикилган кийим*)

بَرْجَسَ от спорти мусобақасида иштирок этмоқ; أَعْمَى وَ يُبَرْجِسُ فِي النَّخْلِ *мтл.* қўлингдан келмаган ишга уринма! (*сўзма-сўз: ўзи кўру, дарахтзор ичидаги от чопиш мусобақасида қатнашади*)

– بُرْجَاسٌ нишон, мўлжал, қора (*хаводаги*)

– بِرْجَاسٌ биржас (*от спорти мусобақаси турларидан бири*)

– بَرْجَسَةٌ от пойгаси

– بِرْجِيسٌ : الـــ~ *астр.* Юпитер

بَرْجَلَ 1) хижолат қилмоқ, довдиратмоқ, хаяжонга солмоқ; 2) тартибсиз холга келтирмоқ, барбод қилмоқ, издан (ишдан) чиқармоқ, пучга чиқармоқ, бузмоқ (*мас.* режани)

– بَرْجَلٌ *кўп.* بَرَاجِلُ паргар, циркуль, доира чизадиган асбоб

بَرْجَمَ минғилламоқ, тўнғилламоқ, ирилламоқ, ғингшимоқ, вайсамоқ

– بَرْجَمَةٌ минғиллаш, тўнғиллаш, ириллаш, ғингшиш

– بُرْجُمَةٌ *кўп.* بَرَاجِمُ бўғин (*бармоқдаги*), сустав

بُرْجُوَازِيٌّ буржуазияга оид

– بُرْجُوَازِيَّةٌ буржуазия; الـ~ُ الْكُبْرَى йирик буржуазия; الـ~ُ الْوَطَنِيَّةُ миллий буржуазия

I بَرِحَ (а) بَرَاحٌ 1) ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ; 2) кетмоқ, йўқолмоқ; مَا ~ يَكْتُبُ ёзишда давом этяпти, у ҳамон ёзяпти; II بَرَّحَ 1) толиқтирмоқ, чарчатмоқ, куч-қувватни олмоқ, тинкамадори қуримоқ, беҳол бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) азобламоқ, қийнамоқ; ташвишга (хавотирга) солмоқ, безовта (нотинч) қилмоқ, халал бермоқ (ب); III بَارَحَ ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ, кетмоқ, жўнаб кетмоқ

– بَارِحٌ ўтган (*кун, кеча ва б. ҳақида*); الـ~ الـ~َـةَ ёки кеча; مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالـ~َـةِ ◊ أَوَّلُ الـ~َـةِ кечаги кун, аввалги кун; ҳаммаси илгаригидек (*кечагидек*) қолди (*сўзма-сўз: бу тун кечагининг худди ўзи!*)

– بَرَاحٌ[1] тарк этиш, кетиш, жўнаш

– بَرَاحٌ[2] бўш ер, обод қилинмаган ер, бўм-бўш жойлар

بَرْحٌ *кўп.* أَبْرَاحٌ азоб, қийналиш, дарду алам, кулфат, жабр, жафо; الْأَبْرَاحُ الْبَارِحَةُ ўта даҳшатли азоблар

– بُرَحَاءُ кучли оғриқ; الْحُمَّى ~ иситмадаги кучли оғриқ

– تَبْرِيحٌ *кўп.* تَبَارِيحُ кулфат, азоб, дард, қийналиш

– مُبَارَحَةٌ жўнаш, кетиш, йўлга (сафарга) чиқиш

– مُبَرِّحٌ азоб берувчи, жуда оғритадиган, чидаб бўлмайдиган; أَلَمٌ ~ кучли дард, оғриқ

I بَرَدَ (у) بَرْدٌ (برد) (у) بُرُودَةٌ совуқ бўлмоқ, совқотмоқ, совимоқ; بَرُدَ (у) بُرُودٌ، بَرْدٌ 1) совуқ бўлмоқ, совқотмоқ, музламоқ; совимоқ; 2) совуқ емоқ, шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ; 3) эговлаб қўймоқ, эговлаб текисламоқ; ◊ فِي نَفْسِهِ ~ изза бўлмоқ, хижолат бўлмоқ, уялмоқ; II بَرَّدَ 1) совутмоқ, музлатмоқ;2) (*оғриқни*) тинчлантирмоқ, тўхтатмоқ; 3) уялтирмоқ, изза қилмоқ; 4) хафа қилмоқ; لَا تُبَرِّدْ عَنْ هَذَا الرَّجُلِ бу одамни хафа қилма; 5) дўл ёғмоқ; بُرِدَتِ الْأَرْضُ дўл ёғди; IV أَبْرَدَ 1) почта орқали жўнатмоқ; 2) ёғмоқ (*дўл, сел, жала ҳақида*); ~َتِ السَّمَاءُ дўл ёғди; V تَبَرَّدَ совумоқ, музламоқ; VI تَبَارَدَ 1) (*к. биландир*) совуқ муомала (муносабат) да бўлмоқ; 2) зериктирмоқ, юракни зиқ қилмоқ, диққатни оширмоқ; VII اِنْبَرَدَ эговланмоқ, эговланган бўлмоқ; VIII اِبْتَرَدَ совумоқ, ҳовуридан тушмоқ; ~َتْ حَمَاسَتُهُ у ҳовуридан тушди; X اِسْتَبْرَدَ 1) (*н. нидир*) совуқ деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) совутмоқ, музлатмоқ

– أَبْرَدُ[1] 1. салқин; муздаккина (*шамол*); الْأَبْرَدَانِ *ик.с.* тонг ва оқшом; эрта ва кеч; 2. *кўп.* أَبَارِدُ қоплон

– بَرْدٌ = أَبْرَدُ[2]

– بَارِدٌ 1) совуқ, салқин; 2) ишонарли бўлмаган, кучсиз (*мас. исбот, сабаб*); 3) бўш, маъносиз, аҳмоқона, пуч; 4) зерикарли, чидаб бўлмайдиган; 5) кучсиз, унча ўткир эмас (*тамаки ҳақида*)

– بَارُودٌ *алиф.б.қ.*

– بَارُودَةٌ *алиф.б.қ.*

– بَرَّادٌ[1] чилангар, слесарь

– بَرَّادٌ[2] *шунингдек* الشَّايِ ~ чойнак

– بَرَّادَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — музлаткич, холодильник; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр музлаткич; بَيْتِيَّةٌ ~ уй музлаткичи

– بُرَادَةٌ қипиқ, арратўпон, қиринди, пайраҳа

– بِرَادَةٌ чилангарлик (слесарлик) касби

– بَرَّادِيَّةٌ *кўп.* ~َاتٌ — совутиш учун фойдаланиладиган идиш

– بَرْدٌ[1] эговлаш

– بَرْدٌ[2] 1) совуқлик; салқин; шабада; الدُّنْيَا ~ ҳаво совуқ; الْعَجُوزِ ~ баҳорда совуқнинг яна қайтиши (*сўзма-сўз: кампирча совуқ*); كَانَتْ هَذِهِ الْكَلِمَاتُ ~ًا وَ سَلَامًا عَلَى جَمِيعِ الْحَاضِرِينَ бу сўзлар ҳозир бўлганларнинг ҳаммасига далда берадиган тарзда таъсир қилди; 2) шамоллашлик; 3) уйқу; لَا يَذُوقُونَ فِيهَا ~ًا *қур.* улар унда уйқу нималигини билмайдилар; 4) ўлим

– بَرَدٌ *жам.* дўл, жала; تُمْطِرُ السَّمَاءُ ~ًا дўл ёғяпди; 2) *кўч.м.* тишлар

– بَرِدٌ дўлли; سَحَابٌ ~ дўлли булут, дўл ёғдирадиган булут

– بَرَدَةٌ[1] бир дона дўл, дўл донаси

– بَرَدَةٌ[2] ошқозонда овқатнинг ҳазм бўлмаслиги; أَصْلُ كُلِّ دَاءٍ الـ~ُ *ҳад;* ҳар бир касалнинг асоси овқатнинг ҳазм бўлмаслигидир

– بُرْدٌ *кўп.* أَبْرَادٌ، بُرُودٌ йўл-йўл устки кийим, чопон; نَسَجَ أَبْرَادَ الشُّهْرَةِ لَهُ *маж.* кимнидир шон-шуҳратли, ҳаммага танқли қилмоқ; ◊ مِلْءُ بُرْدَيْهِ صِحَّةً وَ عَافِيَةً мутлақо соғлом, куч-ғайратга тўла

– بُرَدَاءُ титраш, қалтираш, увишиш

– بَرْدَانُ 1) совуқ; 2) совқотган; музлаган; أَنَا ~ мен совқотяпман

– بَرْدَايَةٌ парда

– بُرْدَةٌ[1] *кўп.* ~َاتٌ، بُرَدٌ 1) йўл-йўл устки кийим; чопон, тўн; *тар.* Муҳаммад алайҳиссаломнинг тўнлари; 2) "Бурда" (*Муҳаммад алайҳиссаломнинга тўнларига бағишлаб ёзилган қасиданинг номи*)

– بُرْدَةٌ[2] *муз.* бутун парда (оҳанг), тон

– بَرْدِيٌّ *бот.* папирус (*тропик мамлакатларда ўсадиган қамишсимон ўсимлик*); الْأَوْرَاقُ الـ~َـةُ папирус қоғозлар

– بُرَدِيَّةٌ титраш, қалтираш, иситма; безгак

– بُرُودٌ¹ 1) совуққа оид; 2) кўз малҳами (*дори*)

– بَارُودٌ = بُرُودٌ²

– بُرُودٌ 1) совуқлик; 2) совуққонлик; ~ بـِ совуққонлик билан

– بَارُودَةٌ = بَرُودَةٌ

– بُرُودَةٌ 1) совуқ; 2) совуқлик; совиш (*алоқа, муносабат ҳақида*); ~ الْعِلَّةِ кучсиз (ишонарсиз) важ, баҳона

– بَرِيدٌ кўп. بُرُدٌ 1) чопар; хабарчи, хат-хабар элтувчи, почтальон, почтачи; 2) почта; ~ سِيَاسِيٌّ дипломатик почта; صُنْدُوقُ الْـ~ почта қутиси; طَابِعُ الْـ~ почта маркаси; مَكْتَبُ الْـ~ почта бўлими; بِالْـ~ الْعَادِيِّ почта орқали; بِالْـ~ الْجَوِّيِّ авиапочта орқали (билан); 3) узунлик ўлчови (*12 милга тенг*)

– بَرِيدِيٌّ почтага оид

– تَبْرِيدٌ совутиш; ~ بِالْمَاءِ сув билан совутиш; ~ بِالْهَوَاءِ ~ *ёки* هَوَائِيٌّ ҳаво билан совутиш

– تَبْرِيدَاتٌ кўп. شَرِكَةُ الْـ~ музлаткичлар ишлаб чиқарувчи ширкат (*компания*)

مِبْرَدٌ кўп. مَبَارِدُ эгов

– مَبْرَدَةٌ совуқлик, салқинлик

– مِبْرَدَةٌ кўп. مَبَارِدُ токарлик дастгоҳи

– مُبَرَّدٌ совутилган, музлатилган; اللُّحُومُ الْـ~ـةُ музлатилган гўшт; الْأَسْمَاكُ الْـ~ـةُ музлатилган балиқ

– مُبَرِّدٌ 1. совутадиган, муздек қиладиган; 2. кўп. ـاتٌ совуткич

– مُبَرِّدَةٌ кўп. ـاتٌ совуткич, музлаткич

– مُبَرِّدَاتٌ кўп. совуқ (салқин) ичимликлар

– بُرْدَايَةٌ кўп. ـاتٌ парда, дарпарда

بَرْدَخَ силлиқламоқ, сайқалламоқ, тарашламоқ, ишлов бермоқ, пардоз (жило) бермоқ

– بِرْدَاخٌ жило, сайқал, пардоз, оро, зеб

– بَرْدَخَةٌ силлиқлаш, сайқаллаш, ишлов бериш, жило (*сайқал*) бериш

بَرْذَعَةٌ кўп. بَرَادِعُ эгар (*эшакдаги*); аравали от эгари, юк эгари

– بَرَادِعِيٌّ кўп. بَرَادِعِيَّةٌ эгарчи

– بَرْذَعَةٌ = بَرَاذِعُ кўп. بَرْذَعَةٌ

– بَرَادِعِيٌّ = بَرَاذِعِيَّةٌ кўп. بَرَاذِعِيٌّ

بِرْذَوْنٌ кўп. بَرَاذِينُ 1) арғумоқ; 2) аравага қўшиладиган от; 3) юк ташийдиган от

I بَرَزَ (у) بُرُوزٌ 1) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; 2) чиқмоқ, кўзга ташланмоқ, олдинга чиқмоқ; II بَرَّزَ 1) машҳур, атоқли, таниқли бўлмоқ; 2) кўрсатмоқ, зоҳир қилмоқ; III بَارَزَ яккама-якка олишмоқ; IV أَبْرَزَ 1) ошкор этмоқ, борлигини кўрсатмоқ; 2) кўрсатмоқ, намойиш қилмоқ; 3) чиқармоқ, нашр этмоқ, чоп қилмоқ; V تَبَرَّزَ ёзилмоқ, ични бўшатмоқ; VI تَبَارَزَ муштлашмоқ

– إِبْرِيزٌ *алиф.б.қ.*

– بَارِزٌ 1) чиқиб (кўриниб, диккайиб) турувчи, бўртма, бўртиб турадиган, қабариқ, дўнг; 2) аниқ, равшан, кўзга кўринарли; بِحُرُوفٍ ~ـةٍ катта ҳарфлар билан; ~ مَثَلٌ аниқ мисол; 3) машҳур, атоқли; شَخْصِيَّةٌ ~ـةٌ атоқли шахс

– بَرَازٌ фазо, космос

– بِرَازٌ 1) нажас, ахлат, тезак, бавл, сийдик; ~ الْحَيَوَانِ гўнг; الْمَوَادُّ الْـ~ـيَّةُ нажас, ахлат, сийдик; 2) яккама-якка олишув

– بَرْزٌ ҳайбатли, савлатли

– بُرُوزٌ 1) пайдо бўлиш, чиқиш; 2) туртиб чиққан жой, бўртиқ, дўнг, тумшуқ

– بُرَيْزَةٌ кўп. بَرَايِزُ бурайза (*10 пиастрга тенг пул бирлиги*)

– بَرِيزَةٌ кўп. بَرَايِزُ: ~ الْمِيَاهِ сув оладиган колонка (*устун шаклидаги асбоб*); ~ الْكَهْرَبَاءِ *эл.* розетка (*электр асбобларини тармоққа улаб қўядиган мослама*)

– مُبَارِزٌ 1) жангчи, курашчи; 2) яккама-якка олишувга чиқувчи

– مُبَارَزَةٌ яккама-якка олишув

– مُتَبَرَّزٌ таҳорат оладиган жой

– مُبَرِّزٌ улуғ, атоқли (*одам*)

بَرْزَخٌ¹ кўп. بَرَازِخُ бўйин

بَرْزَخٌ² 1) икки нарса ўртасидаги тўсиқ; 2) бу дунё билан нариги дунё ўртаси; инсон вафот этган лаҳзадан қиёматгача бўлган вақт

بِرْسٌ, بُرْسٌ пахта

I بُرْسِمَ (برسم) зотилжам билан оғримоқ, зотилжам касалига мубтало бўлмоқ

– بِرْسَامٌ плеврит, зотилжам

– مُبَرْسَمٌ зотилжамга мубтало, зотилжам билан оғриган

بَرِسْكُوبٌ перископ (*пана жойдан туриб кузатишга мосланган дурбинсимон оптик асбоб*)

بِرْسِيمٌ (*Мисрда ўсадиган*) беда, йўнғичқа; ~ حِجَازِيٌّ беда

I بَرَشَ (у) بَرْشٌ ишқаламоқ, уқаламоқ, суртмоқ, ишқамоқ, суркамоқ, кирмоқ (*қирғичда*); بَرِشَ (а) بَرَشٌ хол-хол, олачипор, доғли бўлмоқ; чипор, чавкар бўлмоқ

– أَبْرَشُ *мн.* بَرْشَاءُ кўп. بُرْشٌ хол-хол, олачипор, доғли; чавкар

– بَرْشٌ *бот.* 1. бангидевона; 2. *кўч.м.* банг, афъюн

– بُرْشٌ кўп. أَبْرَاشٌ остдаги юмшоқ тўшама, бўйра, бордон; نَامَ عَلَى ~ деярли қоқ ерда ётмоқ, ухламоқ

– مَبْرُوشٌ қирилган (*қирғичда қирилган сабзавотлар ҳақида*)

بِرِشْتٌ *халк.* илитилган (чала пиширилган) тухум

بَرْشَمَ 1) диққат билан, синчиклаб, тикилиб қарамоқ; 2) парчинламоқ, михпарчин қилиб уламоқ (бириктирмоқ, маҳкамламоқ); четларини қайтариб уламоқ, пешламоқ, чегаламоқ; 3) муҳрламоқ; қулфлаб, печатлаб қўймоқ; беркитиб ёпиштириб қўймоқ

– بُرْشَامٌ *жам.* 1) парчинлаш; михпарчин, чега; 2) елимли қоғоз лента; порошок, кукун

– بُرْشَانْجِيٌّ *кўп.* بُرْشَانْجِيَّةٌ парчинловчи ишчи

– بُرْشَامَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) парчинлаш; михпарчин, чега; 2) елимли қоғоз лента; порошок, кукун

– بَرْشَمَةٌ 1) парчинлаш, пешлаш, чегалаш; 2) печатлаш, муҳрлаш, сургучлаш, беркитиб ёпиштириш

بُرْشَامٌ = بُرْشَانٌ

بَرَاشُوتٌ = بَرَشُوتٌ

– بَرَشُوتِيٌّ парашютчи

I بَرِصَ (а) بَرَصٌ мохов касали билан оғримоқ

– أَبْرَصُ *мн.* بَرْصَاءُ *кўп.* بُرْصٌ 1) мохов; мохов билан касалланган бемор; مُسْتَشْفَى الْبُرْصِ моховлар касалхонаси; 2) альбинос (*альбинизм, яъни организмда унга ўхшаш нормал ранг берувчи пигмент етишмаган одам, ўсимлик ёки жонивор*); оқариб кетиш

– بَرَصٌ мохов

– بُرْصٌ *кўп.* أَبْرَاصٌ калтакесак

بُرْصُلٌ *кўп.* بَرَاصِلُ чет, милк; қирра, ён, зиҳ, қирғоқ; ҳошия, жияк; уқа, ўров, канора, гардиш

I بَرَضَ (у) بُرُوضٌ ниш урмоқ, куртак чиқармоқ

بَرْضُو ёки بَرْضُهْ *халк.* ҳар ҳолда, шунга қарамай, яна, шунингдек; ~ مُشْ ҳозирча (ҳали) йўқ

بَرْطُوزٌ *денг.* бак (*кемада юқори палубанинг тумшуқ қисми*); ~ الْبَحْرِيَّةِ кубрик (*кемада: команда жойлаша- диган умумий хона*)

بَرْطَشَ 1) оёқ билан тақиллатмоқ, топ-топ (*ёки* гурс-гурс) қадам ташлаб юрмоқ, депсинмоқ; юрмоқ, қадам қўймоқ (босмоқ); 2) мўл, тўкин-сочин, кўп бўлмоқ; 3) кўп чайналган, сийқаси чиққан бўлмоқ (*мас. ибора ҳақида*)

– بُرْطَاشٌ *кўп.* بَرَاطِيشُ остона, бўсаға (*эшикники*)

– بَرْطَشَةٌ 1) депсиниш, оёқни тапиллатиш; 2) мўл-кўлчилик, сероблик, тўкин-сочинлик, фаровонлик, кўплик

– بُرْطُوشَةٌ *кўп.* بَرَاطِيشُ эски бошмоқ, ботинка, туфли

بَرْطَعَ сакрамоқ, ҳаккаламоқ, сапчимоқ; югурмоқ, чопмоқ, чопиб (югуриб-елиб) юрмоқ, иргимоқ, ирғишламоқ

– بَرْطَعَةٌ сакраш, ҳаккалаш; сакраб чопиш, елиш (*от ҳақида*); югуриб-елиш, югур-югур, чоп-чоп

بَرْطَلَ пора бермоқ; пора бериб сотиб олмоқ; ўз томонига оғдирмоқ; تَبَرْطَلَ пора олмоқ; порага сотилмоқ; сотқин, хиёнаткор, сотилган бўлмоқ

– بَرْطَلَةٌ 1) пора бериб сотиб олиш, ўз томонига оғдириш; 2) порахўрлик

– بِرْطِيلٌ *кўп.* بَرَاطِيلُ пора

– مُبَرْطَلٌ порага учган, сотилган

بُرْطُلٌ митра (*епископ ва бошқа мартабали руҳонийларнинг ибодат вақтида киядиган бош кийими*)

– بُرْطُلَةٌ шамсия; парашют

– بُرْطُلِّيٌّ парашютчи

بَرْطَمَ 1) ғазабдан ўзини йўқотмоқ, унутмоқ, жаҳли чиқмоқ, ғазабланмоқ; 2) тўнғилламоқ, минғилламоқ; жаврамоқ

– بَرْطَمَةٌ кучли ғазаб

– بَرْطَمَانٌ *кўп.* اتٌ — сопол хум, кўза

– بُرْطُومٌ, بَرْطُومٌ *кўп.* بَرَاطِيمُ 1) тўсин, устки том (*чердак*) тўсини; 2) понтон (*вақтинча қурилган кўчма кўприк*), плашкоут (*шатакка олиб юриладиган палубасиз ясси кема*)

I بَرَعَ (а) بَرُعَ (у) بَرَاعَةٌ (بَرْعٌ) (برع) моҳир, уста, билимдон бўлмоқ; (V) تَبَرَّعَ 1) қурбон қилмоқ, қурбонлик қилмоқ; совға (тортиқ, ҳадя, инъом) қилмоқ; (*ўз хоҳиши билан*) бадал тўламоқ; 2) ўз хоҳиши билан иштирок этмоқ; (*н. нидир*) жон деб қилмоқ (ب)

– بَارِعٌ 1) қобилиятли, моҳир, билимдон; 2) аъло даражада; порлоқ, ёрқин

– بَرَاعَةٌ санъат, маҳорат, усталик, билимдонлик

– تَبَرُّعٌ *кўп.* اتٌ — қурбонлик; совға, инъом, ҳадя; бадал (*ўз хоҳиши билан берилган*)

– مُتَبَرِّعٌ 1. қурбон қилувчи; 2. инъом этувчи

بَرْعَمَ куртак (ғунча, шона) бермоқ, ғунча ёзмоқ

– بُرْعُمٌ *кўп.* بَرَاعِمُ куртак, ғунча, шона

– بَرْعَمَةٌ куртак ёзиш, шоналаш

– بُرْعُمٌ = بَرَاعِيمُ *кўп.* بُرْعُومٌ

بَرْغَثَ бурғага тўла бўлмоқ

– بُرْغُوثٌ *кўп.* بَرَاغِيثُ бурга; ~ الْمَاءِ *зоол.* дафния; ~ الْبَحْرِ *зоол.* майда қисқичбақа

بَرْغَشٌ *жам.* чивин, искабтопар

– بَرْغَشَةٌ *кўп.* اتٌ — чивин

بُرْغُلٌ йирик қилиб тортилган буғдой; буғдой ёрмаси

بَرْغَمَاتِيٌّ *фалс.* прагматизмга асосланган

– بَرْغَمَاتِيَّةٌ *фалс.* прагматизм (*фалсафа одамлар учун кундалик проблемаларни ҳал этишга хизмат қилиши керак деб ҳисобловчи оқим*)

بُرْغِيٌّ *кўп.* بَرَاغِيٌّ винт, бурама мих, болт

بَارَافَانٌ = بَرَفَانٌ

بِرْفِيرٌ олранг, ғоят қизил; тўқ қизил (олранг) бўёқ

I بَرَقَ (у) بَرْقٌ, بُرُوقٌ барқ урмоқ, ярқирамоқ, ялт этмоқ, ёрқин нур сочмоқ, чақнамоқ, жилваланмоқ, порламоқ; ~تْ فِي خَاطِرِي فِكْرَةٌ

ялт этиб миямга бир фикр келди; (السَّمَاءُ) تَبْرُقُ الدُّنْيَا чақмоқ чақяпди; وَ رَعَدَ ~ ғазаб билан гапирмоқ, газабни сочмоқ; بَرِقَ (а) : الْبَصَرُ ~ ҳайратдан кўз бақрайиб қолди; II بَرَّقَ (кўзни) катта очиб тикилмоқ; IV أَبْرَقَ) ярқирамоқ, ёрқин нур сочмоқ, чақнамоқ, порламоқ; барқ урмоқ; 2) телеграмма юбормоқ, телеграмма бермоқ

– أَبْرَقُ[1] мн. بَرْقَاءُ кўп. بُرْقٌ гулдор, ола-була, олачипор, ола; чавкар

– أَبْرَقُ[2] кўп. أَبَارِقُ нотекис, дўнглик жой, дўнглик

– إِبْرِيقٌ алиф.б.қ.

– بَارِقَةٌ 1) қуюқ қора булут; 2) кўч.м. шуъла, нур, ялт этиб кўринган ёруғлик; учқун, нишон; الرَّجَاءِ ~ ёки الْأَمَلِ ~ умид учқуни; بَرَقَتْ لَهُ الـ~ унда қандайдир умид пайдо бўлди

– بَارُوقٌ алиф.б.қ.

– بُرَاقٌ 1) الـ~ а) йиғи девори (*Қуддус шаҳрида*); б) Буроқ (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам меърожга чиққанларида минган отлари*);2) *мед.* невралгия (*асаб системасининг бирор ери касалланиши натижасида пайдо бўладиган оғриқ*)

– بَرَّاقٌ ярқироқ, ёрқин, нур сочувчи, барқ урган, кўзни олувчи, ялтироқ

– بَرْقٌ кўп. بُرُوقٌ 1) чақмоқ, яшин; بِسُرْعَةِ الـ~ яшин тезлигида; الـ~ الْخُلَّبُ ёмғир ёғишидан дарак бермайдиган чақмоқ; *кўч.м.* ундан яхшилик кутма!; الـ~ الْمُغِيثُ ёмғир ёғишидан дарак берувчи чақмоқ;2) бирор нарсанинг устида, юзида йилт-йилт этиб кўринган нарсалар, нуқталар, тангачалар; зар уқа, зар жияк; 3) телеграф (*алоқа тури*); سِلْكِيٌّ ~ симли телеграф; لَا سِلْكِيٌّ ~ ёки غَيْرُ سِلْكِيٍّ ~ симсиз телеграф; بِالـ~ телеграф орқали; 4) булут

– بَرْقَاوِيٌّ киренаикалик; Киренаикада яшовчи одам

– بَرْقِيٌّ телеграфга оид; رِسَالَةٌ ~ـةٌ ёки إِشَارَةٌ ~ـةٌ телеграмма

– بَرْقِيَّةٌ кўп. ~َاتٌ — телеграмма; шошилинч дипломатик мактуб, хат-хабар

– بَرِيقٌ ялтираш, чақнаш, нур сочиш

– مَبْرَقٌ кўп. مَبَارِقُ чиқиш, отиш, шафақ; الْفَجْرِ ~ тонг отиши, тонг шафағи

– مُبْرِقٌ телеграфчи

– مُبْرِقَةٌ телеграф аппарати, жиҳози

بَرْقَشَ ранг-баранг қилиб бўямоқ, нақшламоқ, безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ, зийнат бермоқ, пардоз бермоқ; ола-була қилмоқ

– بَرَاقِشُ Бароқиш (*мақол ва маталларда қўлланиладиган итнинг номи*); ~ جَنَتْ عَلَى أَهْلِهَا ёки ~ دَلَّتْ عَلَى أَهْلِهَا *мтл.* ўз бошига бало келтирмоқ, ўзига ўзи қилмоқ (*сўзма-сўз:* Бароқиш ўз аҳлига жафо қилди *ёки* Бароқиш ўз аҳли турган жойни (ёвларга кўрсатиб берди)

– بِرْقِشٌ кўп بَرَاقِشُ саъва; шунингдек: أَبُو بَرَاقِشَ зяблик (*сайроқи қуш*)

– بَرْقَشَةٌ ранг-баранг қилиб бўяш, безаш, ясатиш, пардозлаш; ола-булалик

– مُبَرْقَشٌ турли рангдаги, ранг-баранг, ола-була

بَرْقَعَ (*чойшаб, ёпинчиқ билан*) юзни ёпмоқ; تَبَرْقَعَ (*чойшаб, ёпинчиқ билан*) ёпинмоқ; إِنَّهُ هُوَ هُوَ وَ لَوْ ~ بِأَلْفِ بُرْقُعٍ *мтл* у ўзини қанча мақтамасин, барибир уша-ўша (*сузма-суз;* у мингта ёпинчиққа бурканиб олган бўлса ҳам, барибир ўша-ўша)

– بُرْقُعٌ кўп. بَرَاقِعُ 1) чодра, чиммат, ёпинчиқ, паранжи; чойшаб; 2) парда; الْجَنِينِ ~ қоғоноқ, қобиқ (*она қорнидаги болани ўраб олган парда*)

– بُرْقُوعٌ кўп. بَرَاقِيعُ = بُرْقُعٌ

بَرْقُوقٌ *жам.* олхўри (*дарахти ва меваси*)

– بَرْقُوقَةٌ кўп. ~َاتٌ — олхўри

I بَرَكَ (у) بُرُوكٌ чўкмоқ, чўкка тушмоқ (*туя ҳақида*); II بَرَّكَ (*туяни*) чўктирмоқ; 2) بَارَكَ اللهُ فِيكَ! сўзини талаффуз қилмоқ; بَارَكَ *га қар.*; 3) кўлмак ҳосил қилмоқ; 4) барака тилаб дуо қилмоқ; III بَارَكَ 1) (*к. нидир*) дуо қилмоқ; (*к. гадир*) худонинг марҳаматига сазовор бўлишни тиламоқ (عَلَى، فِي، بِ); اللهُ فِيكَ! ~ Оллоҳ сени ўз марҳаматига сазовор қилсин!; بُورِكَ فِيكَ! *Мажҳ.* Худо берсин! (*садақа сўраган мискинга садақа беришга қодир бўлмаган киши айтадиган жавоб*); 2) (*к. нидир*) табрикламоқ, муборакбод этмоқ (لِـ); أَبْرَكَ (*туяни*) чўктирмоқ; V تَبَرَّكَ 1) дуо, оқ фотиҳа, розилик, ижозат олмоқ (بِ); 2) оқ фотиҳа сўрамоқ; (*бирор н. нинг*) аломатини, нишонини олдиндан кўрмоқ; VI تَبَارَكَ 1) (*к. дандир*), дуо, фотиҳа, розилик олмоқ (بِ); 2) =III; X اِسْتَبْرَكَ 1) (*туяни*) чўктиришга ҳаракат қилмоқ, эришмоқ; 2) дуо, фотиҳа олишга эришмоқ; 3) бахт қидирмоқ

– بَارُوكَةٌ танга, чақа (*ёки тилла*) пул; (бахт келтирсин деб олиб юриладиган) нарса

– بَرَّاكَةٌ кўп. ~َاتٌ — барак (*муваққат ёғоч уй*)

– بَرَكَةٌ кўп. ~َاتٌ — 1) барака, марҳамат, тинч-омонлик; 2) худонинг марҳамати, инъоми; عَلَى اللهِ ~ Оллоҳ ҳаққи, Оллоҳ учун; قِلَّةُ الـ~ омадсизлик; حَلَّتِ الـ~! биз сизни кўрганлигимиздан хурсандмиз!; الْحَرَكَةُ ~ *мтл.* ҳаракатда-баракат; 3) ўсиш-улғайиш, кўпайиш, зиёда бўлиш, ортиш; ◊ حَبَّةُ الـ~ *бот.* седана

– بِرْكَةٌ кўп. بِرَكٌ 1) кўлмак, кўлоб, ҳалқоб сув; 2) ҳовуз, ҳавза, сунъий кўл

– تَبَرُّكٌ оқ фотиҳа, ижозат сўраш; حَفْلَةُ الـ~ (*йўлга, сафарга чиқишдан олдин*) оқ фотиҳа олиш мақсадида қилинган худойи маросими

– تَبْرِيكٌ кўп. ~َاتٌ — табрик, кутлов, бахт-саодат тилаш; табриклаш, табрик

– مُبَارَكٌ муборак, баракотли, бахтли, кутлуғ, омадли, худо марҳамат қилган, худонинг марҳаматига сазовор бўлган

– مُبَارَكَةٌ 1) бахт-саодат, яхшилик тилаш, табриклаш; 2) марҳамат, ижозат, дуо; نَظَّمَ هٰذَا الْأَمْرَ بِـ~ـهِ буни унинг марҳамати (ижозати) ила қилди

– مُبْرُوكٌ 1. худонинг марҳаматига сазовор бўлган, баракотли, омадли, бахтли; !~ (*янги кийим ва б. н.*) муборак бўлсин!, қутлуғ бўлсин!, 2. *ат.от. мз.* Мабрук

بِرْكَارٌ циркуль, паргар

بِرْكَالٌ перкаль (*техникада ишлатиладиган батистсимон газлама*)

بُرْكَانٌ *кўп.* بَرَاكِينُ вулқон; ثَائِرٌ ~ ҳаракатдаги вулқон; خَامِدٌ ~ ўчган вулқон; مَقْذُوفَاتُ الـ~ *ёки* مَقْذُوفُ الـ~ вулқон ҳаракати (фаолияти) натижасида ҳосил бўлган нарсалар; فُوهَةُ الـ~ кратер, вулқон оғзи

– بُرْكَانِيٌّ вулқонга оид; النَّشَاطُ الـ~ вулқон ҳаракати (фаолияти); مَقْذُوفَاتٌ ~ـةٌ вулқон лаваси (*вулқонлардан оқиб, отилиб чиқадиган суюқ чўғ модда*)

بَرْكِيَةٌ паркет

بَرْلَمَانٌ *кўп.* ـاتٌ — парламент (*қонун чиқарувчи олий ҳокимият органи*)

– بَرْلَمَانِيٌّ парламентга оид

– بَرْلَمَانِيَّةٌ парламентаризм (*бошида парламент турган давлат тузуми*)

بِرِلْيُومٌ *химё.* бериллий (*кулранг енгил металл*)

I بَرَمَ (у) بَرْمٌ (برم) 1) айлантирмоқ, бурамоқ; қайирмоқ; эшмоқ, ўрамоқ; йигирмоқ, пишитмоқ; 2) санкция (розилик, рухсат) бермоқ; тасдиқламоқ; ратификация қилмоқ; (*н. нидир*) тасдиқламоқ (*мас. имзо билан*); 3) айланмоқ, буралмоқ; ҳаракатланмоқ; بَرِمَ (а) بَرَمٌ 1) хавотирланмоқ, ташвишланмоқ; 2) норози бўлмоқ; дили оғримоқ, жаҳли чиқмоқ, зардаси қайнамоқ (بـ); (*н. дандир*) жирканиш ҳиссини туймоқ (مِنْ); IV أَبْرَمَ 1) айлантирмоқ, бурамоқ, эшмоқ, ўрамоқ; 2) тўла ҳал қилмоқ; тасдиқламоқ; 3) (*аҳднома, иттифоқ*) тузмоқ; 4) зериктирмоқ, жонга тегмоқ, безор қилмоқ; V تَبَرَّمَ 1) қайғурмоқ, ташвишланмоқ; 2) (*н. дандир*) норози бўлмоқ; дили оғримоқ, ранжимоқ (مِنْ); (*н. дандир*) қийналмоқ, машаққат чекмоқ (بـ); 3) қайғу чекмоқ; муҳтож бўлмоқ; VII اِنْبَرَمَ 1) айланмоқ, буралмоқ, эшилмоқ, ўралмоқ; 2) тасдиқланмоқ, рухсат берилмоқ; ратификация қилинмоқ

– إِبْرَامٌ 1) бураш, эшиш, ўраш, йигириш; 2) (аҳдрашув) тузиш; 3) тасдиқлаш; санкция (розилик) бериш; ратификация қилиш; قَرَارَاتٌ ~ ратификацион ёрлиқлар; مَحْكَمَةُ النَّقْضِ وَ الـ~ шикоят суди

– بَرْمٌ 1) бураш, эшиш, йигириш; 2) тасдиқлаш; санкция (розилик) бериш; ратификация

– بَرَمٌ ўкинч, ачиниш, ранж, норозилик, мамнун эмаслик; بـ~ норозилик билан

– بَرِمٌ норози, дили оғриган, ранжиган

– بَرَمَانِيٌّ *кар.* بَرٌّ

– بَرْمَةٌ *кўп.* بَرَمَاتٌ айланиш, айлана, доира, давра

– بُرْمَةٌ *кўп.* بُرَمٌ, بِرَامٌ 1) кастрюл (*идиш*); овқат пишириш учун фойдаланиладиган идиш; 2) *шунингдек:* مِسْمَارُ ~ винт, бурама мих, мурват

– بَرِيمٌ чилвир; арғамчи

– بَرِيمَةٌ *кўп.* بَرَائِمُ, ـاتٌ 1) штопор (*шиша тиқинини очадиган пармасимон асбоб*); 2) парма, дастпарма; 3) бурғу; الـ~ الْعِمْلَاقَةُ улкан, катта бурғу

– تَبَرُّمٌ 1) нотинчлик, хавотирлик, безовталик, ташвиш; таҳлика; 2) ўкинч, ачиниш, ранж; норозилик

– مُبْرَمٌ[1] узил-кесил ҳал қилинган; қайтариб бўлмайдиган, бўлиши аниқ (муқаррар); ўзгармас, бузилмас, қатъий; قَضَى عَلَيْهِ قَضَاءً ~ ниманидир узил-кесил тугатмоқ, бартараф қилмоқ; 2) ратификация қилинган

– مُبْرَمٌ[2] 1) икки қават қилиб йигирилган; 2) кийим номи

– مِبْرَمٌ *кўп.* مَبَارِمُ дук, йиг; урчуқ

– مَبْرُومٌ 1) эшилган; 2) юмалоқ, думалоқ

– مَبْرُومَةٌ *кўп.* مَبَارِمُ бурама билакузук

بَرْمَجَ режалаштирмоқ, планлаштирмоқ, программалаштирмоқ (*ҳисоблаш машиналарини*); ҳисоблаш машинасига ишлаш учун программа бермоқ (ўрнатмоқ)

– بَرْمَجَةٌ режалаштириш, планлаштириш; программалаш; لَجْنَةُ الـ~ لِلدَّوْلَةِ давлат режалаштириш қўмитаси

مُبَرْمَجٌ режалаштирилган, режага киритилган, планли; غَيْرُ ~ режалаштирилмаган, плансиз; الاِقْتِصَادُ الـ~ планли (планга асосланган) хўжалик; بِشَكْلٍ ~ планли равишда

بَرْمَقٌ *кўп.* بَرَامِقُ 1) нақшинкор устунча (*панжара ва ш.к. ларда*); 2) (*ғилдиракдаги*) кегай

بَرْمَكِيٌّ *кўп.* بَرَامِكَةٌ 1) *тар.* Бармакий; 2) лўли

بَرْمَهَاتُ барамҳот (*қибт тақвимининг 7-ойи*)

بَرْمُودَةُ бармуда (*қибт тақвимининг 8-ойи*)

بِرْمِيلٌ *кўп.* بَرَامِيلُ 1) бочка (*идиш*); بَارُودٍ ~ порох (милтиқдори) ли бочка; ضِلْعُ الـ~ бочка тахтаси; طَوْقُ الـ~ бочка гардиши, чамбараги; الـ~ الْفَارِغُ يَرِنُّ саёз сув шалдираб оқади (*сўзма-сўз: бўш бочка қаттиқроқ қалдирайди*); 2) баррель (*суюқлик ўлчов бирлиги*)

– بَرَامِيلِيٌّ *кўп.* بَرَامِيلِيَّةٌ *ёки* بَرَامِيلْجِيٌّ *кўп.* بَرَامِيلْجِيَّةٌ бочкасоз, бочка ясовчи уста

بَرْنِيٌّ хурмо навларидан бири

بَرْنَامَجٌ *кўп.* بَرَامِجُ 1) программа (*1. бирор иш-фаолият режаси;2. бирор сиёсий арбоб ёки ташкилотнинг мақсади ифодаланган баёнот; 3. ўқув предметининг қисқа мазмуни, мундарижаси*); ~ план; мундарижа, жадвал; دَاخِلِيٌّ ~ устав, низом; السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ ~ беш йиллик план; شِفْرِيٌّ ~ (*электрон ҳисоблаш машиналари учун*) программа; زَوَّدَ بِـ~ شِفْرِيٍّ (*ҳисоблаш машинаси учун*) программа ўрнатмоқ; 2) иш тартиби, белгилаб берилган вақт;3) каталог (*алифбо тартибида тузилган рўйхат*)

بُرُنْجُكٌ креп (*юпқа қора ғижим газмол*)

بُرُنْزٌ бронза, бринж

– بُرُنْزِيٌّ бринждан ясалган; бронза рангли, буғдой ранг; офтобда тобланиб қорайган ранг

تَبَرْنَسَ (برنس) барнусни (*бош кийими*) киймоқ

– بُرْنُسٌ кўп. بَرَانِسُ 1) яктак; капюшон (*устки кийим ёқасига бириктириб тикиладиган қайтарма қалпоқ*) ли плащ; ~ الْحَمَّامِ чўмилганда кийиладиган халат; 2) илк ислом даврида қаландарлар кийган чўзиқ бош кийими, кулоҳ

– بِرِنْسٌ кўп. ـَاتٌ — шаҳзода, принц

– بِرِنْسِيسَةٌ, بِرِنْسِيسٌ кўп. ـَاتٌ — малика, принцесса

تَبَرْنَطَ, بَرْنَطَ шляпа киймоқ

– بُرْنَيْطَةٌ кўп. بَرَانِيطُ шляпа; ёш болаларнинг иссиқ бош кийими; ~ اللَّمْبَةِ абажур, лампа қалпоғи

– بَرَانِيطِيٌّ шляпадўз, қалпоқ тикувчи

– مُبَرْنَطٌ шляпа кийган

بَرْنُوقٌ *бот.* бурга ўт (*ўсимлик*)

بَرْنِيقٌ бегемот, сув оти

بَرْنِيَّةٌ кўп. بَرَانِيُّ сопол (лойдан ясалган) идиш

بَرَاهِمَةٌ кўп. элчиларнинг Оллоҳ таоло томонидан юборилганлигини инкор қилган одамлар гуруҳи

– بِرَهْمَا Браҳма (*Ҳиндистондаги қадимги дин илоҳи*)

– بَرَهْمَنٌ кўп. بَرَاهِمَةٌ браҳман (*Ҳиндистонда олий табақаларга мансуб киши*)

– بَرَهْمِيَّةٌ, بِرَهْمِيَّةٌ браҳманизм (*Ҳиндистондаги қадимги дин*)

بَرْهَنَ (*н. нидир*) исботламоқ, тасдиқламоқ (عَلَى); далил келтирмоқ, важ қилмоқ; تَبَرْهَنَ исботланмоқ

– بُرْهَانٌ кўп. بَرَاهِينُ исбот, далил; важ, сабаб, аргумент

– بَرْهَنَةٌ исботлаш, далил кўрсатиш, далиллаш

– مُبَرْهَنٌ: عَلَيْهِ ~ исботланган, далилланган

بُرْهَةٌ кўп. بُرَهٌ, بُرُهَاتٌ қисқа вақт, кўз очиб-юмгунча ўтган вақт, лаҳза, он, фурсат, дам, нафас; ~ مِنَ الزَّمَانِ бир оз фурсатда, қисқа вақт ичида; ~ فِي كُلِّ истаган пайтда

– بَرَهُوتُ Ҳадрамавтдаги қудуқнинг номи (*айтишларича, кофирларнинг руҳи ўша қудуқдадир*); خَيْرُ بِئْرٍ فِي الْأَرْضِ زَمْزَمُ وَ شَرُّ ~ بِئْرٍ فِي الْأَرْضِ *ҳад.* ер юзидаги қудуқларнинг энг яхшиси Замзам, энг ёмони эса Балаҳутдир

– بُرْهِيٌّ оний, бир лаҳзада содир бўладиган

بَرْهِيزٌ парҳез

بُرُوبَاغَنْدَةٌ пропаганда, тарғибот, ташвиқот

بُرُوتِسْتَانْتِيٌّ 1. протестантликка оид; 2. протестант (*насронийларда: протестантлик мазҳабидаги одам*)

بُرُوتِسْتُو: кўп. بُرُوتِسْتَاتٌ протест, қатъий норозилик; эътироз билдириш

بُرُوتُوبْلَازْمٌ протоплазма (*тирик организм ҳужайраларидаги ҳаётий жараёнлар учун керакли модда*)

بُرُوتُوكُولٌ кўп. ـَاتٌ — протокол, қарор, бирор фактни тасдиқлаш ёки қандайдир битимлар ҳақидаги ҳужжат

– بُرُوتُوكُولِيٌّ протоколга оид

بُرُوتُونٌ, بُرُوتُونٌ кўп. ـَاتٌ — протон (*ҳамма атомларнинг таркибида мавжуд бўлган мусбат зарядли элементар заррача*); ~ مُتَعَادِلٌ нейтрон

بُرُوجْرَامٌ программа

بُرُوجِيٌّ кўп. بُرُوجِيَّةٌ карнайчи

بَرْوَزَ рамкага солмоқ, ҳошияламоқ

– بِرْوَازٌ кўп. بَرَاوِيزُ, بَرَاوِزُ рамка, дераза, ром

– بَرْوَزَةٌ рамкага (деразага) солиш, ҳошиялаш

بُرُوسِيَانِيٌّ 1. Пруссияга ва пруссияликларга оид; 2. пруссиялик, Пруссияда яшовчи

بُرُوشٌ кўп. ـَاتٌ — тўғнағич

بُرُوجْرَامٌ = بُرُوغْرَامٌ

بُرُوفَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) текшириб кўриш, тажриба, синов, текшириш; (*кийимни*) кийиб кўриш; 2) корректура (*босилган текстни ўқиб, хатоларини тузатиш*); صَحَّحَ بُرُوفَاتٍ корректура қилмоқ; 3) репетиция, тайёргарлик (*бирор нарсани омма олдида ижро этиш олдидан машқ қилиш*)

بُرُولِيتَارِيَّةٌ, بُرُولِتَارِيَا пролетариат

– بُرُولِتَارِيٌّ 1. пролетарга оид; 2. пролетар

بُرُومٌ, بُرُومٌ *кимё.* бром

بُرُومِيدٌ бромид

بَرُومِتْرٌ кўп. ـَاتٌ — барометр

بُرُونْزٌ, بُرُونْزٌ бронза, биринж

– بُرُونْزِيٌّ, بُرُونْزِيٌّ 1) бронзага оид; 2) бронза ранг

بَرْوَةٌ кўп. بَرَوَاتٌ қолдиқ; ~ الصَّابُونِ мағзава

بَرْوَةٌ бурун, тумшуқ (*кеманинг олд қисми*)

I بَرَى (*и*) بَرْيٌ 1) ўткирламоқ, учламоқ (*қаламни*); 2) дармонни қуритмоқ, толиқтирмоқ, чарчатмоқ; 3) тирнаб (тилиб, шилиб, синдириб, қириб) юбормоқ; (*оёқни*) ишқалаб қавартирмоқ, қадоқ қилиб қўймоқ; 4) яратмоқ, бунёдга келтирмоқ, барпо қилмоқ; III بَارَى (*н. дадир*) мусобақалашмоқ; рақиб бўлмоқ, рақобат қилмоқ, баҳслашмоқ (فِي);2) тақлид қилмоқ; V تَبَرَّى تَبَرَّأَ *билан бир хил*) (*н. дандир*) қутилмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (مِنْ); VI تَبَارَى *л*) бир-бири билан мусобақалашмоқ, баҳслашмоқ, беллашмоқ; 2) (*к. ғадир*) қарши) чиқмоқ (ضِدَّ); VII انْبَرَى 1) (*к. ғадир қарши чиқмоқ*

(لِـ); 2) бошламоқ;3) ўткирланган, учланган бўлмоқ

بُرَايَةٌ = بُرَاءٌ

– بَرَّاءَةٌ кўп. اتٌ — 1) қаламтарош, пакки; 2) қалам учини йўнадиган асбоб

– بَرَّاءَةٌ = بَرَّايَةٌ

– بُرَايَةٌ қириндi, резги

– بَرًى 1) ер, тупроқ; 2) чанг, ғубор

– بَرْيٌ 1) учини очиш, чиқариш, йўниш; ўткирлаш, чархлаш, қайраш; 2) геол. абразия (қирғоқларнинг денгиз томонидан емирилиш жараёни)

– بَرِيَّةٌ қар. بَرَأَ

– بَرِيَّةٌ қар. بَرٌّ

– مُبَارَاةٌ кўп. مُبَارَيَاتٌ 1) мусобақа, беллашув; الْمُبَارَيَاتُ النِّهَائِيَّةُ финал (якунловчи) мусобақалар; ... الـ~ عَلَى كَأْسِ ...нинг кубоги (соврини) мусобақалари; ~ الشَّطْرَنْجِ шахмат мусобақаси; 2) тақлид қилиш, ўхшаш, ўхшатиш

– مِبْرَاةٌ кўп. مَبَارٍ қаламтарош, пакки

مَبْرِيٌّ - ўткирланган, учланган, йўнилган

بَرِي بَرِي мед. бари-бари ($Б_1$ витамини етишмаслиги натижасида пайдо бўладиган касаллик, авитаминоз)

بَرِيتُونٌ қорин пардаси; الْتِهَابُ الـ~ мед. перотонит, қорин пардасининг яллиғланиши

بِرِيطَانِيٌّ 1. Британияга оид; 2. британиялик

بَرِيتُونٌ = بَرِيطُونٌ

بِرِيلْيُومٌ киме. бериллий

بِرِيمُوسٌ кўп. اتٌ — примус

بَرِيُومٌ киме. барий

I بَزَّ (а/у) بَزٌّ 1) тортиб олмоқ, ажратиб олмоқ, ўғирламоқ, олиб кочмоқ; 2) (к. дандир) ғолиб бўлмоқ, устун келмоқ, енгмоқ, ортиқ бўлмоқ, ўтиб кетмоқ (عَلَى); ~ مَنْ عَزَّ мқл. ғолиб келган талайди; VIII ابْتَزَّ тортиб олмоқ, ўғирламоқ, олиб қўймоқ, айёрлик билан қўлга киритмоқ, алдаб-сулдаб олмоқ (пулни)

– ابْتِزَازٌ ўғирлаш, олиб кетиш, ўзлаштириш, эгаллаб (ўзиники қилиб) олиш; алдаб-сулдаб олиш

– بَزٌّ кўп بُزُوزٌ 1) газлама; 2) ип газлама; полотно (газламанинг қалинроқ тури); бўз, хом сурп

– بِزٌّ кўп. بِزَازٌ 1) (аёлларнинг) кўкраги; وَلَدٌ عَلَى الـ~ эмадиган бола; 3), елин, эмчак; 3) шох, буток

– بَزَّازٌ баззоз, газмол сотувчи

– بَزَّازَةٌ кўп. اتٌ — сўргич, эмизгич

– بِزَّةٌ кўп. بِزَّاتٌ 1) кийим-кечак, кўйлак, либос; رَسْمِيَّةٌ ~ расмий кийим; الْعَمَلِ ~ иш кийими, коржома; 2) ташқи кўриниш, қиёфа, шамойил, қад, қомат, жусса

– مُبَزَّزٌ сербутоқ, сершох; эгри-бугри

بَزْبُوزٌ кўп. بَزَابِيزُ 1) жўмрак (чойнакдаги); 2) (сув) чиқиб кетадиган тешик; кран, жўмрак, чумак

I بَزَرَ (и, у) بَزْرٌ экмоқ, тикмоқ; II بَزَّرَ уруғ (дон) бермоқ (ўсимлик ҳақида)

– أَبَازِيرُ кўп. зираворлар, дориворлар

– بَزَّارٌ уруғфуруш, уруғ сотувчи

– بِزْرٌ жам. بُزُورٌ уруғ; ~ الْكَتَّانِ зиғир уруғи (дони); ~ قَطُونَا бот. баргизуб, зубтурум; أَبْزَارٌ кўп. (овқатга солинадиган) дориворлар

– بَزَّارَاءُ тез-тез туғадиган аёл

– بِزْرَةٌ кўп. بِزْرَاتٌ уруғ, дон; ~ الثَّمَرَةِ (мева) уруғи; ~ الْقُطْنِ пахта уруғи (чигит)

– بُزَيْرَةٌ кўп. اتٌ — бот. спора (гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи)

بِزْرِمِيطٌ дурагай, чатишма, гибрид

I بَزَغَ (у) بُزُوغٌ чиқмоқ, кўтарилмоқ (қуёш, ой ҳақида); بَزَّغَ (а) кесмоқ (жарроҳликда)

– بُزُوغٌ чиқиш (қуёш, ой ҳақида)

– مِبْزَغٌ жарроҳлик пичоқчаси, пичоғи

I بَزَقَ (у) بَزْقٌ тупурмоқ, туфламоқ; II بَزَّقَ тез-тез, кўп тупурмоқ

– بُزَاقٌ 1) тупук; 2) сўлак, сўлакай

– بَزَّاقَةٌ кўп. اتٌ — 1) тупдон; 2) шиллиқ қурт, чиғаноқ; 3) Миср кобраси (илон)

– بَزْقٌ тупуриш

– بَزْقَةٌ кўп. بَزَقَاتٌ тупук

– مِبْزَقَةٌ, مَبْزَقَةٌ кўп. مَبَازِقُ тупдон, тупуриладиган жой

I بَزَلَ (у) بَزْلٌ тешмоқ; ~ الزُّجَاجَةَ шиша (тиқинини, қопқоғини) очмоқ; ~ الْبِرْمِيلَ бочкани очмоқ

– بُزَالٌ 1) тешик (бочкадаги); 2) жўмрак (бочкадаги)

– بِزَالٌ тиқинни очадиган пармасимон асбоб; дастпарма

– بَزْلٌ мед. сувни чиқариб ташлаш

– بِزْلَةٌ = بِسْلَةٌ

– مِبْزَلٌ кўп. مَبَازِلُ 1) мед. троакар (бадандаги йирингни чиқариб ташлайдиган асбоб); 2) кран, жўмрак

بِزْمُوتٌ киме. висмут (оқ-қизғиш метал)

أَبْزَى мн. بَزْوَاءُ товуқ кўкракли

– بَزِيٌّ эмишган ака, кўкалдош

إِبْزِيمٌ = بِزِيمٌ

I بَسَّ (у) 1) : السَّوِيقَ ~ арпа унига ёғ солиб қоримоқ; 2) الإِبِلَ ~ туяни оҳиста ҳайдамоқ; туяга بَسْ بَسْ ёки بِسْ بِسْ демоқ

– بَسٌّ ، بَسَّةٌ *кўп.* بِسَاسٌ мушук

– بَسِيسَةٌ басиса (*ёг қўшиб буғдой ёки арпа унидан тайёрланган ширинлик*)

– بَسْ пишт!

– بَسْ 1) *халқ.* бас!, етарли!, кифоя!; 2) بَسْ بَسْ бас бас *ёки* бис бис туяни *ёки* қўйни ҳайдашда ишлатиладиган ундов сўз

– الْبَسُوسُ *тар.* қирқ йиллик ўзаро урушга сабабчи бўлган аёл исми; ~ حَرْبُ шу аёл сабабли содир бўлган уруш; ~ أَشْأَمُ مِنَ *мақ.* Басусдан ҳам ёвуз

I بَسَأَ (а) بَسْءٌ (*бирор. к. билан*) дўстлашмоқ, (*бирор. н. ни*) хуш кўрмоқ (ب)

بِسَارِيَةٌ майда-чуйдалар (*балиқ ҳақида*)

بَسْبَاسٌ *бот* 1) пастернак (*ширин илдизли хушбўй ўт*); 2) укроп, шивит (*Мароқашда*)

– بَسْبُوسَةٌ бусбуса (*буғдой унидан шакар ва ёг қўшиб тайёрланган ширин овқат*)

بَسْتَرَ пастеризация қилмоқ (*озиқ-овқат маҳсулотла- рини зарарли микроблардан сақлаш учун 100 градусдан юқори бўлмаган температурада қиздириш*)

– بَسْتَرَةٌ пастеризация

بُسْتَانٌ *кўп.* بَسَاتِينُ бўстон, боғ

– بُسْتَانِيٌّ боғбон

– بَسْتَنَةٌ боғдорчилик, полизчилик

بِسْتَكٌ бифштекс (*овқат номи*)

بِسْتِمٌ *кўп.* بَسَاتِمُ *тех.* поршень

بِسْتُنٌ ,بِسْتُونٌ *кўп.* بَسَاتِنُ поршень

بَسْتُونِي (*карта ўйинида*) қарға

بَسْتِيلِيَةٌ ширин оби нон, таблеткалар

I بَسَرَ (бسر) [1]بَسْرٌ (у) 1) (*н. нидир*) вақтидан олдинроқ қилмоқ, айтмоқ; 2) пишиб етилмаган, лекин ранг кирган хурмо мевасини бошқа нав хурмо билан аралаштирмоқ (*хурмодан шароб тайёрлашда*); لاَ تَبْسُرُوا وَ لاَ تَنْجُرُوا *ҳад.* хурмо навларини аралаштира кўрманглар (*шароб тайёрламанглар маъносида*) [2]بَسَرَ (у) بُسُورٌ қовоғи солинмоқ, хўмраймоқ, пешонани тириштирмоқ, жаҳл билан қарамоқ; IV أَبْسَرَ : النَّخْلُ ~ хурмо мевасига ранг кирди; VIII ابْتَسَرَ 1) (*н. нидир*) вақтидан олдинроқ қилмоқ, айтмоқ; 2) вақтидан олдин бўлмоқ, бевақт бўлмоқ; 3) қовоғи солинмоқ

– بَاسِرٌ хўмрайган, қовоғи солиқ, авзойи бузуқ

– بَاسُورٌ *кўп.* بَوَاسِيرُ геморрой, бавосил; шиш, ғурра; ўсма, ўсимта, ортиқ; бўқоқ

– بَاسِرٌ = بَسْرٌ

– بُسْرٌ *жам. кўп.* بِسَارٌ пишиб етилмаган (хом) хурмолар

– بُسْرَةٌ *кўп.* بُسُرَاتٌ хом хурмо

– الأَسَارِيرِ : مُبْتَسَرُ ~ қовоғи солиқ, хўмрайган

– مُبْتَسَرٌ 1) олдиндан, вақтидан илгари; ... أَنْ ~ فَمِنَ الـ ҳозир ...нинг вақти эмас; 2) хом, пишмаган, етилмаган

I بَسَطَ (бسط) بَسْطٌ (у) 1) ёзмоқ (тўшамоқ); очмоқ (*газетани*); 2) тарқатмоқ; 3) чўзмоқ, узайтирмоқ, йўналтирмоқ; ذِرَاعَهُ ~ қўлини узатмоқ; لَهُ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ ~ кимгадир ёрдам қўлини чўзмоқ; 4) тозаламоқ; текисламоқ, тўғриламоқ; 5) муфассал, кенг баён қилмоқ, тушунтирмоқ; 6) хурсанд қилмоқ, мамнун қилмоқ; 7) урмоқ, жазоламоқ; 8) (*темирни*) босмоқ, болғаламоқ;9) (*к. ни, н. ни бошқасидан*) афзал кўрмоқ (عَلَى); 10) الْعُذْرَ ~ узрни қабул қилмоқ; 11) далда бермоқ; ◊ يَدَهُ ~ қисиб турган қўлни ёзмоқ (очмоқ); ~ يَدَهُ فِي الإِنْفَاقِ сахийлик билан, қисиниб-қимтинмасдан сарф-харажат қилмоқ; نَفْسَهُ ~ вақтичоғлик қилмоқ; бирор нарса билан овунмоқ; الْمَائِدَةَ ~ дастурхон тузамоқ; بَسَاطَةٌ (у) بَسُطَ осон бўлмоқ; қийин бўлмаслик; II بَسَّطَ 1) соддалаштирмоқ, осонлаштирмоқ; оммабоп қилиб баён этмоқ; 2) ясси, япалоқ қилмоқ, текисламоқ; III بَاسَطَ 1) (*к. билан дир*) оддий (бетакаллуф) муомалада бўлмоқ; 2) бирор нарса билан машғул қилиб, кўнгил очмоқ, овутмоқ; V تَبَسَّطَ 1) кенгаймоқ, тарқалмоқ; 2) (*н. дадир*) чуқурлашмоқ, ичкари кириб бормоқ (فِي); فِي الْكَلاَمِ ~ гапга тушиб кетмоқ; гапга берилиб кетмоқ, узоқ суҳбатлашмоқ; 3) (*к. билан дир*) бетакаллуф муомала қилмоқ (لـ); VII انْبَسَطَ 1) ёзилмоқ (тўшалмоқ), чўзилмоқ, ёйилмоқ, узаймоқ; 2) кенгаймоқ, ўсиб, қалинлашиб кетмоқ; 3) хурсанд бўлмоқ, мамнун бўлмоқ; 4) очилмоқ, ёзилмоқ, керилмоқ ("*кермоқ*"*дан – мас. қўл ҳақида*); 5) журъатли, дадил бўлмоқ, дадилланмоқ

– إِنْبِسِيطٌ *алиф.б.қ.*

– إِنْبِسَاطٌ 1) кенгайиш; الْقَلْبِ ~ *мед.* диастола; قَابِلِيَّةُ الـ ~ وَ التَّمَدُّدِ чўзилувчанлик, кенгаювчанлик; 2) хурсандлик, шодлик, хушвақтлик, қувонч; яхши кайфият

– بِسَاطٌ *кўп.* بُسُطٌ ، أَبْسِطَةٌ гилам; الرَّحْمَةِ ~ тобутга ёпиладиган нарса; الرِّيحِ ~ *фольк.* учар гилам; طَرَحَ (وَضَعَ) عَلَى ~ الْبَحْثِ *маж.* муҳокамага қўймоқ, муҳокамага ташламоқ

– بَسَاطَةٌ оддийлик, соддалик, соддадиллик, гўллик, анойилик; ~ فِي оддийгина, соддагина

– [1]بَسْطٌ 1) тўлиқ (*муфассал*) баён қилиш; 2) тўшаш (*ёзиш*); 3) тарқатиш, тарқаш; 4) вақтни чоғ қилиш, хурсанд қилиш; 5) *мат.* суврат; 6) баст (*наша уруғидан тайёрланган наркотик модданинг тури*); ◊ الْيَدِ ~ сахийлик, хотамтойлик, қўл очиқлиги; قَلَمُ ~ қамишдан тайёрланган қалам

– [2]بَسْطٌ : ~ يَدٌ озод этилган, қўйиб юборилган қўл

– بَسْطَةٌ 1) кенглик, муфассаллик, атрофличалик; تَكَلَّمَ بِـ ~ тўлиқ (*муфассал*) гапирмоқ; 2) ҳажм, кўлам; 3) мўл-кўлчилик, сероблик; 4) *шунингдек* الْكَفِّ ~ бадавлатлик, тўқлик, бойлик; حَيِيَ فِي ~ مِنَ الْعَيْشِ وَ يُسْرٍ фаровонликда, ҳамма нарса етарли шароитда яшамоқ; 5) супача (*зинапояда*);6) баста (*ёгли хамирдан сут, тухум ва шакар қўшиб пишириладиган, ва устига крем қиёмларидан гул солинган ширинлик*); 7) (*н. нидир*) кенг

(муфассал) ёритиш, баён қилиш (عَنْ)

– بَسْطِيٌّ наша, кўкнор каби наркотик моддаларни сотувчи

– بَسِيطٌ кўп. بُسَطَاءُ, بُسُطٌ 1. 1) оддий, содда, мураккаб бўлмаган; 2) ёйилган, ёзилган, тўшалган; 3) очиқ кўнгил, соддадил; 4) ўртача, мўътадил (нарх-наво ҳақида); ~ الْيَدَيْنِ саховатли, очиқ кўнгил, олижаноб; 2. басит (шеърий вазн номи)

– بَسِيطَةٌ кўп. بَسَائِطُ, بَسِيطٌ нинг мн. шакли 1. ◊ الـ~ ер, олам; بَسَائِطُ الْعِلْمِ илмнинг элементар (бошланғич) масалалари

– تَبْسِيطٌ соддалаштириш, осонлаштириш; оддий, содда этиб баён қилиш

– مُبَاسَطَةٌ (к. билан дир) одми муомалада бўлиш; فِي ~ бемалол, тортинмай

– مَبْسُوطٌ 1) кенг, муфассал, тўлиқ; 2) хурсанд, мамнун; 3) бадавлат, тўқ

– مُنْبَسَطٌ кўп. ~ اتٌ — кенглик, яланглик; сайҳон ер

– مُنْبَسِطٌ 1) ёзилган, тўшалган; 2) ясси, ялпоқ, текис; 3) мамнун, кайфи чоғ; 4) ширакайф, қиттак ичиб олган

بَسْطَرٌ алебастр

بَسْطَرْمَةٌ зираворлар билан қоқланган гўшт

بَسْطِيلَةٌ бастила (хамир, товуқ гўшти, бодом, шакар ва ёғ аралаштириб тайёрланган овқат)

I بَسَقَ (у) بُسُوقٌ 1) баланд бўлмоқ; (н. дандир) баландроқ бўлиб, кўтарилиб турмоқ (إِلَى); кўтарилмоқ; 2) (бирор н. дан) ортиқ бўлмоқ, устун турмоқ (عَلَى); بَسَقَ (у) بَسْقٌ тупурмоқ, туфламоқ; II بَسَّقَ (н. нидир) баланд кўтармоқ

– بَاسِقٌ кўп. بَوَاسِقُ юксак қад кўтарган; ~ الْأَخْلَاقِ олижаноб, виждонли, пок, яхши хулқли

– بُسَاقٌ тупук, сўлак

بَسْكَوِيتٌ жам. бисквит, печенье

– بَسْكَوِيتَةٌ кўп. ~ اتٌ — бисквит

I بَسُلَ (у) بَسَالَةٌ жасур, қўрқмас бўлмоқ; IV أَبْسَلَ ҳалокатга олиб бормоқ; V تَبَسَّلَ қовоғи солинмоқ, хўмраймоқ; X اسْتَبْسَلَ беҳад (чексиз, катта) қаҳрамонлик кўрсатмоқ; ўлимни писанд қилмаслик; ўлимдан қўрқмаслик; فِي الْقِتَالِ ~ жангда жасур, қўрқмас бўлмоқ

– اسْتِبْسَالٌ беҳад (чексиз, катта) қаҳрамонлик; ўлимдан қўрқмаслик, ўлимни писанд қилмаслик

– بَاسِلٌ кўп. بَوَاسِلُ, بُسْلٌ жасур, қўрқмас, мард, қаҳрамон

– بَسَالَةٌ жасурлик, жасорат, мардлик, қаҳрамонлик

– بِسِلَّةٌ, بِسِلَّى нўхат; خَضْرَاءُ ~ кўклигида териб олинган нўхат

I بَسَمَ (и) بَسْمٌ кулмоқ, табассум қилмоқ; кулимсираб қўймоқ; لَهُ ~ الْحَظُّ унга бахт кулиб боқди; V تَبَسَّمَ табассум қилмоқ, кулмоқ; VIII ابْتَسَمَ = V

– ابْتِسَامٌ, ابْتِسَامَةٌ кўп. ~ اتٌ — табассум, кулги, жилмайиш; تَكَلُّفُ الـ~ ёлғондакам кулмоқ

– بَاسِمٌ кулувчи, табассум қилувчи

– بَسَّامٌ кулаётган, табассум қилаётган; хурсанд, қувноқ, шод

– بَسْمَةٌ кўп. بَسَمَاتٌ кулги, табассум

– تَبَسُّمٌ = ابْتِسَامٌ

– مُبْتَسِمٌ кулувчи, кулаётган

– مِبْسَامٌ доим кулиб турувчи

– مَبْسِمٌ кўп. مَبَاسِمُ оғиз; السِّجَارَةِ ~ мундштук, папирос (сигарета) найчаси

بِسْمِ кар. سمو بِسْمِ اللهِ = ~ اللهِ

بَسْمَلَ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ("меҳрибон ва раҳмдил Оллоҳ номи билан") сўзини талаффуз этмоқ (айтмоқ); بَسْمَلَ = تَبَسْمَلَ

– بَسْمَلَةٌ : بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ сўзини талаффуз этиш

بِسِيكُولُوجٌ психолог, руҳшунос

– بِسِيكُولُوجِيٌّ руҳшуносликка оид

– بِسِيكُولُوجِيَّةٌ, بِسِيكُولُوجِيَا психология; руҳшунослик

بَسَنٌ кар. إِتْبَاعٌ

بُسَيْنَةٌ кўп. ~ اتٌ — мушукча, мушук боласи

بَيْسَانُ Шом ўлкасидаги жой номи

I بَشَّ (а/а) بَشٌّ, بَشَاشَةٌ кулмоқ, табассум қилмоқ; (к. нидир) хурсанд кутиб олмоқ (بِ); (к. гадир) хуш муомалалик билан (очиқ чеҳра билан) муносабатда бўлмоқ (لِـ)

– بَاشٌّ табассум қилувчи, кулиб боқувчи, хуш муомалали; шод, хуррам

– بَشٌّ табассум қилувчи, хуш муомалали; هَشٌّ بَشٌّ хуррам, хурсанд

– بَشَّاشٌ хушмуомала

– بَشَاشَةٌ 1) табассум, 2) хушмуомалалик; илтифот; самимият; ширинсўзлик

– بَشٌّ = بَشُوشٌ

بَشْرُوشٌ = بَشَارُوشٌ

بِشَامِيلُ бишомил (қавла)

بَشْبَشَ хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ; تَبَشْبَشَ ивиган, намланган, бўктирилган бўлмоқ

– بَشْبَشَةٌ хўллаш, ивитиш, бўктириш

بِشْتٌ кўп. بُشُوتٌ 1) бишт (чопонга ўхшаш либос); 2) кофта

بُشْتٌ бесоқол, бачча, ҳезалак, пушти

بَشْتَخْتَةٌ кўп. ~ اتٌ — 1) пештахта, синф доскаси; кичкина кийим-кечак турадиган жавон

I (بشر) بَشَرَ (и, у) بَشْرٌ чиқариб (кўчириб, ажратиб) олмоқ, шилмоқ, шилиб (юлиб) олмоқ (*устки қатламни, терисини*); тозаламоқ, артмоқ, арчимоқ; қириб олмоқ, қиртишлаб олмоқ; بَشْرٌ (а) بُشُورٌ, بَشَرٌ *еки* بَشَرَ 2 (у) بِشْرٌ, بَشْرٌ (*н. ғадир*) қувонмоқ (ب); II بَشَّرَ 1) хушхабар билан хурсанд қилмоқ; 2) (*н. нидир*) ҳаммага эълон қилмоқ, билдирмоқ, дарагини бермоқ (ب); بِالْخَيْرِ ~ яхшиликдан дарак бермоқ; بِالدِّينِ ~ ваъз ўқимоқ, бирор ғояни (таълимотни) тарғиб қилмоқ; III بَاشَرَ 1) олиб бормоқ, ўтказмоқ, бажармоқ, ижро этмоқ; 2) бошқармоқ; идора қилмоқ; 3) (*н. ғадир*) киришмоқ; (*н. биландир*) шуғулланмоқ; (*н. нидир*) касб, ҳунар қилиб олмоқ; التِّجَارَةَ ~ савдо билан шуғулланмоқ; الصِّنَاعَةَ ~ бирон-бир касб (*ҳунар*) билан машғул бўлмоқ; التَّحْقِيقَ ~ тергов олиб бормоқ; السُّلْطَةَ ~ ҳукмронлик қилмоқ; الْمَرْأَةَ ~ аёл билан қўшилмоқ; IV أَبْشَرَ 1) хурсанд бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) хурсанд қилмоқ (ب); VI تَبَاشَرَ хушхабарни бир-бирига айтмоқ; бир-бирини (*н. биландир*) табрикламоқ (ب); VII انْبَشَرَ тозаланган, пўстидан ажратилган бўлмоқ; шилинган бўлмоқ; X اسْتَبْشَرَ 1) хурсанд бўлмоқ; яхшиликни кутмоқ; (*н. дадир*) яхши нарсани кўрмоқ; ~ به خَيْرًا (*н. дадир*) яхшиликни, хайрли нарсани кўрмоқ; 2) (*к. нидир, н. биландир*) хурсанд (шод) қилмоқ (ب)

– بَاشُورَةٌ ов милтиқни ўқлаганда дори билан ўқ орасига ва ўқ устига босиб шиббаланадиган латта, жун ва *ш.к.* лар

– بَشَارَةٌ гўзаллик, чирой, ҳусн

– بَشَّارَةٌ *кўп.* ـات — капалак

– بُشَارَةٌ *кўп.* بَشَائِرُ (*хушхабар учун бериладиган*) суюнчи

– بِشَارَةٌ *кўп.* بَشَائِرُ 1) хушхабар; الْـ ~ عِيدُ *дин.* хушхабар ийди (*христианларда*); 2) Инжил (*Исо алайҳиссаломга нозил бўлган муқаддас китоб*); 3) қандайдир янги нарса; дастлабки янгилик; بَشَائِرُ الثَّمَرِ хурмонинг биринчи ҳосили; بَشَائِرُ الْحَيَاةِ ҳаётнинг биринчи белгилари

– بُشْرٌ хушхабар

– بِشْرٌ хурсандчилик, шодлик, хуррамлик; فِي ~ وَ إِينَاسٍ шодлик ва самимийлик билан; الْـ ~ حَسَنُ очиқ чеҳрали, кулиб турган

– بَشَرٌ башар, одам; كَأَنَّهُ لَمْ يَمْسَسْهُ ~ гўёки (унга) одам қўли тегмагандек; 2) инсоният, одамзод; الْـ ~ بَنُو одамлар, инсонлар; الْـ ~ أَبُو Одам алайҳиссалом; الْـ ~ أُمُّ Момо Ҳавво; 3) *анат.* жинсий аъзо

– بَشَرَةٌ *кўп.* بَشَرٌ тери, пўст; السَّوْدَاءِ الْـ ~ ذَوُو қора танлилар; الْبَيْضَاءِ الْـ ~ ذَوُو оқ танлилар

– بُشْرَى *кўп.* بُشْرٌ = بُشْرٌ

– بَشَرِيٌّ 1) инсон (башарият) га оид; الْمُجْتَمَعُ الْـ ~ кишилик жамияти; 2) теридан бўладиган

– بَشَرِيَّةٌ 1) башарият, инсоният, одамзод; 2) инсон табиати

– بَاشُورَةٌ = بَشُورَةٌ

– بَشِيرٌ *кўп.* بُشَرَاءُ 1) хушхабар етказувчи; 2) гўзал, чиройли, ...дор, ◊ الْوَجْهِ ~ чиройли, хушруй, истараси иссиқ, ёқимтой; 2. 1) хурсандчилик даракчиси; олдиндан хабар келтирувчи; даракчи; 3) инжилчи (*христиан динининг инжилга асосланган мазҳабларидан бирига мансуб киши*)

– تَبَاشِيرُ *кўп.* 1) биринчи ҳосиллар, дастлабки натижалар; 2) ёқимли белгилар, кўринишлар; (الْفَجْرِ) الصُّبْحِ ~ тонг, субҳ даракчилари, белгилари

– تَبْشِيرٌ 1) хушхабарни айтиш, эълон қилиш; 2) ваъз айтиш, диний тарғибот фаолияти; الْـ ~ جَمْعِيَّةُ диний тарғибот жамияти (*ерли халқни христиан динига ўтишга тарғиб қилиш учун ўзга юртларга тарғиботчилар-миссионерлар юборадиган ташкилот*)

– تَبْشِيرِيٌّ миссионерларга оид; الْإِرْسَالِيَّاتُ الْـ ~ـةُ миссионерлик вазифаси; النَّشَاطُ الْـ ~ миссионерлик фаолияти

– مُبَاشِرٌ 1. 1) бажарувчи, ўтказувчи; 2) тўғридан-тўғри, бевосита; غَيْرُ ~ бавосита, билвосита; 2. мубошир, бошлиқ, назоратчи

– مُبَاشَرَةٌ 1) бажариш, олиб бориш, ўтказиш; амалга ошириш; 2) (*н. биландир*) шуғулланиш; 3) қўшилиш, қовушиш, жинсий алоқа қилиш; ◊ ~ тўғридан-тўғри, бевосита

– مُبَشِّرٌ миссионер, христианлик тарғиботчиси; 2) инжилчи (*инжилга асосланган мазҳаблардан бирига мансуб киши*)

– مُبَشِّرَاتٌ *кўп.* ёмғирдан дарак берувчи шамол

– مِبْشَرَةٌ *кўп.* مَبَاشِرُ қирғич

بَشْرُوشٌ *зоол.* қизил ғоз (фламинго)

بَشْرَفٌ *кўп.* بَشَارِفُ *муз.* увертюра (*саҳна асари, кинофильм к. ларнинг бошланиши олдидан ижро этиладиган музика*), прелюдия (*қисқароқ мусиқий асар*)

I بَشِعَ (а) بَشَعٌ, بَشَاعَةٌ 1) жирканч, ёқимсиз, нафратни қўзғайдиган, қабиҳ, жуда хунук, ёмон бўлмоқ; 2) (*н. ғадир*) нафрат уйғотмоқ, (*н. дандир*) жиркантирмоқ (ب); بِالطَّعَامِ ~ овқатдан жирканмоқ; بِالْأَمْرِ ~ бу иш унга хунук кўриниб қолди; X اسْتَبْشَعَ жирканч, ёқимсиз, қабиҳ, ёмон деб билмоқ (ҳисобламоқ)

– بَشَاعَةٌ ёқимсизлик, жирканчлик, қабиҳлик, қабоҳат

– بَشِعٌ, بَشِيعٌ жирканч, ёқимсиз, нафратни қўзғайдиган, қабиҳ

بَاشِقٌ *алиф.б.қ.*

I بَشَكَ (и) بَشْكٌ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; VIII اِبْتَشَكَ = I

– بُشْكَارٌ, بَشَاكِرَةٌ *кўп.* بَشَاكِرِيٌّ қассоб ёрдамчиси

– بَشْكَرَةٌ: الذَّبَائِحِ ~ мол сўйиш ва гўштини нимталаб бўлиш

– بَشْكُورٌ *кўп.* بَشَاكِيرُ темир косов, косов

– بَشْكِيرٌ *кўп.* بَشَاكِيرُ сочиқ, дастрўмол (рўмолча), салфетка (қўлсочиқ); الْحَمَّامِ ~ ҳаммом сочиғи

بَشْلِك *тар.* бешлик (*турк чақатангаси*)

بَشْلَة *кўп.* اتٌ — бацилла (*таёқча шаклидаги бактерия*)

بَشْلَة = بُشْلُوس

I (بشم) بَشَمَ (а) بَشِمَ 1) жуда тўймоқ, тўйиб кетмоқ; кўп еб қўймоқ, кўп овқат еб бўкиб қолмоқ; 2) меъдаси суст (овқатни ҳазм қила олмайдиган) бўлмоқ; بَشِمَ² (а) بَشَامَة (н. дандир) нафратланмоқ, жирканмоқ (مِنْ); مِنَ الْأَمْرِ ~ бу иш унинг жонига тегди; IV أَبْشَمَ кўп (керагидан ортиқча) едирмоқ; меъданинг овқат ҳазм қила олмайдиган бўлишига сабабчи бўлмоқ

– بَشَامٌ *жам. бот.* башом (*Маккаи мукаррамада ўсадиган доривор ўсимлик*); 2) мисвок учун ишлатиладиган хушбўй дарахт

– بَشَامَة нафратланиш, жирканиш

– بَشَمٌ 1) жуда тўйиб кетиш; кўп еб қўйиш; 2) меъданинг сустлиги

– بَشْمَة *бот.* башма (*мевасидан тасбиҳ доналари тайёрланадиган жийдасимон дарахт*)

بَشْمُلَة *бот.* мушмула (*ўсимлик*)

بَشْنَس башанис (*қибт тақвимининг 9-ойи*)

(بشنق) تَبَشْنَقَ ўз бошини боғлаб олмоқ

– بَشْنِيقَة, بُشْنُوقَة рўмол, бошни ўрайдиган ёпинчиқ

بَشْنِين Миср нилуфари; сувда ўсадиган лилия (*манзарали ўсимлик*); لَا يُعْجِبُهُ الـ~ وَ مَنْ زَرَعَهُ унинг кўнглини топиб бўлмайди (*сўзма-сўз:* унга нилуфар ҳам, уни экиш ҳам ёқмайди)

I بَصَّ (а/и) بَصٌّ, بَصِيص 1) ялтирамоқ, чақнаб турмоқ, йилтилламоқ; 2) (*қаердандир*) қарамоқ, қараб турмоқ (مِنْ); II بَصَّصَ 1) кўз очмоқ (*кучук ҳақида*); 2) думни ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); V تَبَصَّصَ изидан кузатиб бормоқ, жосуслик қилмоқ

– بَصٌّ *кўп.* اتٌ — автобус

– بَصَّاصٌ 1. изидан кузатиб борувчи; 2. изқувар, жосус

– بَصَّاصَة *кўп.* اتٌ — кўз; كَهْرَبَائِيَّة ~ (*радиоприёмникдаги*) яшил кўзча

– بَصَّة 1) нигоҳ, қараш, боқиш; 2) писта кўмир, кўмир чўғи; сўхта, чала куюк, қоракуя

– بَصِيص порлаш, чақнаш; шуъла, нур, йилтираш; ◊ مِنَ الْأَمَلِ ~ умид учқуни

بَصْبَصَ 1) (*думни*) ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); 2) (*к. ғадир*) кўз қисмоқ, кўз билан имламоқ; ёқимли қараш қилмоқ; بِعَيْنَيْهِ ~ ёқимли назар ташламоқ (солмоқ); 3) кўнгил овламоқ, хушторлик қилмоқ, ишва (ноз-карашма) қилмоқ, кичиқ қилмоқ; تَبَصْبَصَ 1) (*к. нидир*) кузатиб юрмоқ, назар остида тутмоқ (عَلَى); 2) думини ликиллатмоқ

– بَصَابِيصُ *кўп.* чўғ бўлиб турган кўмирлар

– بَصْبَصَة 1) (*думни*) ликиллатиш; 2) кўз қисиш; 2) кўнгил овлаш; ноз-фироқ қилиш, кичиқ қилиш

I بَصَرَ (а) بَصُرَ (у) بَصَارَة 1) بَصَرٌ ёки (*н. нидир*) кўрмоқ, пайқамоқ (بِ); 2) фаҳмламоқ, билиб (сезиб) қолмоқ; қила олмоқ; уддасидан чиқмоқ; II بَصَّرَ 1) кўрсатмоқ, тушунтирмоқ, англатмоқ, уқдирмоқ; 2) билим бермоқ, маърифатли қилмоқ; (*н. ғадир*) ўргатмоқ (بِ); 3) Басрага жўнамоқ; 4) (*н. нидир*) олдиндан сезмоқ (*пайқамоқ*), ҳисобга олмоқ, (олдиндан) кўзда тутмоқ (بِ); IV أَبْصَرَ 1) кўрмоқ, кўра билмоқ, сезмоқ; 2) фаҳмламоқ, англамоқ; النُّورَ فِي طَشْقَنْدَ ~ у Тошкентда туғилди; V تَبَصَّرَ 1) (*н. ҳақдадир*) ўйламоқ, фикр (мулоҳаза, муҳокама) қилмоқ, фикр юритмоқ (فِي); ақллилик, мулоҳазалилик қилмоқ (кўрсатмоқ); 2) (*н. нидир*) кўрмоқ, англамоқ, фаҳмламоқ, пайқамоқ, сезмоқ (بِ); X اسْتَبْصَرَ 1) яхшилаб қарашга, кўришга интилмоқ; 2) билишга, тагига етишга ҳаракат қилмоқ; 3) яхшилаб қараб чиқмоқ, текширмоқ, кўриб чиқмоқ, кўздан кечирмоқ; الْمَرِيضَ ~ беморни кўрмоқ, беморни текширмоқ; 4) ўткир, сезгир, зийрак бўлмоқ; 5) яққол, аниқ, равшан кўринадиган бўлмоқ

– إِبْصَارٌ 1) ҳис этиш, фаҳмлаш, пайқаш; 2) кўриш қобилияти; кўриш

– أَبْصَارِيّ оптикага оид

– اسْتِبْصَارٌ 1) тушуниб олишга, билиб олишга, фаҳмлашга ҳаракат қилиш; 2) кўрик, текшириш; 3) сезгирлик, зийраклик; интуиция, ички ҳис

– بَاصِرَة *кўп.* بَوَاصِرُ кўз (*биттаси*)

– بَصَارَة 1) ҳис этиш; 2) фаҳмлаш, (*бирор н. ни*) яхши билиш

– بِصَارَة бисора (*янчилган ловия, тугмача гул, ялпиз ва б. хушбўй моддалардан тайёрланган овқат*)

– بَصَّارَة *кўп.* اتٌ — фолбин аёл, ромчи хотин

– بَصَرٌ *кўп.* أَبْصَارٌ 1) кўриш, кўриш қобилияти; صَحِيحُ الـ~ нормал, табиий кўриш қобилиятига эга (*мас. одам*); طُولُ الـ~ узоқ масофани кўра оладиганлик; طَوِيلُ الـ~ узоқ масофани кўра оладиган; قِصَرُ الـ~ яқин масофани кўра оладиганлик; قَصِيرُ الـ~ яқин масофани кўра оладиган; تَحْتَ سَمْعِهِ وَ ~هِ *қар.* سمع; كَلَمْحِ الـ~ кўз юмиб очгунча, бир онда; عَلَى مَدَى الـ~ кўриш мумкин бўлгани қадар; كُلُّ ذِي ~ وَ بَصِيرَة ҳар қандай кўзи ва ақли бор (*одам*); غَابَ عَنِ الْأَبْصَارِ кўздан йўқолмоқ, кўздан яширинмоқ; وَقَعَ ~ِي عَلَى ... кўзим ...га тушди; إِنَّهُ يُرْمَى بِالْأَبْصَارِ *мажҳ. кўч.* у анча таниқли; 2) фарқланиш; 3) қабул қилиниш; 4) тушунилиш, фаҳмланиш, билиниш; رِجَالُ الرَّأْيِ وَ الـ~ ақлли одамлар; لَهُ ~ فِي ... ...лардан анча хабардор; 5) фаросатлилик, зеҳнлилик; 6) назар, қараш

– بَصْرِيّ 1. басралик, Басрага оид; 2. 1) Басрада яшовчи; 2) *тар.* грамматистларнинг Басра мактаби вакили

– بَصَرِيّ 1) кўришга оид; кўриш орқали ҳис (қабул) қилинадиган; кўргазмали, кўрсатиладиган; الْوَسَائِلُ الـ~ـة кўргазмали қуроллар; 2) кўзга оид; 3) оптик, оптикага оид

– بَصَرِيَّاتٌ кўп. шунингдек: عِلْمُ الْـ~ оптика (*физиканинг ёруғлик ҳақидаги бўлими*)

بَصْرَتَانِ Басра ва Куфа шаҳарлари

– بَصِيرٌ кўп. بُصَرَاءُ 1) кўзи равшан; кўра оладиган, кўзи очиқ; ҳаммадан олдин узоқни кўриб турувчи; 2) фарқловчи; сезувчи, билувчи; الْعَيْنُ ~ةٌ وَ الْيَدُ قَصِيرَةٌ мқл. кўз кўргувчидир, қўл эса калтадир; 3) сезгир, зийрак; ақлли, фаросатли, эс-ҳушли

– بَصِيرَةٌ кўп. بَصَائِرُ 1) ақл, идрок, фаҳм, фаросат; 2) онглилик, идроклилик; سَدَادُ الْـ~ юксак онглилик; 3) зийраклик, сезгирлик; узоқни кўра билиш; هُوَ عَلَى ~ مِنْ ... у ... ҳақда (*ёки ...ни*) яхши билади; 4) = مَبْصَرَةٌ ;بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ қур. инсон ўзининг нафсига ҳужжат ёки далилдир

– تَبَصُّرٌ 1) муҳокама, мулоҳаза; 2) ақллилик, мулоҳазалилик; эҳтиёткорлик билан (кейинни ўйлаб) иш тутиш

– تَبْصِيرٌ тушунтириш, баён қилиш, шарҳлаш; الْمُسْتَقْبَلِ ~ келажакни олдиндан билиш (кўриш)

– مُبَاصَرَةٌ телевидение

– مِبْصَارٌ телевизор

– مُبْصِرٌ 1) кўриб турувчи, кўрувчи; сезувчи, билувчи, кўзи очиқ, очиқ кўз; 2) ёритувчи, ёруғ қилувчи; فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً қур. Бизнинг оятларимиз ёритувчи бўлиб уларга нозил бўлганида ...

مَبْصَرَةٌ ҳужжат, далил

– مُسْتَبْصِرٌ сезгир, зийрак, фаросатли, идрокли, ақлли

بَصْطَرَ = بَلْطَرَ

أَبْصَعُ мн. بَصْعَاءُ (جَمِيعٌ) (*сўзига қўшилиб, таъкид учун ишлатиладиган сўз*); أَخَذَ حَقَّهُ أَجْمَعَ أَبْصَعَ у ўзининг ҳақини тўлалигича олди; رَأَيْتُ النِّسْوَةَ جُمَعَ بُصَعَ мен аёлларнинг барча-барчасини кўрдим

I بَصَقَ (у) بَصْقٌ тупурмоқ, туфламоқ

– بُصَاقٌ 1) тупук; 2) сўлак, сўлакай; балғам

– بَصَّاقَةٌ кўп. ـاتٌ — тупдон, туфдон

– بُصَاقَةٌ : الْقَمَرِ ~ ялтироқ оқ тош

– بَصْقَةٌ тупук

– مِبْصَقَةٌ кўп. مَبَاصِقُ = بَصَّاقَةٌ

(بصل) II بَصَّلَ ечинтирмоқ, кийимни ечмоқ, ечиб қўймоқ

بَصَلٌ жам. пиёз; الزِّيرِ ~ сунбул; مَاءُ الْـ~ пиёз шарбати; ◊ مِينَاءُ الْـ~ *Искандария шаҳридаги маҳалла номи*

– بَصَلَةٌ кўп. ـاتٌ — пиёз, пиёзбош, бир бош пиёз, илдизпоя; الزَّهْرِ ~ гул пиёзи (илдизи); الْفَأْرِ ~ бот. оташак пиёз (денгиз пиёзи); الْحُبُّ ~ خَرُوفٍ мқл. ҳар кимники ўзига, ой кўринар кўзига (*сўзма-сўз: маҳбубдан қолган пиёз қўйдир*); ◊ لَا يُسَوَّى الْـ~ ҳеч нарсага (сариқ чақага) арзимайди

– بَصَلِيٌّ 1) пиёзли, пиёзга оид; 2) пиёзсимон

– بُصَيْلَةٌ кўп. ـاتٌ — пиёзча, кичкина пиёз; الْبَيْضَاءُ الْـ~ бот. анзур пиёзи; الشَّعْرِ ~ мед. соч (қил) илдизи; 2) сунбул (*Сурияда*)

I بَصَمَ (у) بَصْمٌ штемпель (*муҳр, тамға*) босмоқ, тамғаламоқ; ~ بِخَتْمٍ печать (муҳр) босмоқ; 2) (*босмахонада*) босмоқ, босиладиган нарсадан намуна олмоқ; الْقُمَاشَ ~ газламага гул босмоқ, чекмоқ; 3) имзо ўрнига бармоқ босмоқ; ◊ الدَّرْسَ ~ дарсни тушунмасдан ёдламоқ, ёдлаб олмоқ

– بَصْمَةٌ кўп. بَصَمَاتٌ 1) муҳр, тамға; 2) босмахонада олинган намуна; الْإِصْبَعِ ~ бармоқ изи

بُصَّةٌ = بُوصَةٌ 2

بَصْوَرَةٌ сўхта ўтин, чала куйик; писта кўмир

I بَضَّ (بض) (а/и) بَضِيضٌ бармоқлар билан (*торларни*) чертмоқ, чалмоқ; (*чолғу асбобини*) созламоқ; 2بَضَّ (а/и) بَضِيضٌ секин оқмоқ, томмоқ, таралмоқ, уфурмоқ; IV أَبَضَّ оз-оздан бермоқ

بَضٌّ - нозик (нафис) терили

I بَضَعَ (а) بَضْعٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, киймоқ, қирқиб қўймоқ, кесиб олмоқ, кесиб (бўлиб, ажратиб) қўймоқ; 2) ампутация қилмоқ, кесиб ташламоқ; II بَضَّعَ харид қилмоқ, бозор-учор қилмоқ; III بَاضَعَ (*жинсий*) жуфтлашмоқ, қўшилмоқ; IV أَبْضَعَ товарга (сотиладиган молга) айлантирмоқ, сотувга қўймоқ; V تَبَضَّعَ = II; X اسْتَبْضَعَ 1) савдо қилмоқ; (*қаердандир*) товарлар (моллар) олиб келмоқ (مِنْ); 2) (*к. дандир*) сотиб олмоқ, харид қилмоқ (مِنْ)

– بَاضِعَةٌ бадандаги яра, жароҳат

– بِضَاعَةٌ кўп. بَضَائِعُ (*савдо учун чиқариладиган*) товар, мол; بَضَائِعُ كَمَالِيَّةٌ (*сотиладиган*) зеб-зийнат буюмлари; قِطَارُ الْـ~ юк поезди; ◊ هُوَ قَلِيلُ الْـ~ унинг билим бойлиги оз

– بَضْعٌ 1) кесиш, қирқиш, кесиб (қирқиб) олиш; 2) кесиб ташлаш

– بُضْعٌ кўп. أَبْضَاعٌ аёлларнинг жинсий аъзоси

– بِضْعٌ, بِضْعَةٌ бир нечта, бир неча (*3 тадан 10 тагача*); بِضْعَةَ عَشَرَ بَيْتًا ўнтадан ортиқ уй

– بَضْعَةٌ = بِضْعَةٌ

– بَضْعَةٌ кўп. بِضَعٌ (*гўштнинг, нонинг*) бўлаги

– تَبَضُّعٌ, تَبْضِيعٌ сотиб олиш, харид

– مِبْضَعٌ кўп. مَبَاضِعُ мед. ланцет (*дудама, жарроҳларништари*), скальпель (*жарроҳ пичоғи*)

I بَطَّ (а/у) بَطٌّ очмоқ, кесмоқ, ёрмоқ, ичак-чавоғини олиб ташламоқ; II بَطَّطَ болғаламоқ, тақаламоқ, уриб (*босиб*)

яралоқламоқ, яссиламоқ, пучайтирмоқ ◊ ~ لَهُ رَأْسَهُ (*к. нидир*) роса урмоқ, дўппосламоқ

– بَطّ *жам. кўп.* بُطُوطٌ ўрдаклар; بَرِّيّ ~ оқчорлоқлар (*Шимолда яшайдиган қуюқ патли йирик сув қуши*); شَمَالِيّ ~ *зоол.* шимол [illegible] ~ الـ ذَكَرُ эркак ўрдак, [illegible] ~ فَرْخُ الْ [illegible] устоздан шогирд ўзибди (*сўзма-сўз:* ўрдак боласи энг зўр сузувчидир)

– بَطَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ўрдак; بَرِّيَّةٌ ~ *зоол* оқчорлоқ; ذَكَرٌ ~ эркак ўрдак; أُنْثَى ~ урғочи ўрдак; 2) ўрдак шаклидаги идиш; ◊ ~ السَّاق *ёки* الرِّجْل ~ болдир; يَا ~! Азизам, хоним! (*кўпинча аёлларни эркалашда ишлатилади*)

– مُبَطَّطٌ яcси ялпоқ, текис (*тунука ҳақида*)

– مَبْطُوطٌ ясси, ялпоқ

– بَطَّارِيَّةٌ، بَطَارِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) *эл.* батарея; لِلْجَيْب ~ чўнтак фонари батареяси; جَافَّةٌ ~ қуруқ батарея; سَائِلَةٌ ~ суюқлик батареяси; شَمْسِيَّةٌ ~ қуёш батареяси; كَلْوَانِيَّةٌ ~ гальваник батарея; كِيمَاوِيَّةٌ ~ кимёвий батарея; 2) *ҳарб.* батарея

بَطَاطِسُ *жам.* картошка

– بَطَاطِسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — картошка донаси, бир дона картошка

– بَطَاطَةٌ *шунингдек.* حُلْوَةٌ ~ батат, ширин картошка

I بَطُؤَ (у) بُطْءٌ секинак бўлмоқ, суст бўлмоқ, сусткашлик қилмоқ, чўзмоқ, кечиктирмоқ; II بَطَّأَ тўхтатиб турмоқ, кечиктириб юбормоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ, чўзмоқ, пайсалга солмоқ; IV أَبْطَأَ 1) чўзмоқ, кечиктирмоқ, орқага сурмоқ, кечикиб келмоқ, кечиктириб (вақтидан ўтказиб) юбормоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатиб турмоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ (ب); مَا ~ بِكَ عَنَّا؟ нима учун бизникига кечикиб келдинг?; V تَبَطَّأَ секинламоқ, тўхтамоқ, туриб (ҳаяллаб) қолмоқ, пайсалламоқ, кечикмоқ, чўзилмоқ; VI تَبَاطَأَ 1) секин ҳаракат қилмоқ, суст (ланж, имиллаган) бўлмоқ, сусткашлик қилмоқ, чўзмоқ; 2) чўзилмоқ, судралмоқ, кечикмоқ; X اسْتَبْطَأَ 1) секин, суст деб ҳисобламоқ; 2) сабрсизлик билан кутмоқ

– إِبْطَاءٌ имиллаш, орқага суриш, кечиктириш, тўхтатиб (ушлаб) қолиш; сусткашлик, секинлик; بِلَا (دُونِ) ~ кечиктирмасдан, кечикмай; الـ ~ لَا يَحْتَمِلُ الْأَمْرُ ишни орқага суриб бўлмайди

– بُطْآنَ : بُطْآنَ مَا накадар секин

– بُطْءٌ сустлик, секинлик, имирсиганлик, имиллаганлик; بِـ ~ секинлик билан, шошилмай

– بُطُوءٌ сустлик, секинлик

– بَطِيءٌ *кўп.* بِطَاءٌ 1) секин, суръати паст; الْحَرَكَةِ ~ кам ҳаракат қиладиган; 2) дангаса, ялқов

– مُتَبَاطِئٌ секинлашаётган, сусаяётган, пасаяётган; узоққа чўзиладиган, узун, чўзиқ, муттасил, узоқ, давомли

بَطْبَطَ 1) ғағилламоқ, ғақ-ғақ қилмоқ; 2) шўнғимоқ, қалқиб-қалқиб бормоқ, чайқалмоқ, шапилламоқ, сачрамоқ, сочилмоқ, шалаббо бўлмоқ

– بَطْبَطَةٌ 1) ғақ-ғақ қилиш; 2) шўнғиш, қалқиш, чайқалиш, шапиллаш (*сув ҳақида*); сочилиш, шалаббо бўлиш

I بَطَحَ (а) بَطْحٌ 1) катта (*кенг*) очмоқ, кермоқ, ёзмоқ, ёймоқ, чўзмоқ, ағдармоқ, тўнтармоқ, қулатмоқ; 2) (*бошни*) яраламоқ, жароҳатламоқ; II بَطَّحَ [illegible] йиқитмоқ, ағдариб ташламоқ; V تَبَطَّحَ чўзилмоқ, чўзилиб ётмоқ, узала тушиб ётмоқ, чалқанчасига тушмоқ, юз тубан тушмоқ; VII انْبَطَحَ 1) керилган, чўзилган, ёзилган бўлмоқ; чалқанча, юз тубан ётмоқ; 2) чўзилиб ётмоқ, узала тушиб ётмоқ; عَلَى وَجْهِهِ (عَلَى بَطْنِهِ) ~ қорин билан ётмоқ (*отишма пайтида*); 3) (*бошидан*) ярадор бўлмоқ, жароҳатланмоқ

بَطْحَاءُ = أَبَاطِحُ *кўп.* أَبْطَحُ

– بُطَاحٌ 1) (*безгакдан*) алаҳлаш, босинқираш; 2) *мед.* плеврит, зотилжам

– بَطْحَاءُ *мн. кўп.* بَطْحَاوَاتٌ، بِطَاحٌ 1) оқимнинг кенг йўли; 2) водий; 3) саванна (*тропик чўл-биёбон*)

– بَطْحَجِيٌّ *кўп.* بَطْحَجِيَّةٌ сабабчи, (*бирор н. ни*) бошлаб берган киши; йўлбошчи, бошлиқ, раҳбар

– بَطْحَةٌ *кўп.* بَطْحَاتٌ 1) текислик, текис ер; 2) яра, жароҳат (*бошдаги*); إِلْلِي عَلَى رَأْسِهِ ~ يُحَسِّسُ عَلَيْهَا *халқ. мтл.* азада ҳар ким ўз дардини айтиб йиғлайди (*сўзма-сўз:* кимнинг бошида жароҳати бўлса, у уни ҳар доим ҳис қилиб туради)

– بَطِيحَةٌ *кўп.* بَطَائِحُ = بَطْحَاءُ

– مُنْبَطِحٌ 1) керилган, чўзилган, ёзилган, чўзилиб ётган; 2) ясси, ялпоқ, текис

(بطخ) IV أَبْطَخَ тарвузи кўпаймоқ, кўп тарвузга эга бўлмоқ

– بِطِّيخٌ، بَطِّيخٌ *шунингдек.* أَحْمَرُ ~ *жам.* тарвузлар; أَصْفَرُ ~ *жам.* қовунлар

– بَطِّيخَةٌ، بِطِّيخَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тарвуз; ◊ الْعَجَلَةِ ~ гупчак (*гилдиракдаги*)

– مَبْطَخَةٌ *кўп.* مَبَاطِخُ полиз

I بَطِرَ (а) بَطَرٌ 1) норози бўлмоқ; 2) ношукур бўлмоқ; لَنْ أَبْطَرَ بِنِعْمَةِ اللهِ *дин.* Оллоҳнинг неъматига ҳеч қачон ношукур бўлмайман (فِي، ب); 3) такаббур (димоғдор, кибр-ҳаволи) бўлмоқ; IV أَبْطَرَ 1) эркалатмоқ, эркатой қилмоқ, бузмоқ; 2) такаббур (димоғдор, кеккайган) қилмоқ

– بَطَرٌ 1) норозилик; 2) ношукурлик; 3) такаббурлик; калондимоғлик, манманлик

– بَطِرٌ мутакаббир, димоғдор, манман, батарин

– بَطْرَانُ 1) норози; 2) ношукур; 3) мутакаббир, кеккайган, калондимоғ, манман

بَطْرُوخٌ، بَطَارِخُ، بَطْرَخٌ уруғ, икра (*балиқники*)

– سَمَكَةٌ ~ : مُبَطْرَخَةٌ уруғли (икрали) балиқ

بُطْرُسُ *ат.от.* Пётр

بَطْرَقٌ *кўп.* بَطَارِقُ *тар.* патриарх (*қабила ёки уруғ бошлиғи*)

– بَطْرِيَقٌ *кўп.* بَطَارِيقُ، بَطَارِقَةٌ патриарх

– بَطْرِيقٌ² кўп. بَطَارِقَةٌ, بَطَارِيقُ 1) тар. патриций (қадимги Римда оқсуяк, зодагон); 2) тар. лашкарбоши; 3) зоол. пингвин

بَطْرَكٌ кўп. بَطَارِكَةٌ, بَطَارِكُ дин. патриарх (провославия черковининг бошлиғи, энг катта руҳонийси)

– بَطْرَكْخَانَةٌ кўп. ـــ اتٌ 1) патриарх уйи; 2) патриархия (патриарх идора қиладиган соҳа)

بَطْرَكٌ = بَطْرِيَرْكٌ

– بَطْرِيَرْكِيٌّ патриархга оид; патриархияга қарашли

بَطَشَ I (у, а) بَطْشٌ 1) (к. ғадир) ҳужум қилмоқ (بِ); (к. нидир) урмоқ (بِ); 2) (к. нидир) ушламоқ, тутмоқ, қўлга олмоқ (بِ); (к. нидир) ерга ташламоқ, ётқизмоқ (بِ); III بَاطَشَ бир-бирига ҳужум қилмоқ

– بَطَّاشٌ 1) қудратли, кучли; 2) қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, раҳмсиз

– بَطْشٌ қудрат, куч; مَارَسَ سِيَاسَةَ الـــ~ وَ النَّهْبِ зўравонлик ва босқинчилик сиёсатини олиб бормоқ

– بَطْشَةٌ 1) ҳужум; 2) зўрлик; 3) зарба

بِطَاقَةٌ кўп. بِطَاقَاتٌ, بَطَائِقُ 1) кичик ёзув, хат; карточка (бирор мақсад учун берилган варақа); гувоҳнома; ~ الْبَرِيدِ почта откриткаси; ~ الدُّخُولِ кириш билети (чипта, патта); ~ (إِثْبَاتِ) الشَّخْصِيَّةِ шахсий гувоҳнома; ~ الزِّيَارَةِ ёки الشَّخْصِيَّةِ ~ визит карточкаси (зиёрат гувоҳномаси); ~ الْإِعَاشَةِ (التَّمْوِينِ) озиқ-овқат олиш учун берилган махсус варақа, талон, карточка; 2) ёрлиқ, этикетка

بَطَلَ I (بطل) (у) بُطْلٌ, بُطُولٌ, بُطْلَانٌ 1) ёлғон бўлмоқ, қуруқ, бемаъни, аҳамиятсиз бўлмоқ; асоссиз, пуч бўлмоқ; ишонарли бўлмаган, қонуний кучга эга бўлмаган, бекор кетган бўлмоқ; (беҳуда) кетмоқ, (беҳуда) сарф бўлмоқ; 2) бекорчи бўлмоқ, фаолиятсиз, ҳаракатсиз, суст бўлмоқ; 3) ишсиз бўлмоқ; 4) ҳаракат қилишдан тўхтамоқ, тўхталмоқ; бекор қилинган, ўз кучини йўқотган бўлмоқ; بَطُلَ (у) بُطُولَةٌ 1) қаҳрамон бўлмоқ; эск. баттол бўлмоқ; 2) чемпион бўлмоқ; II بَطَّلَ 1) (н. нингдир) ҳаракати тўхтамоқ, бекор бўлмоқ; (н. ғадир) барҳам бермоқ, чек қўймоқ; ~ السِّجَارَةَ сигарет чекишни ташламоқ; (н. нидир) тамом қилмоқ, тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; ~ الْأَكْلَ овқатни еб бўлмоқ, овқат ейишни бас қилмоқ; 2) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ, кераксиз қилмоқ; 3) ишсиз, фаолиятсиз қолмоқ; IV أَبْطَلَ 1) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ, кучдан қолдирмоқ, ноқонуний, бекор деб эълон қилмоқ; 2) (ишни) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 3) ёлғон гапирмоқ; беҳуда гапларни гапирмоқ, сафсатабозлик қилмоқ; V تَبَطَّلَ бекорчи бўлмоқ, ҳеч нарса қилмаслик, бекор юрмоқ, ялқовлик (танбаллик) қилиб юрмоқ

– إِبْطَالٌ бекор қилиш, йўқ қилиш, кучини йўқотиш

– أُبْطُولَةٌ кўп. أَبَاطِيلُ ортиқча ҳаракат, беҳуда уриниш, ғимир-ғимир қилиш, югуриб-елиш, оворагарчилик; пучлик, маъносизлик; أَبَاطِيلُ الْعَالَمِ ўткинчи дунёнинг беҳуда ҳатти-ҳаракатлари (югур-югурлари)

– بَاطِلٌ 1. 1) ботил, ўткинчи, ёлғон, эътиборсиз, фоний; 2) пуч, маъносиз, беҳуда, фойдасиз; بِالـــ~ а) ёлғондакам; б) барча ёлғон-яшиқлар билан; ~ا беҳуда, бекордан-бекорга, овора бўлиб; 2. кўп. بَوَاطِلُ 1) ёлғон; сохталик, сунъийлик, ғирромлик; бемаънилик, сафсата; уйдирма; тутуруқсизлик; ножўялик, келишмаганлик, ёпишмаганлик; 2) ноҳақ, нотўғри; адолатсизлик; 3) иблис, шайтон, малъун; يَا لَهُ مِنْ ~ халқ. у қандай ярамас одам!; 4) кўп. بَطَلَةٌ сеҳргар, афсунгар; ◊ ذُو ~ ҳазилкаш

– بَطَّالٌ 1) беиш, бекорчи; 2) ишсиз, ишдан маҳрум қилинган; 3) ёмон, бемаъни (одам)

– بَطَالَةٌ қаҳрамонлик, жасурлик

– بِطَالَةٌ 1) фаолиятсизлик, бекорчилик; 2) ишсизлик; 3) таътил, каникул

– بَطَلٌ кўп. أَبْطَالٌ 1) қаҳрамон, қўрқмас; ~ الْعَمَلِ меҳнат қаҳрамони; ~ الْقِصَّةِ қисса (ҳикоя) қаҳрамони; 2) чемпион, ғолиб; ~ التِّنِسِ теннис бўйича чемпион; الـــ~ الْعَالَمِيُّ жаҳон чемпиони

– بَطَلَةٌ кўп. ـــ اتٌ 1) қаҳрамон (аёл, қиз); 2) чемпион (аёл, қиз), ғолиба

– بُطْلٌ 1) ёлғон, сафсата, ботил; 2) арзимаганлик, арзимаслик; нокераклик

– بُطْلَانٌ фойдасизлик, ҳақиқат эмаслик; беҳудалик; яроқсизлик, лаёқатсизлик, ярамаслик; ночорлик, асоссизлик, пучлик

– بُطُولَةٌ 1) қаҳрамонлик, жасорат; بِـــ~ қаҳрамонларча, қаҳрамонона, жасурлик билан; 2) биринчилик, чемпионат (мусобақа); ~ أُوزْبَكِسْتَانَ فِي ... ...бўйича Ўзбекистон биринчилиги; ~ الْعَالَمِ فِي ... ёки الـــ~ الْعَالَمِيَّةُ فِي ... ... бўйича жаҳон биринчилиги, ... бўйича жаҳон чемпионати

– بُطُولِيٌّ қаҳрамонликка оид; الـــ~َةُ الْمَأْثُورَةُ қаҳрамонона иш, жасорат

– تَبَطُّلٌ беишлик, бекорчилик

– مُتَبَطِّلٌ 1. бекорчи; 2. ишсиз

بَطَالِمَةٌ, بَطَالِسَةٌ тар. Птолемей

بُطْمٌ жам. нина баргли дарахтлар

– بُطْمَةٌ кўп. بُطْمَاتٌ нина баргли дарахт

بَطَنَ I (بطن) (у) بُطُونٌ 1) (н. нингдир) ичида (орасида) бўлмоқ, яширинган бўлмоқ, яширинмоқ; عَلِمَ بِمَا ~ وَ ظَهَرَ маж. ҳаммасини муфассал (ипидан игнасигача) билмоқ; 2) кирмоқ; ~ الْوَادِيَ (саҳродан) водийга кирмоқ; 3) чуқур билмоқ; ~ الْأَمْرَ ишнинг ботиний жиҳатини билмоқ, ишни ботинан билмоқ; 4) ўзида мужассамлантирмоқ (بِ); ~ بِزَيْدٍ Зайднинг характерини ўзида мужассамлантирмоқ; 5) بُطِنَ қорнидан шикоят қилмоқ; بَطِنَ (а) بَطَنٌ жуда тўқ бўлмоқ (ошқозон ҳақида); بَطُنَ (у) بَطَانَةٌ катта қоринли бўлмоқ; II بَطَّنَ 1) астарламоқ; 2) уя қурмоқ (қушлар ҳақида); IV أَبْطَنَ 1) яширмоқ, бекитмоқ, сир сақламоқ; 2) (к. нидир) ўзининг дўсти деб танламоқ; V تَبَطَّنَ 1) ичига кирмоқ, (ичига) чуқур кирмоқ;

2) техширмоқ; 3) астарланмоқ; 4) ~ الْكَلَأَ яйловда сайр қилмоқ; X اِسْتَبْطَنَ 1) ичкарига киришга ҳаракат қилмоқ; 2) чуқур ўрганмоқ; сир тутилган, кўнглида сақлаганларни билмоқ, билиб олмоқ; 3) ўз-ўзини таҳлил қилмоқ; 4) ҳомийлик қилмоқ, ҳимоясига олмоқ

– اِسْتِبْطَانٌ ўз-ўзини таҳлил қилиш

– بَاطِنٌ *кўп.* بَوَاطِنُ 1. 1) ички; 2) яширинган, сир тутилган, махфий; ~اً яширинча, махфий равишда; ~اً وَ ظَاهِراً махфий ва очиқ равишда; 2. ботин, ич, ички томон; ўрталик, ора; ◊ ~ الْكَفِّ *ёки* ~ الرَّاحَةِ кафт; ~ الْقَدَمِ оёқнинг таги, товон; ~ السَّهْلِ текис ернинг ўртаси; بَوَاطِنُ الْأُمُورِ сиру асрорлар; فِي ~ الْأَمْرِ аслида, аслини олганда; أَجَّرَ مِنْ ~هِ асосий ижарачидан кичик ижарага бермоқ; 3. Оллоҳ сифатларидан бири (*нарсаларнинг ботиний жиҳатини билувчи маъносида*)

– بَاطِنِيٌّ 1) ботиний, ички; الْأَمْرَاضُ الْـ~ةُ ички касалликлар; 2) яширин, махфий, сир тутилган; تَلاَ فِي صَوْتٍ ~ آيَاتِ الْقُرْآنِ Қуръони карим оятларини ичда тиловат қилмоқ; ~اً а) ичкаридан, ички томондан; б) дилда, юракда, ич-ичда

– بَاطِنِيَّةٌ : الْـ~ ботинийя (*Қуръони каримдаги яширин маънoларни ахтарувчи диний-фалсафий оқим*)

– بِطَانٌ *кўп.* أَبْطِنَةٌ 1) қоринбоғ, айил; ◊ الْتَقَتْ حَلْقَتَا الْـ~ *маж.* ишнинг пачаваси чиқди (*сўзма-сўз:* камарнинг икки халқаси бир жойга келиб қолди)

– بِطَانَةٌ *кўп.* بَطَائِنُ 1) астар, таглик; *анат.* эндокардий (*юрак ички пардаси*); اِلْتِهَابُ ~ الْقَلْبِ *мед.* эндокардит (*юрак ички пардасининг яллиғланиши*); 2) яқин кишилар, яқинлар, аъёнлар; яқин муносабатдагилар; дўстлар; югурдаклар, ёрдамчилар, ҳайбаракаллачилар; 3) фон (*қутидаги қимматбаҳо нарса учун*)

– بَطَّانِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ , بَطَاطِينُ адёл; кўрпа

– بَطْنٌ *кўп.* بُطُونٌ 1) қорин; ошқозон, меъда; أَخَذَهُ ~هُ унинг қорни оғриди; وَلَدَتِ اثْنَيْنِ فِي ~ وَاحِدٍ у иккита (эгизак) туғди; 2) ич, ички томон; ўрталик, ора, ўрта; فِي بُطُونِهِ ниманингдир ичида; بُطُونُ الْمُؤَلَّفَاتِ الْقَدِيمَةِ қадимий битикларнинг турли жойларида; 3) туб, қаър, ост, таг; ~ الْأَرْضِ ер қаъри, ер ости; 4) уруғ, насл, зот; 5) (*қошиқни ва б. ни*) чуқурроқ ботириш; ◊ اِبْنُ ~هِ еб тўймас, мечкай, очофат; юхо; ~ الْقَدَمِ оёқнинг таги, товон; ~ الْمَرْكَبِ трюм (*кеманинг юк ортиладиган остки қисми*); قَلَبَ ~اً لِظَهْرٍ ағдар-тўнтар, остин-устун қилмоқ

– بَطِنٌ қорнинигина ўйлайдиган одам

– بُطْنَانٌ : ~ الْجَنَّةِ жаннатнинг ўртаси

– بِطْنَةٌ қориннинг ортиқ даражада тўйиши; очофатлик; еб тўймаслик, баднафслик, мечкайлик, юхолик

– بَطْنِيٌّ қоринга оид; التَّكَلُّمُ الْـ~ лабини (оғзини) қимирлатмай гапириш

– بَطِينٌ[1] 1. қорни катта; 2. қориннинг (нафснинг) сўзига кирадиган

– بَطِينٌ[2] узоқ, узоқ масофали; شَأْوٌ ~ узоқдаги мақсад

– بُطَيْنٌ (*юрак*) қоринчаси

– مِبْطَانٌ 1. қорни катта, қориндор, қорни йўғон; 2. очофат, еб тўймас, мечкай, юхо

– مُبْطَنٌ яширин, сирли; بِشَكْلٍ ~ сирли равишда, яширин, махфий, хуфёна

– مُبَطَّنٌ 1) астар қопланган, астарлаб тикилган; 2) уринган, кўп тутилган, тўзиган (мато билан астарланган); 3) бирор нарса билан тўшалган (*уя, ин ҳақида*)

– مُبَطَّنَةٌ *кўп.* ~اتٌ — мубаттана (*устки кийим тури*)

– مَبْطُونٌ қорни касал, касал қоринли

– مُسْتَبْطَنٌ : ~ الْكَلَامِ сўзнинг яширин маъноси

بَاطِيَةٌ *алиф.б.к.*

بَظَّ I بَظَّ (*а/у*) қуйилмоқ, тўкилмоқ, оқмоқ; тўкилиб кетмоқ; II بَظَّظَ тўкмоқ, тўкиб ташламоқ, ағдармоқ; қуймоқ; ◊ ~ عَيْنَهُ кимнингдир кўзини уриб чиқармоқ

بَظْرٌ *кўп.* بُظُورٌ *анат.* клитор (*аёллар жинсий аъзосида*)

بَظْرَمَةٌ *халқ.* бекорчи гап, сафсата; بَلاَشْ ~! бекорчи сафсатани бас қил!

بَظْرَمِيطٌ дурагай, чатишма

بَعْبُوصٌ *кўп.* بَعَابِيصُ *халқ.* бош бармоқни икки бармоқ орасидан чиқариб кўрсатиш; диндак

بَعْبَعَ 1) гапирмоқ, вайсамоқ, валдирамоқ, алжирамоқ; гапириб қўймоқ, сафсата сотмоқ, беҳуда гаплар гапирмоқ; 2) (*к. нидир*) қўрқитмоқ, чўчитмоқ, ҳуркитмоқ (عَلَى), 3) *халқ.* шивир-шивир, мингир-мингир қилмоқ, аллақандай товуш чиқармоқ

– بُعْبُعٌ *кўп.* بَعَابِعُ қўрқичи; бўжи, олабўжи (*болаларни қўрқитиш учун ишлатиладиган сўз*)

– بَعْبَعَةٌ 1) бекорчи гап, сафсата; 2) чўчитиш, қўрқитиш; 3) гулдураш, шовиллаш, шовур-шувур, шилдир-шилдир

بَعَثَ I بَعَثَ (*а*) 1) (*н. нидир*) юбормоқ, жўнатмоқ, (*к. нидир*) командировка қилмоқ (хизмат вазифаси билан бирор жойга юбормоқ (*ب ёки туш.к.*); 2) (*бирор иш қилишга*) ундамоқ, мажбур этмоқ, гиж-гижламоқ; ғаламислик қилмоқ (عَلَى); бирор ҳис туғдирмоқ, уйғотмоқ, пайдо қилмоқ, ҳосил қилмоқ (فِي, ب); هَذَا الْوَضْعُ يَبْعَثُ عَلَى الْقَلَقِ (الْخَوْفِ) бу ҳолат хавф-хатар (қўрқинч) соляпти; 3) чиқармоқ, таратмоқ, тарқатмоқ (*товуш, ҳид ва ш.к. лар ҳақида*); ~ مِنْ فَمِهِ صَفِيراً ҳуштак чалмоқ; 4) кўзғатмоқ, пайдо қилмоқ, тикламоқ, жонлантирмоқ, уйғотмоқ, ғайрат бағишламоқ; тирилтирмоқ, жон киргизмоқ; ҳаётга қайтармоқ; ~ مِنَ الْمَوْتِ ўликни тирилтирмоқ; ~ مِنْ نَوْمِهِ кимнидир уйқудан уйғотмоқ; ~ النَّظَرَاتِ (*к. гадир*) назар солмоқ (إِلَى); VI تَبَاعَثَ 1) (*бирор иш қилишга*) бир-бирини мажбур қилмоқ, ундамоқ; 2) (*қаердандир*) биргаликда пайдо бўлмоқ (مِنْ); VII اِنْبَعَثَ 1) юборилган бўлмоқ; 2) қайтадан вужудга келган, тикланган бўлмоқ; тирилган, ҳаётга қайтган бўлмоқ; жонланмоқ; 3) (*қаердандир*) вужудга келмоқ, пайдо бўлмоқ (مِنْ); тарқалмоқ, (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, чиқмоқ,

таралмоқ (*ҳид ҳақида* مِنْ); 4) шошилмоқ, ҳовлиқмоқ; 5) бошламоқ; يَبْكِي ~ у йиғлай бошлади; VIII اِنْبَعَثَ 1) қандай бўлса, шундай эсга туширмоқ; тикламоқ, тирилтирмоқ, жонлантирмоқ; қайтадан юзага келтирмоқ, қўзғамоқ; 2) юбормоқ, жўнатмоқ

– اِنْبِعَاثٌ 1) тиклаш; тикланиш; уйғониш; 2) пайдо бўлиш, туғилиш, рўй бериш, 3) ўтиш, тугаш, битиш (*муддат, вақт ҳақида*)

– بَاعِثٌ *кўп.* بَوَاعِثُ боис, сабаб; асос

– بَعْثٌ *кўп.* بُعُوثٌ 1) юборилган нарса; юбориш, жўнатиш; 2) вазифа, бурч, миссия; 3) тикланиш, жонланиш, тирилиш; уйғониш; حِزْبُ الْـ~ Баъс ҳизби (партияси); يَوْمُ الْـ~ *дин.* ўлганлар қайта тириладиган кун (*қиёмат*); عَصْرُ الْـ~ Уйғониш даври; 4) экспедицион (*махсус мақсад билан тузилган*) гуруҳ

– بَعْثَةٌ *кўп.* بَعَثَاتٌ 1) жўнатилган, юборилган нарса; командировка; 2) экспедиция; қидирув гуруҳи; 3) вазифа, бурч, миссия; делегация (*вакиллар*); سِيَاسِيَّةٌ (دِبْلُومَاسِيَّةٌ) ~ дипломатик миссия; تَعْلِيمِيَّةٌ ~ чет элга ўқиш учун юборилган талабалар гуруҳи; الْـ~ *дин.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг Оллоҳ томонидан юкланган ўз бурчларини адо этишлари; عَهْدُ الْـ~ Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ динга даъват этган даврлари

– مَبْعَثٌ 1) жўнатиш вақти ёки жойи; الْـ~ Муҳаммад алайҳиссаломнинг адо этишлари лозим бўлган зиммаларидаги бурчлари (*одамларни якка Оллоҳга ибодат этишга даъват қилиш, залолат ва жаҳолатдан ҳидоятга бошлаш ва б.*); 2) пайдо бўлган, рўй берган, дунёга келган жой; манба; الْوَحْيِ ~ илҳом манбаи; 3) боис, сабаб, асос

– مَبْعُوثٌ 1) юборилган, жўнатилган, йўлланган; 2) чопар, вакил, ноиб (*депутат*); делегат; مَجْلِسُ الْـ~ينَ التُّرْكِيُّ *тар.* ноиблар (депутатлар) палатаси (*илгариги Туркияда*)

بَعْثَرَ 1) сочмоқ, ёймоқ, тарқатмоқ; 2) (*пулни*) совурмоқ, беҳуда кетказмоқ; 3) тўнтармоқ, ағдармоқ, қулатмоқ, йиқитмоқ; 4) بُعْثِرَ чиқарилмоқ; إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ қабрлардаги (*жасадлар ер юзасига*) чиқарилганда ...; تَبَعْثَرَ 1) паришонхотир, фикри тарқоқ бўлмоқ; ҳамма ёққа тарқалиб, сочилиб кетмоқ; 2) йўқолмоқ, кўздан ғойиб бўлмоқ

– بَعْثَرَةٌ 1) тарқалиш, сочилиш; сочиш, тарқатиш; 2) ағдариш, тўнтариш, қулатиш; 3) совуриш; الثَّرْوَةِ ~ бойликни совуриш

مُبَعْثَرٌ 1) паришонхотир; сочилган, ёйиқ, уюшмаган, тарқоқ; ағдарилган, тўнкарилган

I بَعَجَ (а) بَعْجٌ 1) очмоқ, сўкмоқ, тилмоқ, ёрмоқ; 2) (*металл буюмларни*) эзмоқ, пачоқламоқ; VII اِنْبَعَجَ 1) эзилган, пачоқланган бўлмоқ (*металл буюмлар ҳақида*);2) сиқилган, қисилган бўлмоқ, ялпоқ (япасқи) бўлмоқ; 3) эзилмоқ, букилмоқ

– بَعْجَةٌ *кўп.* بَعَجَاتٌ эзилган, пачоқланган жой; уйиқ; заха

– بَعِيجٌ қорни ёрилган (*пичоқ билан*)

I بَعُدَ (у) بُعْدٌ 1) узоқ бўлмоқ, ортда қолмоқ; (*н. дандир*) маълум масофада (узоқликда) турмоқ (مِنْ); أَبْعِدْ عَنِّي йўқол! الشَّرُّ عَنْكَ ~ фалокатинг арисин!; 2) ақлга тўғри келмайдиган, номумкин, эҳтимолдан узоқ бўлмоқ; ... لَا يَبْعُدُ أَنْ шуниси эҳтимолдан узоқ эмаски, ...; بَعِدَ (а) بَعَدٌ ҳалок бўлмоқ; ўлмоқ, вафот этмоқ; II بَعَّدَ узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; III بَاعَدَ 1) (*к. биландир*) айриликда, жудоликда бўлмоқ, (*к. дандир*) йироқда, олисда, анча нарида бўлмоқ; 2) бир-биридан ажратмоқ; (*к. ларнидир*) бир-биридан жудо қилмоқ, айирмоқ (... بَيْنَهُ وَ بَيْنَ ...); بَيْنَ خُطَاهُ ~ катта-катта қадам қўймоқ, ташламоқ; IV أَبْعَدَ 1) ажратмоқ, узоқлаштирмоқ; 2) айирмоқ, бошқалардан ажратиб (яккалаб) қўймоқ; 3) (*қаердандир*) чиқариб, ҳайдаб юбормоқ, бадарға (сургун) қилмоқ (مِنْ); 4) (*н. дандир*) бўшатмоқ, четлаштирмоқ, ҳайдамоқ (عَنْ); узоқлатмоқ, кетказмоқ, йўқотмоқ; чиқариб ташламоқ, бўшатмоқ, ҳайдамоқ; VI تَبَاعَدَ 1) аста-секин бир-биридан узоқлаштирмоқ; (*н. дандир*) бора-бора нари кетмоқ, чиқмоқ; 2) бир-биридан узоқда бўлмоқ (турмоқ);3) ажралиб турмоқ, фарқ қилмоқ; ~تْ طَرَائِقُنَا فِي الْحَيَاةِ бизлар турли хил (бир-биридан фарқ қилувчи) тарзда яшаяпмиз; VIII اِبْتَعَدَ (*н. дандир*) узоқлашмоқ (عَنْ); кетмоқ, ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ; X اِسْتَبْعَدَ 1) узоқ деб ҳисобламоқ; 2) мумкин эмас, эҳтимолдан йироқ деб ҳисобламоқ; 3) (*қаердандир*) узоқлашмоқ, йўқолмоқ (عَنْ); 4) кетказмоқ, йўқотмоқ, чиқариб ташламоқ, истисно қилмоқ; ~ الْمَوْضُوعَ مِنْ جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ масалани кун тартибидан чиқариб ташламоқ

إِبْعَادٌ 1) бартараф этиш (йўқотиш); чиқариш, чиқариб юбориш, узоқлаштириш; 2) яккаланиш, яккалаш, ажратиб қўйиш; 3) сургун, бадарға

– أَبْعَادِيَّةٌ *кўп.* أَبْعَادِيَاتٌ، أَبَاعِدُ ферма (*хусусий деҳқончилик ва чорвачилик хўжалиги*), кичик қишлоқ

– أَبْعَدُ[1] энг узоқ, олис масофадаги; 2) мен, сен, у (*исмини айтиш ўрнига киноя, шама қилиб айтилади*)

أَبْعَدُ[2] хоин, хиёнаткор, хиёнатчи: 2) қўрқоқ

– بِعَادٌ айрилиқ, ҳижрон

– بَعَدٌ ҳалокат, ўлим

– بُعْدٌ[1] 1) олислик, йироқлик, узоқлик; هُوَ بَعِيدٌ عَنْ ... بُعْدَ السَّمَاءِ عَنِ الْأَرْضِ ердан осмон қанчалик йироқ бўлса, у ҳам ... дан шунчалик йироқ; 2) узоқ жой, олис; عَلَى الْـ~ узоқда; عَنِ (مِنَ) الْـ~ узоқдан, олисдан; النَّظَرِ ~ узоқни кўра билиш; الْـ~ الْكُلِّيُّ ٨ *муз.* октава; لَهُ ~ا! ер ютсин уни!; ...لـ ~ا! йўқолсин! битсин!

– بُعْدٌ[2] *кўп.* أَبْعَادٌ 1) масофа, оралиқ; عَلَى ~ ثَلَاثَةِ أَمْيَالٍ уч мил масофада; ... هُوَ عَلَى ~ حَجَرٍ مِنْ ... *маж.* у ...га анча яқин масофададир (*сўзма-сўз: у ...дан отилган тош масофасидадир*); 2) ўлчам, размер; أَبْعَادٌ أَحْدَاثِيَّةٌ *мат.* координаталар; أَبْعَادُ الْبَالَّةِ той (тугун) нинг ҳажми (бўйи, баландлиги, эни); اِتَّخَذَ أَبْعَادًا خَطِرَةً хатарли кўлам (даража) га етмоқ

– بَعْدُ сўнг, кейин; яна, ҳали; لَمْ يَبْلُغْ ~ الثَّمَانِيَةَ عَشَرَ у (мз.) ҳали ўн саккизга ҳам тўлмаган (кирмаган); أَمَّا ~ сўнгра; ундан кейин;

~ فِيمَا натижада, оқибатда, кечроқ, келгусида; مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ بَعْدُ ...гача ва ...дан сўнг

بَعْدَ сўнг, кейин; ~ بُكْرَةَ эртадан кейин, индинга; ~ الظُّهْرِ тушдан сўнг; ~ قَلِيلٍ مِنَ الزَّمَانِ ~ ذَلِكَ بِقَلِيلٍ *ёки* бир қанча вақтдан кейин; ~ وَاحِدٌ ~ الْآخَرِ биттама-битта, орқама-орқа; ~ يَوْمًا ~ يَوْمٍ кундан кунга; ~ مَا *ёки* ... ~ أَنْ ... *ёки* ~ مِنْ ~ أَنْ ...гандан сўнг, кейин; ~ الَّتَيَّا وَ الَّتِي *кар.* ~ الَّتَيَّا ؛ وُقُوعِ الْأَمْرِ ~ ўтган (ўтиб кетган) числодан; воқеа содир бўлиб ўтгандан кейин; кейинга; حَمَاقَةٌ لَيْسَ ~هَا حَمَاقَةٌ! ўта аҳмоқлик!; هُوَ فِي حِرْمَانٍ مَا ~هُ حِرْمَانٌ у тасаввур қилиб бўлмайдиган даражада муҳтождир; ~ نْذُ ўшандан кейин, сўнгра, оқибатда; ◊ ... وَ ~ أَخْذٍ وَ رَدٍّ وَ سِينٍ وَ جِيمٍ تَبَيَّنَ أَنْ турли ҳил савол ва жавоблардан сўнг маълум бўлдики, ...

– بَعْدَيْنِ *халқ.* сўнг, кейин

– بُعَيْدَ ...дан кўп ўтмай, тез орада, дарров; ~ عِيدِ الْأَضْحَى қурбон ҳайитидан кейин кўп ўтмай

– بَعِيدٌ *кўп.* بُعَدَاءُ 1) узоқ, олис, йироқ, узоқдаги, йироқдаги; غَيْرُ ~ узоқ бўлмаган, яқин; ... كُلَّ الْبُعْدِ عَنْ ~ ...дан анча узоқда бўлган; ~ الشُّقَّةِ жуда узоқ, олис; ~ النَّظَرِ узоқни кўра биладиган, ўйлаб иш тутадиган, мулоҳазали; ~ الْأَثَرِ жуда таъсирли, фойдали; ~ الْمَنَالِ етиш (эришиш, қозониш) қийин бўлган; مِنْ ~ йироқдан, узоқдан; 2) бурунги, қадимги, эски; узоқ муддатли, давомли (*муддат ҳақида*); ~ مُنْذُ عَهْدٍ қадимдан бери, азалдан; 3) мумкин бўлмаган, эҳтимолдан узоқ; ... وَ غَيْرُ ~ أَنْ ва эҳтимолки, ...; 4) бегона, номаҳрам

– تَبَاعُدٌ бир-биридан узоқлашиш; фироқ, ажралиш, айрилиқ; شُقَّةُ الـ~ катта фарқ

– مُبْعَدٌ йироқлашган, узоқлаштирилган; сургун (бадарға) қилинган, чиқариб юборилган

– مُتَبَاعِدٌ узоқлашиш, йироқлашиш; ... وَقَفَ عَلَى ~ مِنْ ...дан йироқлашиб турмоқ; يُوجَدُ عَلَى ~ كِيلُومِتْرَيْنِ у икки километрлик масофададир

– مُسْتَبْعَدٌ ақлга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан йироқ

– مُسْتَبْعَدَاتٌ *кўп.* (*ишлов беришга*) нобоп, ноқулай ерлар

(بعر) بَعَرَ I (а) بَعْرٌ тезакламоқ (*кўй ёки туя ҳақида*); II بَعَّرَ ахлат (*тезак*) қолдирмоқ (*чорва ҳақида*)

– بَعْرٌ *жам.* *кўп.* أَبْعَارٌ тезак, қумалоқ, ахлат, қил, гўнг

– بَعِيرٌ *кўп.* أَبْعِرَةٌ، أَبَاعِرُ، بُعْرَانٌ 1) беш ва ундан катта ёшдаги туя (*эркаги ва урғочиси*); 2) қозиқ тиши чиққан туя; أَهْلُ الـ~ бадавийлар

– مَبْعَرٌ *анат.* орқа чиқарув элемент

بَعْزَقَ 1) сочмоқ, ёймоқ, тарқатмоқ; 2) совурмоқ, беҳуда кетказмоқ (сарфламоқ)

– بَعْزَقَةٌ 1) сочиш, тарқатиш; 2) совуриш, беҳуда кетказиш (сарфлаш)

– مُبَعْزِقٌ исрофгар

(بعض) II بَعَّضَ бўлакларга ажратмоқ; V تَبَعَّضَ бўлинмоқ

– بَعْضٌ *кўп.* أَبْعَاضٌ 1. қисм, бўлак; مُنْذُ سَنَةٍ وَ ~ السَّنَةِ бир йилдан кўпроқ, бундан аввал; 2. ...лардан бирор киши, ...дан бири, ...дан баъзилари, биров, қандайдир бир киши; ~ النَّاسِ а) баъзи одамлар; б) қандайдир бир киши, аллаким; ~ لِـ ~ бир-бирига; ~هُمْ ~ا бир-бирларини; ◊ فِي ~ الْأَيَّامِ баъзи кунлари; ~ الْأَوْقَاتِ баъзи вақтларда, гоҳо; ~ الشَّيْءِ маълум даражагача; озми-кўпми; فَهِمَهُ ~ الْفَهْمِ нимадир чала-чулпа (озми-кўпми) фаҳмламоқ; وَ أَصَابَ ~ النَّجَاحِ فِي ... у ...да баъзи бир муваффақиятларга эришди; عَرَاهُ ~ الْخَجَلِ у бир оз хижолат бўлди; زَيْ بَعْضُه *халқ.* барибир!, фарқи йўқ!, аҳамияти йўқ!

– بَعُوضٌ *кўп.* чивинлар; искабтопарлар

– بَعُوضَةٌ *кўп.* ـاتٌ — чивин; искабтопар

(بعق) II بَعَّقَ ёрмоқ, ёриб ташламоқ, чавақламоқ (*ҳайвонни*); VII انْبَعَقَ فِي الْكَلَامِ ~ меъёрдан ортиқ гапирмоқ

انْبِعَاقٌ: الـ~ فِي الْكَلَامِ меъёрдан ортиқ гапириш; إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَكْرَهُ الـ~ فِي الْكَلَامِ فَرَحِمَ اللهُ عَبْدًا أَوْجَزَ فِي كَلَامِهِ *ҳад.* Оллоҳ таоло меъёридан ортиқ гапирганни ёмон кўради, сўзини қисқа қиладиган бандага марҳамат қилади

بَعْلٌ кўп بُعُولٌ 1) эр (*хотиннинг эри*); 2) хўжайин; 3) Ваал (*қадимги сомийларда тупроқ ва ҳосил ҳомийси*); 4) лалмикор (баҳорикор) ерлар; 5) الْبَعْلُ Илёс алайҳиссалом даврларидаги бутнинг номи

– بَعْلَةٌ хотин, рафиқа

– بَعْلِيٌّ табиий суғориладиган, лалмикор; الْأَرْضُ الـ~ةُ лалмикор ерлар; زِرَاعَةٌ ~ةٌ лалмикор деҳқончилик

بَعْلَزَبُول *дин.* шайтон, иблис

بَبَّغَانٌ *кўп.* ـاتٌ — тўти, тўтиқуш

بَغَتَ 1. (а) بَغْتٌ 1) тасодифан (кутилмаганда) рўй бермоқ, содир бўлмоқ; 2) ҳайратда (ҳайрон, лол) қолдирмоқ; III بَاغَتَ 1) (н. нимадир) кутилмаганда (тўсатдан) қилмоқ (بِ); 2) қўққисдан ҳужум қилмоқ, бехосдан бостириб келиб қолмоқ; VII انْبَغَتَ 1) бехосдан бостирилган бўлмоқ; 2) ҳайрон бўлиб қолмоқ, лол қолмоқ, қойил қолмоқ

– بَاغِتٌ тўсатдан (қўққисдан, бехосдан) рўй берган, ногаҳоний, кутилмаган, тасодифий

– بَغْتَةً тўсатдан рўй бериш; кутилмаган воқеа; тасодифийлик; ~ кутилмаганда, тасодифан

– بَغْتِيٌّ = بَاغِتٌ

– مُبَاغِتٌ тасодифий, ногаҳоний

– مُبَاغَتَةٌ 1) кўққисдан ҳужум қилиш; 2) кутилмаганлик, тасодифийлик; сюрприз (*кутилмаган янгилик, совға*)

بُغَاثٌ *жам. кўп.* بِغْثَانٌ қушчалар, қуш болалари; الطُّيُورِ ~ кичкина қушчалар; يَسْتَنْسِرُ هُنَاكَ الـــ~ у ерда пашшадан фил ясайди (*сўзма-сўз:* у ерда қушчалар бургутга айланадилар)

– بُغَاثَةٌ қушча, қуш боласи

بُغَادَةٌ ишқорий сув

(بغدد) تَبَغْدَدَ ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ, неккаймоқ; кўз-кўз қилмоқ, рўкач қилмоқ, мақтанмоқ; ноз-карашма қилмоқ, ғамза (ишва) қилмоқ, сузилмоқ, қичиқ қилмоқ

– بَغْدَادِيٌّ 1. бағдодий, Бағдодга оид; 2. бағдодлик; خَشَبٌ ~ юпқа тахтача

– تَبَغْدُدٌ гердайиш, кеккайиш, кўз-кўз қилиш, рўкач қилиш; таннозлик, ишвагарлик

بُغَازٌ *кўп.* بَوَاغِيزُ бўғоз

– بُغَازِيٌّ *кўп.* بُغَازِيَّةٌ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

I بَغَشَ (*а*) بَغْشٌ майдалаб (томчилаб, эзиб) ёғмоқ; بَغَشَتِ السَّمَاءُ الْأَرْضَ майдалаб ёмғир ёғмоқ

– بُغَاشَةٌ *кўп.* اتٌ — буғоша (*гўштли сомса*)

– بَغْشَةٌ майдалаб ёғаётган ёмғир

I بَغُضَ (*у*) بَغَاضَةٌ ёки بَغِضَ (*а*) بُغْضٌ манфур, жирканч, нафратни келтирадиган бўлмоқ; II بَغَّضَ нафратни кўзғамоқ, нафратлантирмоқ; III بَاغَضَ бир-бирини ёмон кўрмоқ; IV أَبْغَضَ жуда ёмон кўрмоқ, нафрат билан қарамоқ; VI تَبَاغَضَ бир-бирини ёмон кўрмоқ

– بَغَاضَةٌ кучли нафрат, ўта ёмон кўриш

– بُغْضٌ، بِغْضَةٌ، بَغْضَاءُ нафрат, жирканиш

– بَغِيضٌ манфур, жирканч, нафратни келтирадиган; жуда хунук, жуда ёмон, қабиҳ, ёқимсиз

– تَبَاغُضٌ бир-бирини ёмон кўриш

– بَغِيضٌ = مُبْغَضٌ

– بَغِيضٌ = مَبْغُوضٌ

I بَغُلَ (*у*) بُغُولَةٌ 1) ақли ноқис, мияси йўқ, эси паст, калтафаҳм бўлмоқ, аҳмоқ, тентак бўлмоқ; 2) наслсиз, зурриёт қолдирмайдиган, бепушт бўлмоқ (*урғочи жониворлар ва аёллар ҳақида*); II بَغَّلَ *биол.* чатиштирмоқ, уламоқ

– تَبْغِيلٌ чатиштириш, улаш (*ҳайвон ва ўсимликлар ҳақида*), дурагайлаш

– بَغَّالٌ хачирларни ҳайдаб борувчи одам ёки хачирларнинг эгаси

بَغْلٌ *кўп.* بِغَالٌ 1) хачир; 2) эси паст, калтафаҳм, аҳмоқ, тентак

– بَغْلَةٌ урғочи хачир; الْقَنْطَرَةِ ~ кўприк тиргаги

I بَغَمَ (*а*) بُغَامٌ мунгли, ҳазин товушлар чиқармоқ (*оҳу ҳақида*)

I بَغَى (*и*) بَغْيٌ، بُغَاءٌ، بُغْيَةٌ 1) тиламоқ, истамоқ; кўярда-қўймай (хиралик билан), талаб қилмоқ (сўрамоқ), хиралик билан қўлга киритишга интилмоқ; 2) ўйлаб кўрмоқ, ният (қасд ёки мўлжал) қилмоқ, кўнгилга тугмоқ; 3) (*н. ғадир*) қасд қилмоқ (عَلَى); 4) эзмоқ, сиқмоқ, жабрламоқ, зулм қилмоқ, (*к. нидир*) хафа қилмоқ (عَلَى); 5) бузуқлик (ахлоқсизлик) қилмоқ, саёқ юрмоқ, фаҳшга берилмоқ, фоҳишалик қилмоқ; IV أَبْغَى 1) (*н. нидир*) топишга, қўлга киритишга ёрдам бермоқ; 2) бермоқ, тортмоқ, сузмоқ (*таомни*); V تَبَغَّى хоҳламоқ, истамоқ; VI تَبَاغَى ўзаро хоҳлашмоқ, бир-бирларини исташмоқ, тусашмоқ; VII انْبَغَى: ... يَنْبَغِي أَنْ шуни қилиш зарурки, ...; يَنْبَغِي عَلَيْهِ أَنْ ... у мажбурки, ...; يَنْبَغِي أَلَّا نَنْسَى أَنْ ... бизлар эсдан чиқармаслигимиз керакки, ...; كَمَا يَنْبَغِي керак (лозим) бўлганидай; VIII ابْتَغَى хоҳламоқ, тиламоқ, истамоқ

– إِبْتِغَاءٌ тилак, истак, хоҳиш; ~ тилаб, хоҳлаб, ...га интилиб

– بَاغٍ *мн.* بَاغِيَةٌ *кўп.* بُغَاةٌ 1. жабр-зулм қилувчи; адолатсизлик қилувчи; 2. золим, шафқатсиз одам

– بُغَاءٌ тилак, истак

– بِغَاءٌ бузуқлик, ахлоқсизлик, фоҳишабозлик; دَارُ الـــ~ фоҳишахона

– بَغْيٌ 1) адолатсизлик, шафқатсизлик; 2) ахлоқсизлик; фоҳишабозлик

– بَغِيٌّ *кўп.* بَغَايَا суюқоёқ, ахлоқсиз (*аёл*); фоҳиша

– بُغْيَةٌ тилак, истак, мақсад; الدَّخْلِ ~ аралашиш мақсадида

– مُبْتَغًى *кўп.* مُبْتَغَيَاتٌ кутилган, кўнгилдаги, орзу қилинган мақсад

بَفْتٌ، بَفْتَةٌ коленкор (*қалин сурп*); чит

I بَقَّ (*а/у*) بَقٌّ 1) қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ; 2) шариллаб отилмоқ, сачратмоқ, пуркамоқ, сепмоқ; 3) вайсамоқ, сафсата сотмоқ; II بَقَّقَ қандалага (канага) тўла бўлмоқ (*уй-жой ҳақида*); IV أَبَقَّ серғап бўлмоқ, майдагап бўлмоқ, кўп гапирмоқ

– بَقَاقٌ، بَقَاقَةٌ = بَقَّاقٌ

– بَقَّاقٌ 1. серғап, эзма, вайсақи; 2. оғзи бўш, ичида гап ётмайдиган одам

– بَقٌّ оғиз

– بَقٌّ *жам.* тахтакана, жўлак, қандала; دَقِيقِيٌّ ~ ун митаси

– بَقَّةٌ *кўп.* اتٌ — тахтакана, жўлак, қандала, мита; شَجَرَةُ الـــ~ *бот.* қайрағоч, бужун

بَقْبَقَ 1) кўпирмоқ, кўпикланмоқ, култ-култ қилмоқ (*сув ҳақида*); 2) вайсамоқ, беҳуда гапларни гапирмоқ, бидир-бидир қилмоқ; 3) ғурра, пўрсилдоқ, қавариқ билан қопланмоқ

– بَقَاقٌ = بَقْبَاقٌ

– بَقْبَقَةٌ 1) култиллитиш; 2) сафсата; 3) ғурра, қавариқ пайдо бўлиши

– بَقْبُوقَةٌ *кўп.* بَقَابِيقُ ғурра, пўрсилдоқ, қавариқ, шиш

بُقْجَةٌ кўп. بُقَجٌ، بُقْجَاتٌ 1) бўғча; тугунча, ўралган нарса, ўрам; боғлам, боғ, даста, шода; пачка, бир қути; пакет, қоғозга ўралган нарса, қоғозхалта; 2) ғазлама (*бирор н. ни ўраш учун*)

بَقْدُونِس، بَقْدُونَس *бот.* петрушка (*кашничсимон кўкат*)

I بَقَرَ (а) بَقْرٌ очмоқ, кесмоқ, ёрмоқ, тилмоқ, тилимламоқ, қиймоқ; сўкмоқ; V تَبَقَّرَ билими ёки давлати кўпаймоқ

– بَاقِرٌ йирик шохли чорва подаси

– بَاقُورَةٌ сигир, буқа, ҳўкиз (*Яманда*); فِي ثَلَاثِينَ بَاقُورَةً بَقَرَةٌ *ҳад.* ўттизта ҳўкиздан битта

بَقَّارٌ *кўп.* بَقَّارَةٌ чўпон, подачи; йирик қорамол эгаси; чорвадор

– بَقَرٌ *жам. кўп.* أَبْقَارٌ (йирик) қорамол; мол; ~ الْبَحْرِ ёки ~ الْمَاءِ *зоол.* денгиз сигири (*йўқ бўлиб кетган денгиз ҳайвони*); ~ الْوَحْشِ ёввойи сигир; ◊ ~ أَبُو а) кўтон, қарқара; б) қизқуш (*балиқчилар туркумига оид қуш*)

– بَقَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сигир, буқа; سُورَةُ الْـ~ *қур.* бақара сураси; ~ الْبَحْرِ *зоол.* дюгонь (*денгиз буқаси*); ~ وَحْشِيَّةٌ антилопа, кийик, оҳу

– بَقَرِيٌّ сигирга оид; ~ لَبَنٌ сигир сути; ~ لَحْمٌ мол гўшти

بَقْسٌ *бот.* шамшод

بُقْسُمَاطٌ *жам.* тўғраб қотирилган нонлар, сухари, бисквит

– بُقْسُمَاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бисквит

بَقْشَشَ (*к. ғадир*) чой пули бермоқ

– بَقْشَشَةٌ чой пули бериш; тортиқ қилиш, совға бериш

– بُقْشَةٌ *кўп.* بُقَشٌ буқша (*Яманда қиймати 1/40 риёлга тенг пул бирлиги*)

– بَقْشِيشٌ *кўп.* بَقَاشِيشُ бақшиш, хайр-садақа; чой пули; ҳадя

I بَقِعَ (а) بَقَعٌ хол-хол, олачипор, доғли бўлмоқ; чавкари бўлмоқ; II بَقَّعَ доғ қолдирмоқ, доғ қилмоқ; булғамоқ, кир (ифлос) қилмоқ; V تَبَقَّعَ 1) доғ бўлмоқ, булғанмоқ, кир (ифлос) бўлмоқ; 2) хол-хол бўлмоқ; 3) баъзи жойлари ҳўл бўлмоқ

– أَبْقَعُ *мн.* بَقْعَاءُ *кўп.* بُقْعٌ хол-хол, доғли, олачипор; ~ غُرَابٌ *зоол.* ола қарға

– بَاقِعَةٌ *мз. кўп.* بَوَاقِعُ ўта ақлли киши, доно, донишманд киши

– بُقْعَةٌ1 *кўп.* بُقَعٌ доғ; хол-хол

– بُقْعَةٌ2 *кўп.* بِقَاعٌ 1) жой, ер, макон, ўрин; 2) ер бўлаги (участкаси)

– بَقِيعٌ турли хил тўнка ва илдизлар кўп бўлган ер, жой; ~ الْغَرْقَدِ Мадинаи мунаввварадаги қабристон номи

– مُبَقَّعٌ хол-хол, доғли; олачипор

I بَقَلَ (у) بَقْلٌ 1) ўсмоқ, унмоқ, кўкариб чиқмоқ, ниш урмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) соқоли чиқмоқ, соқол пайдо бўлмоқ; ~ وَجْهُ الْغُلَامِ ўспириннинг соқоли чиқиб қолди; IV أَبْقَلَ : ~َتِ الْأَرْضُ ердан ўт-ўланлар чиқди; V تَبَقَّلَ термоқ, юлмоқ, узмоқ (*мас. полиз экинларини*)

– بَاقِلٌ *ат.от. мз.* Боқил (*гапини эплаб гапира олмайдиган одам исми*) ~ أَعْيَا مِنْ *маж.* мутлақо гапини эплаб гапира олмайдиган, ўта ношуд (*сўзма-сўз:* Боқилдан ҳам дудуқроқ)

– بَاقِلَّى، بَاقِلَاءُ *алиф.б.к.*

بَاقِلَانِيٌّ баққоллик дўкони эгаси

– بَقَالَا = بَكَلَا

– بَقَّالٌ 1) баққол; 2) кўкат ва полиз экинлари билан савдо қилувчи киши, резаворфуруш, ҳўлфуруш

– بِقَالَةٌ баққоллик; ~ دُكَّانُ الْـ баққоллик дўкони

– بَقْلٌ *жам. кўп.* بُقُولٌ 1) овқатга ишлатиладиган ўтлар; 2) ўт-алафлар, кўкатлар; 3) полиз экинлари

– بَقْلَةٌ полиз экини; ~ بَارِدَةٌ а) Миср ловияси; б) печак, чирмовиқ; ~ الْحَمْقَاءُ الْـ семизўт, гулбеор; ~ الْخَطَاطِيفِ қончўп; ~ الْعَرَبِيَّةُ (الْيَمَانِيَّةُ) الْـ ола бута, шўра; ~ الذَّهَبِيَّةُ الْـ қизил амарант; ~ الْمُبَارَكَةُ الْـ эндевий, боғда ўсадиган цикорий (*озиқ-овқатга ишлатиладиган ўтсимон ўсимлик*); ~ الْمَلِكِ бақлатул-малик (*жанубда ўсадиган кўп йиллик бута*)

– بَقْلَةٌ треска (*балиқ тури*)

– بُقُولِيٌّ доривор ўтларга оид

– مَبْقَلَةٌ *кўп.* مَبَاقِلُ полиз; полиз экинлари, сабзавот экилган жой; ~ مَسْقُوفَةٌ بِالزُّجَاجِ парник, иссиқхона

– بَقْلَاوَةٌ бақлова, пахлава (*ширинлик тури*)

بَقْلُولَةٌ пуфак; кўпик; қавариқ, бўртиқ

بَقَّمٌ 1) *бот.* сандал дарахти

بُقُوطِيٌّ унча катта бўлмаган сават, корзинка

I بَقِيَ (а) بَقَاءٌ 1) қолмоқ, сақланмоқ; қолгани, ортгани бўлмоқ; يَبْقَى بِالْبُوسْتَةِ йўқлаб олинадиган; لَمْ تَبْقَ طِفْلًا! сен энди ёш бола эмассан!; وَ لَمْ يَبْقَ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَّا شَارَكَ فِي ... уларнинг орасида ...да иштирок этмаган ҳеч ким қолмади; 2) бирор жойда ёки ҳолатда бўлмоқ, турмоқ; 3) бирор кимсанинг бўйнида (зиммасида) қолмоқ (*қарз тўғрисида* - عَلَى); I بَقَى (и) кутмоқ, интизор бўлмоқ; بَقَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ *ҳад.* биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламни кутдик; II بَقَّى қолдирмоқ; IV أَبْقَى 1) қолдирмоқ, сақламоқ; ~ اللهُ حَيَاتَكَ! Оллоҳ сенга узоқ умр берсин!; 2) (*к. ғадир*) раҳм-шафқат қилмоқ (عَلَى); V تَبَقَّى қолмоқ; қолдиқ, қолган, ортган бўлиб чиқмоқ; X اِسْتَبْقَى 1) сақлашга ҳаракат қилмоқ; 2) бутун қолдирмоқ, сақланмоқ, эҳтиёт қилмоқ; 3) (*ўзида*) тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ, олиб қолмоқ; асрамоқ; 4) қолишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– إِبْقَاءٌ 1) қолдириш, сақлаш; 2) (*к. ғадир*) раҳм қилиш (عَلَى)

– أَبْقَى жуда мустаҳкам, бут, бехато, яхши ҳолда, бузилмаган,

кафолатли; ... لَوْ ~ وَ كَانَ خَيْرًا لَكُمْ ... агарда ... бўлганда эди, сизлар учун ҳаммасидан яхшироқ ва ишончлироқ бўлур эди

– اِسْتِبْقَاءٌ 1) сақлаш; 2) (*ўзида*) тўхтатиб қолиш, ушлаб қолиш, асраш

– بَاقٍ *ж.* بَاقِيَةٌ 1. 1) боқий, қолган; الْوَرَقَةُ الْبَاقِي кайтим:2) қолгани, бошқа, ортиғи; 3) бут, яхши ҳолда, бузилмаган; 4) чўзилган; абадий; الْحَيُّ الْبَاقِي Боқий (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*); فَارَقَ الدَّارَ الْفَانِيَةَ إِلَى الدَّارِ الْبَاقِيَةِ у вафот этди (*сўзма-сўз:* у фоний дунёдан боқий дунёга кетди); الْحَيَاةُ الْبَاقِيَةُ нариги дунёдаги ҳаёт; 2. *кўп.* بَاقِيَاتٌ қолдиқ, қолгани, ортгани; الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ хайрли ишлар

– بَاقِيَةٌ *кўп.* بَوَاقٍ қирққулоқ (*Сурияда*)

– بَقَاءٌ 1) давомлилик; давом этиш вақти; 2) абадийлик, узоққа, кўпга чидаш; طَوِيلُ الْـ~ кўпга чидайдиган, пишиқ-пухта; узоқ давом этадиган, узоқ вақтга мўлжалланган; 3) бутлик, яхши сақланганлик, жойидалик; قَانُونُ ~ الطَّاقَةِ *физ.* энергия (*қувват*)-нинг сақланиш қонуни; 4) бирор жойда ёки ҳолатда бўлиш, туриш, ҳаёт кечириш; تَنَازُعُ الْـ~ *ёки* نِزَاعُ الْـ~ *биол.* яшаш учун кураш; ~ الْأَصْلَحِ *ёки* ~ الْأَنْسَبِ *биол.* шароитга мослашганларнинг яшаб қолиши; ◊ دَارُ الْـ~ дорулбақо, у дунёдаги ҳаёт

– بَقَا, بَقَى *халқ.* у ҳолда, демак, бинобарин, шундай экан

– بَقِيَّةٌ *кўп.* بَقَايَا 1) қолгани, ортиғи, қолдиқ; بَقَايَا الْمَاضِي эскилик сарқити; ~ بَاقِيَةٌ арзимаган (*озгина*) сарқитлар; 2) давоми; لَهُ ~ давоми бор; الْـ~ عَلَى الصَّفْحَةِ الرَّابِعَةِ давоми тўртинчи саҳифада; الْـ~ فِي حَيَاتِكَ ◊ ... يَا (худо) қолганларнинг умрини узоқ қилсин! (*якин кишисинина вафот этганлиги тўғрисида хабар берилаётган пайтда айтилади*)

– مُبْقًى : عَلَيْهِ ~ қолдирилган

بَكٌّ *кўп.* بَكَوَاتٌ бек, бей

– بَكَوِيَّةٌ беклик (бейлик) мартабаси (унвони)

I بَكَّ (*у*) بَكٌّ сиқмоқ, қисмоқ, эзмоқ; ~ عُنُقَهُ (*бирор к. га*) жабр қилмоқ, зулм ўтказмоқ, зулм қилмоқ

بَكِّيٌّ : بَعْلَبَكُّ *сўзидан нисбий сифат*; баълабаклик киши

بَكَّةُ Маккаи мукаррамнинг маркази

I بَكَأَ (*а*) بُكُوءٌ, بَكَاءَةٌ, بَكَاءٌ, بَكْءٌ сути камаймоқ, қисир бўлмоқ (*туя ёки қўй ҳақида*)

– بَكِيءٌ *кўп.* بِكَاءٌ камгап, гапи оғзидан суғуриб олинадиган

– بَكِيئَةٌ сути камайган, қисир бўлган (*туя ёки қўй ҳақида*)

بَكَابُورْتٌ туйнук, тешик, люк

بَكَّارَا баккора (*карта ўйинининг бир тури*)

بَكَاشِينٌ, بَكَاسِينٌ балиқчи (*қуш*); лойхўрак (*қуш*)

بَكَالُورِيَا бакалаврлик даражаси; حَامِلُ ~ فِي الْعُلُومِ الْمَالِيَّةِ التِّجَارِيَّةِ молия-савдо фанлари бўйича бакалавр

– بَكَلُورِيُوسٌ = بَكَالُورِيُوسٌ

بَكْبَاشِيٌّ *кўп.* بَكْبَاشِيَّةٌ *эск.* бекбоши; подполковник

I بَكَتَ (*у*) بَكْتٌ 1) урмоқ, калтакламоқ, саваламоқ; 2) енгмоқ, енгиб чиқмоқ, ўзиб кетмоқ, (*баҳс-мунозарада*) ғолиб келмоқ; II بَكَّتَ 1) сўкмоқ, уришмоқ, коймоқ; танбеҳ бермоқ; гина қилмоқ, ўпкаламоқ, таъна қилмоқ, айбламоқ; 2) ~ بِالْحُجَّةِ ғолиб келмоқ, ғолиб бўлмоқ, ғалаба қилмоқ, енгмоқ

– تَبْكِيتٌ танбеҳ бериш, таъна, гина қилиш; ~ الضَّمِيرِ виждон азоби

بَكْتِيرِيَا бактериялар

I بَكَرَ (*у*) بُكُورٌ 1) эрта (барвақт) турмоқ; 2) (*қаергадир*) барвақт отланмоқ, жўнамоқ (إِلَى); 3) (*н. нидир*) эрта тонгда қилмоқ (بِ); 4) (*н. нидир*) эрта, вақтидан илгари қилмоқ; ~ فِي النَّوْمِ эрта ётмоқ (ухламоқ); II بَكَّرَ 1) =I; 2) шошилмоқ, тез бажармоқ, олдин бажармоқ; III بَاكَرَ (*к. нимадир ҳузурига*) барвақт келмоқ; VIII اِبْتَكَرَ 1) ихтиро қилмоқ, ўйлаб топмоқ; ижод этмоқ; 2) ташаббус кўрсатмоқ; 3) биринчи ҳосилни узмоқ; 4) қизлигидан маҳрум қилмоқ; 5) бошқаларга ўхшамайдиган, бетакрор бўлмоқ

– اِبْتِكَارٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) ихтиро қилиш, яратиш; ижод; 2) ташаббус; 3) бетакрорлик, бошқаларга ўхшамаслик

– بَاكِرٌ эрта, эртанги, илк, эрта бошланган, барвақт, муддатидан олдин; ~ إِنَّ الْوَقْتَ ҳали эрта; ~ مَوْتٌ бевақт ўлим; ~ ا эрта, барвақт

– بَاكِرَةٌ *кўп.* بَوَاكِرُ бокира; биринчи ҳосил; биринчи белги, илк нишона

– بَاكُورٌ эртапишар, тезпишар, чиллаки, эртаги

– بَاكُورَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ, بَوَاكِيرُ биринчи ҳосил; (*қандайдир ишда*) биринчи қадам; тўнғич, энг биринчи; ~ الصُّبْحِ эрта тонг; ~ أَعْمَالِهِ меҳнатларининг биринчи меваси; 2) *кўп.* биринчи белгилар, нишоналар, дарагчилар

– بَكَارَةٌ қизлик, бокиралик, маъсумалик; غِشَاءُ الْـ~ қизлик пардаси

– بَكْرٌ *кўп.* أَبْكَارٌ, بِكَارٌ 1) кичкина туяча, бўталоқ; 2) *ат.от. мз.* Бакр

– بِكْرٌ[1] *кўп.* أَبْكَارٌ : ~ ضَرْبَةٌ ҳал қилувчи зарба; كَانَتْ ضَرَبَاتُ عَلِيٍّ أَبْكَارًا *ҳад.* Али каррамаллоҳу важҳанинг зарбалари ҳал қилувчи эди

– بِكْرٌ[2] 1. бокира, пок, иффатли, тоза; الْأَرَاضِي الْـ~ бўз (қўриқ) ерлар; الْبِلَادُ الْـ~ киши қадами етмаган мамлакат, жой; ◊ دُهِشَ دَهْشَةً ~ ا у таърифлаб бўлмайдиган даражада ҳайратда қолди; 2. *кўп.* أَبْكَارٌ 1) тўнғич, энг биринчи; биринчи насл; 2) иффатли қиз, маъсума, бокира; 3) биринчи марта қўзи ёриган аёл

– بَكَرٌ *жам.* 1) *тех.* блоклар (*бир бутун ҳолда ишланган қисмлар бирикмаси*); 2) ғалтаклар

– بَكَرَةٌ, بَكْرَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) *тех.* блок; 2) ғалтак, найча, ғалтак

(*тикув ва йигирув машиналаридаги*); خَيْطِ أَسْوَدَ (أَبْيَض) ~ кора (оқ) ип ғалтаги; ◊ إِنَّهُمْ (عن) عَلَى ~ أَبِيهِمْ احْتَفَوْا улар ҳаммаси биргаликда уни тантанали равишда кутиб олдилар

– بَكْرَةٌ² ёш урғочи туя боласи, урғочи бўталоқча; ◊ جَاؤُوا عَلَى ~ уларнинг ҳаммалари келишди

– بُكْرَةٌ эрта тонг, тонг саҳар; فِي ~ النَّهَارِ эрта тонгда; ~ а) эрта тонгда; б) эртага; ~ بَعْدَ индинга, эртадан кейин

– بِكْرِيٌّ биринчи туғилган, тўнғич ўғил

– بِكْرِيَّةٌ 1) биринчи туғилган, тўнғич қиз; 2) биринчи маротаба туғаётган аёл

– بَاكُورٌ = بَكُورٌ

– بُكُورِيَّةٌ، بُكُورَةٌ тўнғичлик, биринчилик

– بَكِرٌ эртаги, эртапишар, тезпишар, чиллаки

– مُبْتَكَرٌ бошқаларга ўхшамайдиган, бетакрор, оригинал

– مُبْتَكَرَاتٌ *кўп.* ихтиролар, тадқиқотлар

– مِبْكَارٌ эртаги

– مُبَكِّرٌ эртаги, эртапишар, тезпишар

بَكْرَجٌ *кўп.* بَكَارِجُ чойнак, кофейник (*қаҳва пишириладиган идиш*)

مُبَاكَسَةٌ бокс

I بَكَلَ (*у*) بَكْلٌ тўғнамоқ, тугмаламоқ, тугмаларни қадамоқ; II بَكَّلَ = I

– بُكْلَةٌ *кўп.* بُكَلٌ илгак, тўқа

بَكَلَا треска (*шимолий денгиздаги балиқнинг бир тури*)

– بَكَلَاه = بَكَلَا

بَكَلُورِيَا = بَكَلُورِيَّةٌ

بَكَلُورِيُوسٌ бакалавр; ~ عُلُومٍ фан бакалаври; ~ فُنُونٍ санъат бакалаври; دَرَجَةُ الـ~ бакалаврлик даражаси

I (بكم) بَكَامَةٌ (*у*) بَكُمَ тўқ ранг (*а*) بَكَمٌ соқов, гунг, тилсиз бўлмоқ; жим бўлмоқ, овозни чиқармаслик, ҳеч нарса гапирмаслик; IV أَبْكَمَ соқов, гунг, тилсиз қилмоқ; V تَبَكَّمَ тилдан қолмоқ; қотиб, серрайиб қолмоқ, жим бўлмоқ, гапира олмай қолмоқ, сўзлай олиш қобилиятини йўқотмоқ

– أَبْكَمُ *мн.* بَكْمَاءُ *кўп.*, بُكْمٌ соқов, гунг

– بَكَمٌ соқовлик, тилсизлик, гунглик

– بَكِيمٌ *кўп.* أَبْكَامٌ соқов

I بَكَى (*и*) بُكَاءٌ йиғламоқ, ҳўнграмоқ; (*к. гадир*) аза тутиб йиғламоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); II بَكَّى 1) кўп йиғламоқ; йиғлашга мажбур қилмоқ; IV أَبْكَى йиғлатмоқ, кўз ёшигача олиб бормоқ; кўз ёшини оқиздирмоқ; VI تَبَاكَى 1) ўзини йиғлаганга солмоқ, (*н. гадир*) ёлғон йиғи қилмоқ (عَلَى); 2) бошқалар билан биргаликда йиғламоқ; X اسْتَبْكَى йиғлашга мажбур қилмоқ, кўз ёшини оқиздирмоқ

– بَاكٍ *кўп.* بُكَاةٌ йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган; аза тутаётган

– بَاكِيَةٌ *кўп.* بَوَاكٍ 1. йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган; аза тутаётган (*аёл*); 2. 1) йиғичи, гўянда (*аза қўшиқларини айтувчи аёл*); 2) *архит.* гумбаз, қубба; арка, тоқ, равоқ

– بَكَّاءٌ йиғлоқи (*одам*)

– بُكَاءٌ، بُكًى йиғи, йиғлаш, ҳўнграш; аза тутиш

– بَكِيٌّ йиғлоқи, кўп йиғлайдиган

– مُبْكٍ *мн.* مُبْكِيَةٌ кўз ёшини оқизувчи, йиғлатувчи; ўта ачинарли, қайғули, ҳасратли

– مَبْكًى *кўп.* مَبَاكٍ (*к. гадир*) йиғланадиган, аза тутиладиган жой; حَائِطُ الـ~ الْيَهُودِ ёки ~ "йиғи девори" (*Қуддуси шариф ш. да*)

– مَبْكِيٌّ ~ عَلَيْهِ: йиғланадиган

بَلْ балки; аксинча, билъакс; лекин, ҳаттоки; эса, бўлса; бироқ ...дан кўра, кўпроқ, афзалроқ; لَيْسَ هُوَ كَاتِبًا ~ طَبِيبٌ у ёзувчи эмас, балки табибдир; مَا قَالَ هَذَا عُمَرُ ~ زَيْدٌ буни Умар эмас, аксинча Зайд айтди; يُخْطِئُ ~ وَ يُصِرُّ عَلَى الْخَطَأِ у хато қиляпти, ҳаттоки хатони қаттиқ туриб маъқуллаяпти

I (بلّ) (*а/у*) بَلَّ (بل) 1) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, ҳўллаб олмоқ; суғормоқ; сув (нам) бермоқ; ~ الظَّمَأَ томоқни ҳўлламоқ; ~ ظَمَأَهُ чанқоқни босмоқ, бостирмоқ; هَذَا لَا يَبُلُّ الرِّيقَ *маж.* бу мутлақо етарли эмас; 2) бермоқ, тақдим этмоқ, адо этмоқ; بُلُّوا أَرْحَامَكُمْ وَ لَوْ بِالسَّلَامِ *ҳад.* қариндошларингизни ҳеч бўлмаганда салом билан сийлангизлар; بَلَّ (*а/и*) بُلُولٌ، بَلَلٌ (*н. дандир кейин*) соғаймоқ, тузалмоқ; (*н. дандир*) тузалмоқ, ўзига келмоқ, кучга кирмоқ, тикланмоқ, оёққа туриб олмоқ (مِنْ); بَلَّ مِنْ مَرَضِهِ у касалликдан тузалди; II بَلَّلَ (*н. билан дир*) кўп ҳўлламоқ, ивитмоқ (بِ); اللهُ ثَرَاهُ ~ Оллоҳ унинг қабрини обод қилсин!; الْفَقِيدَةَ بِدُمُوعِهِ ~ марҳумга аччиқ йиғламоқ; IV أَبَلَّ = II; V تَبَلَّلَ суғорилмоқ, намланмоқ; ивимоқ, бўкмоқ, ҳўл бўлиб кетмоқ; بِالْعَرَقِ ~ терлаб-пишиб кетмоқ; VIII ابْتَلَّ ивилмоқ, бўкмоқ, ҳўл бўлмоқ, ҳўлланмоқ; X اسْتَبَلَّ = IV

– بَلٌّ ҳўллаш

– بِلٌّ¹ соғайиш, тузалиш

– بِلٌّ² *жам.* ёввойи маржон дарахтининг меваси

– بِلٌّ³ рухсат берилган, ман этилмаган; لَا أُحِلُّهَا لِمُغْتَسِلٍ وَ هِيَ لِشَارِبٍ حِلٌّ وَ ~ чўмилишга мен рухсат этмайман, уни ичиш эса ҳалол ва рухсат берилгандир (*замзам суви ҳақида*)

– بِلَالُ بْنُ ~ حَمَامَةَ: Муҳаммад алайҳиссалом муаззинларининг исми

– بُلَالَةٌ намлик, ҳўллик

– بَلاَّنٌ ҳаммом хизматчиси, ҳаммомчи

– بَلاَّنَةٌ кўп. اتٌ — 1) ҳаммом ходимаси, ҳаммомда ишлайдиган аёл; 2) уй бекасининг оқсочи (*бой хонадонларда*)

– بِلَّةٌ намлик, хўллик, заҳлик; زَادَ فِي الطِّينِ ~ оловга ёғ сепмоқ, авж олдирмоқ; гижгижламоқ

– بَلِيلٌ 1. нам, хўл, заҳ; 2. муздаккина (ёқимли) шабада

– بَلِيلَةٌ буғдой *ёки* маккажўхоридан бир оз ширин қилиб тайёрланган бўтқа

– مَبْلُولٌ, مُبَلَّلٌ, مُبْتَلٌّ хўл

بِلاَ (بِـ + لاَ) ...сиз; бе ..., но...; حَائِطٌ ~ صُورَةٍ كَغُرْفَةٍ ~ نَافِذَةٍ *мтл.* суратсиз девор деразасиз хонага ўхшайди

بُلاَتُونٌ кўп. اتٌ — *ҳарб.* взвод, кичик қисм; (*қар.* فَوْجٌ)

بِلاَتِينٌ платина

بِلاَجٌ кўп. اتٌ — пляж, чўмилиб хордиқ чиқарадиган жой

بِلاَجْرَا *мед.* пелагра

بِلاَزْمَةٌ плазма (*қоннинг суюқ қисми*)

بِلاَسْتِيكٌ пластмасса

بَلاَشْ (بِلاَ شَيْءٍ) *халқ.* бекорга, текинга; يَا ~! нақадар арзон!, арзимаган нарса!

بِلاَنْكٌ кўп. اتٌ — бирор нарса ишлаб чиқариш учун тайёрлаб қўйилган ярим маҳсулот; ғўла

بَلْبَصَ ишқаламоқ; суртмоқ; артмоқ; полювғич билан супурмоқ (артмоқ)

– بُلْبَاصٌ кўп. بَلاَبِيصُ пол ювадиган латта, полювғич

بَلْبَطَ чайқалмоқ; шапилламоқ, урилиб сачрамоқ, сочилмоқ, сепилмоқ, сепишмоқ, сочишмоқ

– بَلْبَطَةٌ чайқалиш, сачраш; селишиш

بُلْبُوعَةٌ кўп. بَلاَبِيعُ ҳапдори; юмалоқ дори

بَلْبَلَ 1) безовта қилмоқ, уринтирмоқ, оромини бузмоқ; ташвишга (хавотирга) солмоқ; 2) чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ, айқаш-уйқаш қилмоқ; жойини, (ўрнини) ўзгартирмоқ, чалғитмоқ, адаштирмоқ; تَبَلْبَلَ 1) безовта (ороми бузилган, ташвишланган, хавотирда қолган) бўлмоқ; 2) чалкаш, айқаш-уйқаш бўлмоқ, аралашмоқ, қоришмоқ; аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ

– بَلْبَالٌ[1] кўп. بَلاَبِلُ безовта бўлиш, хавотирланиш

بَلْبَالٌ[2] *бутанинг номи*

– بُلْبُلٌ кўп. بَلاَبِلُ булбул; ~ الشَّعِيرِ *зоол.* деҳқончумчуқ

– بَلْبَلَةٌ кўп. بَلاَبِلُ 1) нотинчлик, хавотирлик, безовталик, ташвиш; تَضَاعَفَتْ بَلاَبِلُهُ у хавотирланмай (ташвишланмай) қўйди; قَرَّتْ بَلاَبِلُهُ унинг ташвиши ортди (кўпайди); 2) чалкашлик, тартибсизлик, парокандалик, тўс-тўполон, югур-югур, қий-чув, бесарамжонлик, беҳаловатлик; аралаш-қуралашлик;3) кўп. ғам-ташвишлар, ҳадиклар, хавфсирашлар, чўчишлар

– بُلْبُلَةٌ кўп. اتٌ — 1) (*чойнакнинг*) жўмраги; 2) кран

– بُلْبُولٌ суқсур, ёввойи ўрдак

تَبَلْبُلٌ чалкашиш, айқаш-уйқаш бўлиш, қоришиш, тартибсизлик, чатоқлик; қий-чув, тўс-тўполон; ~ الأَلْسِنَةِ тилларни аралаштириб (қориштириб) юбориш

مُتَبَلْبِلٌ 1) хавотирланган, ташвишга тушган; 2) аралаш-қуралаш бўлиб кетган, чалкаш

I (بلج) بَلَجَ (у) بُلُوجٌ 1) порламоқ, нур сочмоқ, яркирамоқ; 2) ёришмоқ; بَلِجَ (а) بَلَجٌ нур сочмоқ, чақнамоқ, ёритмоқ; ял-ял ёнмоқ, балқиб турмоқ (*юз ҳақида*); хурсанд бўлмоқ, севинмоқ; IV أَبْلَجَ 1) порламоқ, ёрқин нур сочмоқ; 2) очмоқ, фош қилмоқ, аниқламоқ; ошкор (маълум) қилмоқ; الْحَقُّ ~ وَالْبَاطِلُ تَلَجْلَجَ *мтл.* ҳақиқат аниқ-равшан қилади, ёлғон эса чалкаштиради (*сол.* أَبْلَجُ); V تَبَلَّجَ 1) нур сочмоқ, порламоқ, чарақлаб турмоқ; 2) тонг отмоқ, ёришмоқ; 3) қувонмоқ, севинмоқ, шод бўлмоқ; VII انْبَلَجَ 1) ёришмоқ; 2) кўринмоқ, чиқмоқ, пайдо бўлмоқ; ёриб ўтмоқ, ўзига йўл очмоқ (*нур ҳақида*)

– أَبْلَجُ *мн.* بَلْجَاءُ кўп. بُلْجٌ 1) ялтироқ, порлоқ, ёрқин; 2) шод, хурсанд, қувноқ; 3) аниқ, равшан; ойдин, соф, тоза; الْحَقُّ ~ وَالْبَاطِلُ لَجْلَجٌ ҳақиқат аниқ, ёлғон эса ноаниқ (*дудмал*) сўзлайди

– انْبِلاَجٌ 1) *шунингдек.* ~ الْفَجْرِ тонг пайти, тонг ёришган пайт, тонготар пайт; 2) илк давр, боши, бошлари; ~ الْقَرْنِ الْعِشْرِينَ йигирманчи аср бошлари

– بَلَجٌ ялтираш, ярқираш, чақнаш; нур, жилва, шуъла; нур сочиш, порлаш

بَلْجِيكِيٌّ 1. Бельгияга оид; 2. бельгиялик

بُلْجَةٌ *ёки* بَلْجَةٌ икки қошнинг ўртаси

(بلح) IV: أَبْلَحَ النَّخْلُ хурмонинг меваси пишди, хурмо пишиб етилди

– بَلَحٌ хурмолар (тоза, янги); ~ الْبَحْرِ *зоол.* денгиз чиғаноғи

– بَلَحَةٌ кўп. اتٌ — хурмо

I (بلد) بَلَدَ (у) بُلُودٌ (*қаердадир*) яшамоқ (بـ); (*н. нидир*) турар жой деб танламоқ (بـ); بَلُدَ (у) بَلاَدَةٌ аҳмоқ, тентак, бефаҳм, эси паст, бефаросат бўлмоқ; II بَلَّدَ 1) тентак, аҳмоқ бўлмоқ; 2) янги иқлимга, шароитга ўргатмоқ, кўниктирмоқ; V تَبَلَّدَ 1) эсини йўқотмоқ, ақлини еб қўймоқ; аҳмоқлигини билдирмоқ, намоён қилмоқ; ўзини аҳмоқона тутмоқ; 2) сусаймоқ, заифлашмоқ; ~تْ حَاسِيَّتُهُ унинг ҳиссиётлари сусайди; 3) янги шароитга ўрганмоқ, кўникмоқ; VI تَبَالَدَ ўзини аҳмоқликка солмоқ

– بِلاَدٌ мамлакат (*қар.* بَلَدٌ)

– بَلاَدَةٌ аҳмоқлик, тентаклик, бефаҳмлик

– بَلَدٌ кўп. بِلاَدٌ, بُلْدَانٌ 1) мамлакат; 2) вилоят, область; 3) шаҳар, жой, макон; ابْنُ ~ а) шаҳарлик; б) *халқ.* олифта, башанг, посон

– بُلْدَانِيٌّ топонимика билан шуғулланувчи олим

– بُلْدَانِيَّةٌ топонимика (*жуғрофий номларни ўрганувчи*

тилшунослик соҳаси)

– بَلْدَةٌ *кўп.* بِلاَدٌ 1) шаҳар; 2) аҳоли истиқомат қиладиган жой

– بَلَدِيٌّ 1. 1) шаҳарга оид; 2) маҳаллий, шу ерлик; 3) муниципиалитетга оид, муниципиал; ~ مَجْلِسٌ муниципиалитет мажлиси; 2. ҳамшаҳар, ватандош

– بَلَدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـــ шаҳар бошқармаси, муниципиалитет (*баъзи мамлакатларда маҳаллий ўз-ўзини идора қилиш органи*); رَئِيسُ الـــ~ шаҳар бошлиғи, ҳокими, мери; دَارُ الـــ~ шаҳар бошлиғи (ҳокими, мери) идораси

– بَلِيدٌ *кўп.* بُلَدَاءُ ривожланмаган, ақли ноқис, эси паст, аҳмоқ; ~ الذِّهْنِ зеҳни (*эси*) паст; 2. тентак, аҳмоқ

– تَبَلُّدٌ аҳмоқлик, тентаклик; мияси айниш, ғангиш, меровлик

تَبْلِيدٌ янги иқлимга ўргатиш, кўниктириш

– مُتَبَلِّدٌ ақли ноқис, калтафаҳм, тентак, бефаросат, гўл, ғўр

بُلْدُوزِرٌ *кўп.* اتٌ ـــ бульдозер

بَلَدِيُومٌ *кимё.* палладий

(بلس) IV أَبْلَسَ 1) : مِنْ رَحْمَةِ اللهِ ~ Оллоҳ раҳматидан умид узмоқ, умидсизланмоқ, ноумид бўлмоқ; 2) زَيْدٌ ~ Зайд ғамгин ҳолда сукут сақлади

– إِبْلاَسٌ мағлубият; ғамгинлик

– بَلَسٌ 1) анжир дарахти (*Ficus palmata*); 2) анжир меваси; анжир қоқи (*Яманда*)

بَلَسَانٌ 1) бальзамли дарахт; 2) маржон дарахти; صَغِيرٌ ~ қора маржон

بَالَسْتِيكٌ = بِلَسْتِيكٌ

بَالَسْتِيكِيٌّ = بِلَسْتِيكِيٌّ

بَلْسَمٌ *кўп.* بَلاَسِمُ бальзам (*баъзи ўсимликлардан олинадиган хушбўй эфир мойи*); شَافٍ ~ *маж.* шифобахш, доривор бальзам

– بَلْسَمِيٌّ бальзамли, хушбўй, доривор, шифобахш

(بلش) II بَلَّشَ бошламоқ (*Сурияда*)

تَبَلْشَفَ большевик қилмоқ, большевиклаштирмоқ; بَلْشَفَ большевик бўлмоқ, большевиклашмоқ

– بَلْشَفَةٌ 1) большевиклаштириш; 2) большевизм

– بَلْشَفِيٌّ *кўп.* بَلاَشِفَةٌ 1) большевизм ва большевикларга оид; 2) большевик

– بَلْشَفِيكٌ *жам.* большевиклар

– بَلْشَفَةٌ = بَلْشَفِيَّةٌ

بَلَشُونٌ қўтон, қарқара; كُلُّ بِرْكَةٍ وَلَهَا ~ *мтл* бош бўлса, дўппи топилади; ош бўлса, ейдиган топилади (*сўзма-сўз:* ҳар бир ҳовузнинг ўз қўтони бор)

بَلَصَ I (у) بَلْصٌ қўрқитиб (ёки дўқ-пўписа ва бошқа йўллар билан алдаб) ундирмоқ, олмоқ, товламоқ, юлмоқ; II بَلَّصَ = I; VII انْبَلَصَ алданган бўлмоқ

– بَلاَّصٌ *кўп.* بَلاَلِيصُ лойдан ясалган кўза

بَلاَصٌ = بَلاَصِيٌّ –

– بَلْصٌ 1) қўрқитиб олиш, товламачилик, юлғичлик; олиб қўйиш, тортиб олиш

– بَلْصَةٌ алдаш, фириб (панд) бериш, муттаҳамлик, қаллоблик, товламачилик

(блт) II بَلَّطَ 1) тош ётқизмоқ, тош термоқ; 2) силласи қуримоқ, ҳолдан тоймоқ, сулаймоқ; ◊ وَجْهَهُ ~ уятсиз бўлмоқ; V تَبَلَّطَ 1) тош терилмоқ (ётқизилмоқ); 2) *маж.* сандироқлаб юрмоқ, санқимоқ

– بَلاَطٌ[1] *жам.* йўлга тўшаладиган (*ётқизиладиган*) тош, плита (тоштахта), йирик тош; قَاشَانِيٌّ ~ кошин, кафель; إِسْمَنْتٌ ~ цемент кошин

– بَلاَطٌ[2] сарой (*шоҳларники*)

– بَلاَطَةٌ *кўп.* اتٌ ـــ тош, тоштахта (плита); مُلَوَّنَةٌ ~ кошин, кафель; الضَّرِيحِ ~ қабр устига қўйиладиган тош, сағана

– بَلْطَةٌ *кўп.* بُلَطٌ болта (*кўпроқ жаналарда ишлатиладиган*)

– بُلْطِيٌّ *жам.* Нил олабуғалари (*балиқ*)

– بُلْطِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـــ Нил олабуғаси

– بَلُّوطٌ 1) болут, дуб, эман; 2) *шунингдек,* ثَمَرَةُ الـــ~ чўчқа ёнғоқ (*эман дарахти меваси*); شَاةٍ ~ *бот.* каштан дарахти

– تَبْلِيطٌ тош ётқизиш, тўшаш, териш

– مُبَلَّطٌ тош терилган, тўшалган, ётқизилган

بَلْطَجَ 1) ўзганинг ҳисобига яшамоқ; қўрқитиб (дўқ билан) товламоқ

– بَلْطَجَةٌ шантаж, қўрқитиб товлаш

– بَلْطَجِيٌّ *кўп.* بَلْطَجِيَّةٌ 1) *ҳарб.* сапёр;2) товламачи

– بَلْطَجِيَّةٌ товламачилик қилиш

بَالْطُو = بَلاَطِي، بَلْطُوَاتٌ *кўп.* بَلْطُو

بَالُوظَةٌ *алиф.б.қ.*

بَلَغَ I بَلَعَ (а) بَلْعٌ، بَلَعٌ ютмоқ, ютинмоқ, ютиб юбормоқ; ◊ رِيقَهُ ~ нафасини ростлаб олмоқ, дам олмоқ; II بَلَّعَ юттирмоқ, ютишга мажбур қилмоқ; ◊ رِيقَهُ ~ дам бермоқ; الطَّعَامَ بِالْمَاءِ ~ таом устидан (сўнгида) сув ичмоқ; IV أَبْلَعَ = I; VII انْبَلَعَ ютилган, ютиб юборилган бўлмоқ; VIII ابْتَلَعَ ютмоқ, ютиб юбормоқ, ютинмоқ

– ابْتِلاَعٌ ютиш, ютиниш, ютиб юбориш

– بَالُوعَةٌ *кўп.* بَوَالِيعُ ахлат ўра; оқова сувларни табиий сув омборларига ўтказадиган қувурлар; нов, тарнов, қувур; مَجَارٍ ~ канализация қудуғи

– بَلاَّعَةٌ *кўп.* اتٌ ـــ 1) раковина, чаноқ (*ошхонадаги*); 2) сув оқиб тушадиган қувур; ахлат, ювинди ўраси

– بَلْعَةٌ *кўп.* بَلَعَاتٌ бир ютум; хўплам, қултум

– بَلَاغَةٌ = بَلَالِيغُ *кўп.* بُلُوغَةٌ –

– بَلْعَمٌ серовқат, овқатхўр

– بُلْعُمٌ *кўп.* بَلَاعِمُ томоқ, ҳалқум, бўғиз, ҳиқилдоқ, қизилўнгач

– بَلْعَمَةٌ *кўп.* اتٌ – *биол.* фагоцит (*ёт зарралар ва бактерияларни ютиш ҳамда ҳазм қилиш хусусиятига эга бўлган ҳужайра*)

– بُلْعُومٌ *кўп.* بَلَاعِيمُ = بُلْعُمٌ ؛ اِلْتِهَابُ الـ~ *мед.* фарингит (*томоқ шиллиқ пардасининг яллиғланиши*); اِلْتِهَابُ الـ~ الْحَنْجَرِيّ *мед.* фаринголарингит; مِنْظَرُ الـ~ фарингоскоп (*томоқ ва бўғизни махсус текширувчи асбоб*)

– بُلْعُومِيٌّ томоққа, бўғизга оид

I (بلغ) بَلَغَ (*у*) بُلُوغٌ 1) (*н. гадир*) етмоқ, эришмоқ; етиб бормоқ, кўтарилмоқ; ~هُ هَذَا الْخَبَرُ бу хабар унга етиб борди; 2) (*к. нидир, н. нидир қаергадир*) олиб бориб қўймоқ, етказмоқ, элтмоқ, олиб бормоқ (إِلَى ، بِ) 3) балоғат ёшига етмоқ; катта ёшли, бўйи етган, вояга етган бўлмоқ; 4) юқори (олий) даражага етмоқ, эришмоқ; ~ الْفَيَضَانُ ذُرْوَتَهُ тошқин энг юқори нуқтага етди; 5) (*к. гадир*) таъсир қилмоқ (*гам, сўз, гап ва б.*) (مِنْ); ~ مِنْهُ الْغَيْظُ أَشَدَّ (كُلَّ) مَبْلَغٍ унинг жуда жаҳли чиқди; ~ رِضَاهُ (*кимнингдир хайрихоҳлиги (илтифотига) эришмоқ*; بَلُغَ (*у*) بَلَاغَةٌ гапга чечан, сўзамол, нотиқ бўлмоқ; II بَلَّغَ 1) етказмоқ, элтмоқ; ~هُ التَّحِيَّةَ *ёки* ~ لَهُ التَّحِيَّةَ кимгадир салом айтмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ; 3) (*ким ҳақдадир*) маълумот бермоқ, хабар қилмоқ, огоҳ қилиб қўймоқ (عَنْ); III بَالَغَ муболаға қилмоқ, орттириб (бўрттириб) юбормоқ; IV أَبْلَغَ 1) етказмоқ; ~ إِلَى مِلْيُونٍ миллионга етказмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, билдирмоқ, етказмоқ; V تَبَلَّغَ (*н. биландир*) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, чекланмоқ, қониқмоқ (بِ); VI تَبَالَغَ сўзамоллик қиламан деб беҳуда уринмоқ, чиранмоқ

– بَالِغٌ 1) болиғ, балоғат ёшига етган, ёши катта, вояга етган; 2) катта; улкан; кўриниб, очилиб турган (*жароҳат ҳақида*); ~ الْأَهَمِّيَّةِ ўта муҳим, улкан аҳамиятга эга; ~ الْخُطُورَةِ ҳаддан ташқари жиддий, муҳим; ~ الصُّعُوبَةِ жуда қийин; ~ الدِّقَّةِ ғоят аниқ, ғоят тўғри

– بَلَاغٌ[1] *кўп.* اتٌ – 1) билдириш, билдирув, хабар қилиш; эълон қилиш, эълон; 2) мурожаатнома, хитобнома; 3) баённома, баёнот; ~ مُشْتَرَكٌ қўшма баёнот; ~ أَخِيرٌ وَ نِهَائِيٌّ ультиматум, қатъий (кескин) талаб

– بَلَاغٌ[2] етарлилик

– بَلَاغَةٌ 1) нотиқлик, сўзамоллик; عِلْمُ الـ~ риторика (*нотиқлик санъати назарияси*); بِـ~ гапни ўринлатиб, усталик (чечанлик) билан; 2) беллетристика (*насрий бадиий асарлар*)

– بَلَاغِيٌّ 1. 1) нотиқликка, сўзамолликка оид; 2) риторикага оид; 2. нотиқ

– بَلْغَةٌ *кўп.* بُلَغٌ сариқ чармдан тикилган бошмоқ, этик

– بُلْغَةٌ етарлилик

– بُلُوغٌ 1) (*н. гадир*) эришиш; 2) вояга етиш, балоғат, камолот

– بَلِيغٌ *кўп.* بُلَغَاءُ 1) нотиқ, сўзамол; 2) катта, улкан; муҳим

– تَبْلِيغٌ *кўп.* اتٌ – билдириш, хабар қилиш; *дип.* тақдим этиш, топшириш; ~ جُمْرُكِيٌّ божхона декларацияси

– مُبَالَغٌ فِيهِ ~ бўрттирилган, муболаға қилинган

– مُبَالَغَةٌ 1) муболаға; ҳаддан ташқарилик; وَ لَا ~ أَبَدًا فِي الْقَوْلِ إِنْ ... ҳеч қандай муболағасиз айтиш мумкинки, ...; 2) *ад.* муболаға

– مَبْلَغٌ *кўп.* مَبَالِغُ 1) маблағ; 2) миқёс, кўлам; 3) даража; ~ الْحَاجَةِ (*н. гадир*) талаб, эҳтиёж даражаси (إِلَى); 4) ҳад, чегара; بَلَغَ فِي الْبُخْلِ ~ ўта хасис бўлмоқ; بَلَغَ ~ الرِّجَالِ эркак бўлмоқ, балоғат ёшида бўлмоқ; بَلَغَ هَذَا الْأَمْرُ ~ الْجِدِّ бу иш жиддий тус олди

– مُبَلَّغٌ عَنْهُ : ~ маълум қилинган, эълон қилинган

– مُبَلِّغٌ 1) хабарчи, даракчи; 2) чақимчи

بُلْغَارٌ *жам.* булғорлар

– بُلْغَارِيٌّ 1. булғорларга оид; الـ~ةُ булғор тили; 2. булғориялик

– بَلْغَمٌ 1) балғам, намлик; шилимшиқ, шиллиқ; 2) беғамлик, совуққонлик, лоқайдлик

– بَلْغَمِيٌّ флегматик; тепса тебранмайдиган, пинагини бузмайдиган; الْمِزَاجُ ~ флегматик (бўшанг, оғир) мизож

I بَلَفَ (*у*) بَلْفٌ аҳмоқ қилмоқ, лақиллатмоқ, алдамоқ

– بَلْفٌ[1] ёлғон-яшиқ, алдаш, лақиллатиш

– بَلْفٌ[2] қопқоқ (*клапан*); الْأَمْنِ ~ сақловчи (эҳтиёт қиладиган) қопқоқ

I بَلِقَ (*а*) بَلَقٌ чавкар, ола-була бўлмоқ; بَلَقَ (*у*) بَلْقٌ катта очмоқ; ~ الْبَابَ эшикни ланг очмоқ; IV بَلَقَ = أَبْلَقَ (*у*); VII انْبَلَقَ катта очилмоқ, ланг очилмоқ; IX ابْلَقَّ ола-була рангга кирмоқ

– أَبْلَقُ *мн.* بَلْقَاءُ *кўп.* بُلْقٌ чавкар, ола-була

– بَلَقٌ слюда (*шаффоф минерал*)

بَلْقَانِيٌّ болқонларга оид

بَلَاقِعُ *кўп.* بَلْقَعَةٌ, بَلْقَعٌ саҳро

بَلْقِيسُ *тар.* Балқис (*Саба маликасининг исми*)

بُلُكٌ *кўп.* اتٌ – *ҳарб.* рота

بُلْكَةٌ *кўп.* بُلُكَاتٌ кофта, аёлларнинг қисқа пальтоси

بَلْكِي *халқ.* балки, балким

بَلْكُونٌ *кўп.* اتٌ – балкон

بَلَمٌ[1] *кўп.* أَبْلَامٌ таги ясси узун қайиқ (*Ироқда*)

بَلَمٌ[2] *кўп.* بِلَامٌ *жам.* анчоус, хамса (*майда денгиз балиқлари*)

بَلَمَةٌ *кўп.* اتٌ — анчоус, хамса (*балиқ*)

بَلَنْجٌ, بَلَنْجَةٌ *кўп.* بَلَنْجَاتٌ бириктиргич, бириктирувчи планка, тахтача; *т.й.* уловчи қисм, мослама

I بَلَهَ (a) بَلَهٌ аҳмоқ, тентак, ақли ноқис бўлмоқ; V تَبَلَّهَ = I; VI تَبَالَهَ ўзини тентакликка солмоқ

— أَبْلَهُ *мн.* بَلْهَاءُ *кўп.* بُلْهٌ, بُلَهَاءُ 1. аблах; тентак; содда; гўл;2. бақлан, қоравой, қорабузов (*қуш*)

— بَلَاهَةٌ аҳмоқлик, эсипастлик, овсарлик

— بَلَهٌ овсарлик, анқовлик, эсипастлик, ақли ноқислик

— بَلْهَ угина эмас, ҳатто ...ни гапирмагаида ҳам; ҳатто; ҳаттоки; қолаверса, айниқса, бунинг устига, مَا أَعْيَاهُ عَنْ أَنْ يَخُطَّ حَرْفًا ~ كَلِمَةً! у шу қадар ожизки, сўз у ёқда турсин, ҳатто ҳарф ҳам ёза олмайди!

بَلْهَارْسِيَا, بَلْهَارْسِيَّةٌ *мед.* билгарциоз

بُلَهْنِيَّةٌ фаровонлик, мўл-кўллик, бадавлатлик, тўқлик, таъминланганлик; ~ الْعَيْشِ а) эркин, доруломон ҳаёт; б) фаровон ҳаёт

I بَلَا (بلو) (у) بَلْوٌ, بَلَاءٌ 1) синовдан ўтказмоқ, бошдан кечириб билмоқ; 2) оғритмоқ, ғам, кулфат солмоқ; بَلِيَ (a) بِلًى 1) эскирмоқ, ейилмоқ, тўзмоқ, йиртилмоқ, путурдан кетмоқ, омонат бўлиб қолмоқ; 2) чиримоқ, чириб кетмоқ, иримоқ, сасимоқ, айнимоқ, ичдан бузилмоқ; 3) *мажх.* (*н. гадир*) қайғурмоқ, куймоқ, алам чекмоқ, руҳан қийналмоқ, азоб тортмоқ, эзилмоқ (ب); II بَلَّى 1) кўп кийилавериб эскирмоқ, тўзғиб кетмоқ; 2) қаттиқ чарчатмоқ, тинка-мадорини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; III بَالَى (*н. гадир*), эътиборни қаратмоқ, қизиқмоқ; (*н. ҳақдадир*) қайғурмоқ, ташвишланмоқ, жон куйдирмоқ (ب); لَا أُبَالِي! менга барибир!; IV أَبْلَى 1) кияверип эскитмоқ, тўзитмоқ; охиригача ишлатмоқ, фойдаланмоқ; 2) (*н. дадир*) бор кучини кўрсатмоқ, намоён қилмоқ (فِي); ~ بَلَاءً حَسَنًا мардона жанг қилмоқ; ~ عُذْرًا فِي الْقِتَالِ (*н. дадир*) яхши ишламоқ, кўп нарсани амалга оширмоқ (فِي); ~ بَلَاءً حَسَنًا فِي الْقِتَالِ мардона, ўзини аямасдан жанг қилмоқ; V تَبَلَّى (*к. гадир қарши*) уйдирма (*игво*) тўқимоқ (عَلَى); VIII ابْتَلَى 1) синовдан ўтказмоқ, бошдан кечирмоқ; 2) *мажх.* (*н. гадир*) қайғурмоқ, ташвишланмоқ, азоб тортмоқ, қийналмоқ (ب); (*н. биландир*) қизиқмоқ, фикри-зикри банд бўлмоқ (ب); шикастланган, зарарланган бўлмоқ (ب); ابْتُلِيَتِ الْبِلَادُ بِالْجَفَافِ мамлакат қурғоқчиликка юз тутди (дучор бўлди)

— أَبَالِيَّةٌ: لَا ~ = لَا مُبَالِيَةٌ *қар.* مُبَالِيَةٌ

— ابْتِلَاءٌ 1) бошдан ўтказиш (кечириш), кулфат, руҳий азоб-уқубат; 2) (*н. билaндир*) жазолаш (ب)

— بَالٍ *мн.* بَالِيَةٌ 1) путурдан кетган, эскирган, кийилган; яроқсиз;2) чирик, ириган, сасиган, айниган, ичидан бузилган

— بَلَاءٌ 1) бало, кўргилик, мусибат; حُسْنُ الـــ~ барқарорлик, ўзгармаслик, мустаҳкамлик, кучлилик, қатъийлик; 2) бахтсизлик, кулфат; هُوَ ~ لَا يُدْفَعُ! Бу даф қилиб бўлмайдиган бало (кулфат); 3) меҳнат, иш; بَلَاؤُهُ فِي هَذَا الْبَحْثِ كَبِيرٌ бу тадқиқотда унинг ҳиссаси кўпдир; أَحْسَنَ الـــ~ катта муваффақият билан ҳаракат қилмоқ; 4) *мед.* мохов; 5) ҳуснбузар, иссиқлик (*тошма*)

— بَلْوَى *кўп.* بَلَاوَى кулфат, мусибат, бахтсизлик; عَمَّتِ الـــ~ بِهِ бу умум эҳтиёжи бўлиб қолди

— بِلًى эскириш, путурдан кетиш, тўзиш

— بَلَى (*инкор саволга жавобда*) ҳа, албатта;, أَمَا كَتَبَ مَكْتُوبًا ؟ ~ у хат ёзмаганмиди? Ҳа (*ёзганди*)

— بَلِيٌّ кўп кийилавериб эскиган, тўзиган; чириган, ириган

— بِلْيَةٌ *кўп.* بِلًى, بِيَلٌ шарча, кичик шар; كُرْسِيٌّ بِلِي шарикли подшипник

— بَلِيَّةٌ *кўп.* بَلَايَا = بَلْوَى

— تَبْلِيَةٌ яширинча (атайлаб, ғараз билан) қилинган, ёлғон, тухмат

— مُبَالٍ *мн.* مُبَالِيَةٌ (*н. гадир*) эътиборни қаратувчи; (*н. ҳақдадир*) ташвиш қилувчи, жон куйдирувчи (ب); غَيْرُ ~ بِـــ . . . ...га эътибор қилмовчи

— مُبَالَاةٌ эътиборни қаратиш; эътибор, ташвиш; қизиқиш; اللاّ ~ эътиборсизлик, бефарқлик, беғамлик; عَدَمُ ~ эътиборсизлик, бефарқлик, лоқайдлик, қизиқмаслик, парвои фалаклик; فِي غَيْرِ ~ ёки بِلَا ~ эътиборсизлик билан, аҳамият бермай

— مُبَالِيَةٌ : لَا ~ бефарқлик, лоқайдлик

— مُبْتَلًى (*н. дандир*) қайғурувчи,куювчи (ب); ҳайратда қолган (ب)

بْلُوتُونْيُومٌ *кимё.* плутоний

بَلْوَرَ кристалламоқ, кристалга (*биллурга*) айлантирмоқ; ~ قَضِيَّةً муаммони таърифламоқ, ифодаламоқ; تَبَلْوَرَ кристаллашмоқ, кристал ҳолига келмоқ, биллурга айланмоқ

— بَلُّورٌ, بِلَّوْرٌ *жам.* 1) кристаллар; 2) биллур, хрустал; ~ صَخْرِيٌّ тоғ биллури (хрустали)

— بَلُّورَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) кристал, биллур; 2) кристал, биллур парчаси

— بَلْوَرَةٌ кристаллашиш, биллур ҳолига келиш

— بَلُّورِيٌّ 1) кристалга оид; 2) биллурий, биллурга, хрусталга оид

— بَلُّورِيَّاتٌ *кўп.* биллурдан, кристалдан ясалган нарсалар

— تَبَلْوُرٌ кристал ҳосил қилиш, кристалга айлантириш (айланиш)

بْلُوزٌ, بْلُوزَةٌ *кўп.* اتٌ — блуза (*яктаксимон уст кийим*)

بُلُوفَرٌ *кўп.* اتٌ — иссиш (*жун ёки пахтали*) калта кийим; қоматга ёпишиб турадиган ёқасиз, тугмасиз трикотаж кийим

بُلُوكٌ *кўп.* اتٌ — рота; ~ سُوَارِيٌّ суворийлар бўлинмаси

بُلُوكٌ *тех.* блок (*бир бутун ҳолда ишланган қисмлар бирикмаси*)

بَلُّونٌ *кўп.* اتٌ — ҳаво шари

بَلْيَاتْشُو мазхарабоз

بِلْيَارْدُو бильярд; عَصَا الْـ~ билярд таёғи (*кий*); كُرَةُ الْـ~ бильярд тоши (шари)

بَلِّينَةٌ, بَلِّينٌ кит мўйлови

بِلْيُونٌ *кўп.* بَلَايِينُ биллион (*Франция, Америка ҳисоб-китоби бўйича: минг миллион ёки миллиард* 10^9; *немис ва инглиз ҳисоб-китоби бўйича: миллион миллион ёки минг миллиард* 10^{12})

بَمٌّ *муз.* (*уднинг*) бас овозли тори; бас овозли

بُمُبٌ *жам.* бомбалар

– بُمْبَةٌ бомба, снаряд

بِيكْبَاشِيٌّ = بِمْبَاشِيٌّ

بُمْبَاغٌ *кўп.* اتٌ — бўйинбоғ, галстук

بَمْبَرَا : الْـ~ бамбара (*тилнинг номи*)

بَمْبَةٌ оч пушти, оч қизил, қизғиш

بَنَّ II (بن) бўрдоқига қўймоқ (*мас. қўйни*)

بنٌ *қар.* بني

بُنٌّ қаҳва дони; ~ مَسْحُوقٌ янчилган (майдаланган) қаҳва

– بَنَّانٌ *кўп.* بَنَّانَةٌ қаҳва сотувчи, қаҳвафуруш

– بُنِّيٌّ 1) қаҳвага оид; қаҳва қўшилган; 2) қаҳва тусидаги, тўқ жигарранг

– بُنِّيٌّ Нил зоғора балиғи

– بَنَانٌ *жам.* бармоқлар; бармоқ учлари; عَضَّ ~ النَّدَمِ *маж.* қаттиқ афсусланмоқ; يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْـ~ *мажҳ. маж.* у жуда машҳурдир

– بَنَانَةٌ бармоқ; бармоқ учи; هُوَ طَوْعُ ~هِ у унинг измидаги кишидир, у унинг қўлидаги қуролдир, у унинг сўзини икки қилмайди

بَنْدُورَةٌ = بَنَادُورَةٌ

بَنَالْتِي *спорт.* ўн бир метрли жарима, пенальти

بُمْبَةٌ = بُنْبَةٌ

بنتٌ *қар.* بني

بِنْتُو *кўп.* بِنْتِيَاتٌ, بَنَاتِيُّ бинту (*20 франклик танга*)

بَنَجَ (у) بَنْج I илгариги (асл) ҳолатига қайтмоқ; II بَنَّجَ 1) гангитмоқ, онгини заҳарламоқ; беҳушлик ҳолати даражасига олиб келмоқ; 2) хлороформ бермоқ, хлороформ ёрдамида уйқуга кетказмоқ; беморни беҳуш ёки оғриқ сезмайдиган қилмоқ; V تَبَنَّجَ 1) гангиган, мияси заҳарланган бўлмоқ; хлороформ ёрдамида уйқуга кетказилмоқ; беҳуш ёки оғриқ сезмайдиган бўлмоқ

– بَنْجٌ 1) *бот.* мингдевона, шайтон коса; 2) хлороформ (*наркоз учун ишлатиладиган ширин ҳидли, учувчан хлорли суюқлик*); 3) наркоз

– بِنْجٌ бошланиш, келиб чиқиш

– تَبْنِيجٌ оғриқ сезиш қобилиятини йўқотиш; ~ مَوْضِعِيٌّ этни ўлдириш

بَنْجَرٌ қизил лавлаги; ~ السُّكَّرِ қанд лавлаги

بَنْجَلُو бунгало

بَنْجَةٌ ; ~ السَّبُعِ *мед.* карбункул, хўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи

بَنْدٌ *кўп.* بُنُودٌ 1) банд, модда; параграф (§); 2) байроқ, туғ, банд

بَنْدَرٌ *кўп.* بَنَادِرُ 1) савдо маркази; 2) вилоятнинг бош, катта шаҳри; 3) порт, бандаргоҳ

بَنْدُورَةٌ, بَنْدُورَى помидор; عَصِيرُ الْـ~ томат, помидор шарбати (суви)

بَنْدِيرٌ доира, чилдирма

بَنْدِيرَةٌ *кўп.* اتٌ — байроқ, туғ

بَنْدَقَ отмоқ; ўқотар қурол билан ўлдирмоқ

– بَنْدَقَةٌ отишма; ўқотар қурол билан ўлдириш

– بُنْدُقٌ *жам.* 1) ўрмон ёнғоғи; 2) ўқлар

– بُنْدُقَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўрмон ёнғоғи; 2) ўқ

– بُنْدُقِيٌّ[1] 1) Венецияга оид; 2) қадимги Венеция цехини (*тилла танга*)

– بُنْدُقِيٌّ[2] *кўп.* بُنْدُقِيَّةٌ қуролсоз уста

– بُنْدُقِيَّةٌ *кўп.* بَنَادِقُ қурол, милтиқ; ~ رَشٍّ сочма ўқ отадиган ов милтиғи; ~ سَرِيعَةُ الطَّلَقَاتِ тезотар милтиқ; ~ صَيْدٍ ов қуроли; ~ آلِيَّةٌ ёки رَشَّاشَةٌ ёки أُوتُومَاتِيكِيَّةٌ автомат; سَرِيَّةُ الْبَنَادِقِ ўқчилар ротаси

– بَنْدُوقٌ *кўп.* بَنَادِيقُ никоҳсиз, никоҳсиз туғилган; *сўк.* ҳароми, ҳаромзода, пасткаш, разил

بَنْدُولٌ тебрангич, капгир; ~ السَّاعَةِ соат капгири

بَنْزَهِيرٌ 1) лимон; 2) заҳарга қарши дори; ~ حَجَرُ заҳарланган жойга суртиладиган тош

بَنْزُولٌ *химё.* бензол

بَنْزِينٌ бензин; الْـ~ الْخَفِيفُ енгил бензин; الْـ~ الثَّقِيلُ оғир бензин

بَنْسِيلِينٌ *мед.* пенициллин

بَنْسَةٌ *бот.* капалакгул

بَنْسِيُونٌ *кўп.* اتٌ — пансион (*ўқув даргоҳи*)

بِنِشٌ *кўп.* اتٌ — биниш (*узун енгли байрам либоси*)

بِنْصِرٌ *мн. кўп.* بَنَاصِرُ сўфи бармоқ (*тўртинчи бармоқ*)

بَنْطٌ *кўп.* بُنُوطٌ, أَبْنَاطٌ 1) *бирж.* бирлик, пункт (*нарх даражаси*); نَزَلَ سِعْرُ الْقُطْنِ عَشَرَةَ بُنُوطٍ пахтанинг нархи ўн бирликка (пунктга) тушди (арзонлашди); 2) нуқта, жой, ўрин; 3) *спорт.* очко

بَنْطَالٌ шим; иштон; ~ قَصِيرٌ турсик; калта иштон; панталон

– بَنْطَلُونٌ *кўп.* اتٌ — = بَنْطَالٌ

بَنَفْسَجٌ *жам.* бинафша, гунафша

– بَنَفْسَجَةٌ *кўп.* اتٌ — бинафша, гунафша

بَنَفْسَجِيٌّ - бинафшаранг, гунафшаранг; ~ ةِ الْأَشِعَّةُ فَوْقَ الـ ультрабинафша нурлар

بَنِيقَةٌ ~ кўп. بَنَائِقُ 1) киритма, ямоқ, улоқ; 2) ёқача, энсиз ёқа; ~ مَقْلُوبَةٌ қайирма ёка

بَنْقُو банго (*Судандаги наркотик модданинг номи*)

بُنْكٌ 1) боши, аввали; ~ الْعُمْرِ гуллаб-яшнаш, умрнинг қирчиллаган пайти; 2) келиб чиқиш, насл-насаб; тур

بَنْكٌ кўп. بُنُوكٌ 1) ўтиргич, ўриндиқ; 2) пештахта; ~ النَّجَّارِ дурадгорнинг дастгоҳи; 3) банк; ~ الْحُكُومَةِ (الدَّوْلَةِ) давлат банки; الـ~ الْعَقَارِيُّ ер-кредит банки; ~ الِائْتِمَانِ الْعَقَارِيِّ ер-ссуда (қарз) банки; ~ الْإِصْدَارِ эмиссион банк (*қимматбаҳо қоғозлар ва қоғоз пул чиқарадиган банк*); ~ التَّسْلِيفَاتِ; الـ~ الْأَهْلِيُّ миллий банк; ~ الرُّهُونَاتِ ссуда (қарз) банки; الـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро банк; ~ الرُّهُونَاتِ الْعَقَارِيَّةِ гаровхона, ломбард; ипотека (гаров) банки (*кўчмас мулкни гаровга олиб пул берадиган банк*)

بَنْكِيٌّ – банкка оид; ~ةَ التَّوْظِيفَاتُ الـ банк инвестициялари (*бирор ишга сарфланган банк маблағлари*); ~ةَ الْوَدَائِعُ الـ банкка қўйилган пул, омонатлар

بَنْكِرِيَاسٌ ошқозон ости бези

بَنْكُنُوتٌ кўп. ـاتٌ — банкнот, қоғоз пул

بَنْكِيرٌ кўп. بَنْكِيرِيَّةٌ банкир

بَنَّةٌ кўп. بَنٌّ перо, риша (*ёзув қуроли*)

بَنُّورٌ (*сол.* بَلُّورٌ) хрустал, биллур

بَنُّورَةٌ – кўп. ـاتٌ — шишача, кичкина шиша

I بَنَى (*u*) بِنَاءٌ، بُنْيَانٌ 1) қурмоқ, солмоқ, ўрнатмоқ, барпо қилмоқ; ~ فِي الْهَوَاءِ хом хаёллар қилмоқ, пуч хаёл (орзу) ларга берилмоқ; 2) (*н. гадир*) қурилмоқ, ўрнашмоқ, асосланмоқ (عَلَى); ◊ ~ (عَلَى) ... بِـ ...га уйланмоқ; ~ الْكَلِمَةَ *грам.* сўзни икки келишикли шаклда қўймоқ; ~ عَزْمَهُ қарор қилмоқ, қарорга келмоқ; II بَنَّى кўп қурмоқ; V تَبَنَّى 1) ўғил қилиб олмоқ, сақлаб олмоқ; 2) қабул қилмоқ; ~ اقْتِرَاحًا таклифни (маслаҳатни) қабул қилмоқ; ~ قَرَارًا қарор қабул қилмоқ; ~ أَفْكَارَهُ кимнингдир ғоясини қабул қилмоқ; VII انْبَنَى 1) жойлашган, қурилган бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) қурилмоқ, жойлашмоқ (عَلَى); VIII ابْتَنَى 1) қурмоқ; 2) (*келинчакни*) уйга киритмоқ, олиб келмоқ; X اسْتَبْنَى таъмирталаб бўлмоқ (*қурилиш иншооти ҳақида*)

ابْنٌ – (*am. отларда* بْنُ) кўп. أَبْنَاءٌ، بَنُونَ ўғил; الـ~ الْأَكْبَرُ тўнғич ўғил; الـ~ الْأَصْغَرُ кенжа ўғил; ~ الِابْنِ (الْبِنْتِ) невара, набира; ~ الْأَخِ (الْأُخْتِ) жиян; ~ عَمٍّ (خَالٍ) тоғавачча, амакивачча; ~ الزَّوْجِ (الزَّوْجَةِ) ўгай ўғил; ~ صُلْبِهِ *кар.* صُلْبٌ; ~ الْمَدِينَةِ (الْبَلَدِ) шаҳарда яшовчи, шаҳарлик; ~ الْجِنْسِ ҳамқишлоқ, ҳамшаҳар; ватандош; ~ الدِّينِ диндош; ~ رُوحِهِ ҳамма нарса учун ўзидан миннатдор бўлган; мустақил равишда ўзига йўл очган; ~ السَّبِيلِ а) йўловчи; саёҳатчи, сайёҳ; 2) дарбадар, бебатан, дайди; ~ عَرَبٍ араб; ~ دِمَشْقَ дамашқлик; ~ مِصْرَ мисрлик; Қоҳирада яшовчи, қоҳиралик; ~ الْيَوْمِ فِي... ...да, ...га янги келган; ~ عِشْرِينَ سَنَةً йигирма яшар, йигирма ёшли; هُوَ ~ أَبِيهِ а) у бутунлай (худди) отасининг ўзи; б) номаълум отанинг ўғли; ~ نَاسٍ *ёки* ~ الذَّوَاتِ у зодагон (оқсуяк) оиладан; أَبْنَاءُ الشَّعْبِ фуқаролар, гражданлар; أَبْنَاءُ (بَنُو) وَطَنِي ҳамюртларим, ватандошларим; أَبْنَاءُ قَوْمِهِ унинг ватандошлари, ҳамюртлари; أَبْنَاءُ اللُّغَةِ бир тилда сўзлашувчилар; ватандошлар; أَبْنَاءُ الْعَرَبِيَّةِ *ёки* أَبْنَاءُ يَعْرُبَ араблар; بَنُو أُمِّي оғаларим, биродарларим; ~ آدَمَ одам; بَنُو الْإِنْسَانِ *ёки* بَنُو آدَمَ одамлар, инсоният; بَنُو أُمَيَّةَ *тар.* Уммавийлар; بَنُو الْعَبَّاسِ *тар.* Аббосийлар; بَنُو حَرْبٍ Ҳарб қабиласи; بَنُو تَمِيمٍ Тамим қабиласи

ابْنَةٌ – кўп. بَنَاتٌ 1) қиз; ~ الْأَخِ (الْأُخْتِ) (*қиз*) жиян; ~ الْعَمِّ (الْخَالِ) (*амма, амаки, тоға, холаларининг*) қизи; ~ الزَّوْجِ (الزَّوْجَةِ) ўгай қиз; 2) қиз бола

ابْنِيٌّ – ўғил фарзандга оид

بَانٍ – *мн.* بُنَاةٌ кўп. بَانِيَةٌ қурувчи, лойиҳачи

بْنُ – *кар.* ابْنٌ; مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ Муҳаммад бин Аҳмад;

بَنَاتٌ – қўғирчоқ; كُنْتُ أَلْعَبُ الْجَوَارِيَ بِالْبَنَاتِ Мен қизлар билан қўғирчоқ ўйнар эдим (*Ҳазрати Оиша сўзларидан*)

بَنَّاءٌ – 1. 1) тузилишга оид, конструктив, амалий; 2) яратувчи, ижод (бунёд) этувчи; яратган; 2. 1) ғишт терувчи, қурувчи, уста; الـ~ الْحُرُّ кўп. الْبَنَّاؤُونَ الْأَحْرَارُ франкмасон, мардикор уста; 2) архитектор, меъмор

بِنَاءٌ – кўп. أَبْنِيَةٌ 1) қуриш, қурилиш; лойиҳа ишлаш; الـ~ الِاقْتِصَادِيُّ وَالْعِلْمِيُّ وَالثَّقَافِيُّ иқтисодий, илмий ва маданий қурилиш; إِعَادَةُ الـ~ қайта қуриш, қайта тиклаш; مَوَادُّ الـ~ қурилиш ашёлари (материаллари); ~ عَلَى... ...га биноан; ... асосида; ~ عَلَى هَذَا бу асосга кўра; 2) бино, қурилиш, иншоот, иморат; ~ تَحْتِيٌّ *фалс.* базис, асос, негиз; ~ فَوْقِيٌّ *фалс.* устқурма; 3) лойиҳа, таркиб, тузилиш; الـ~ الِاجْتِمَاعِيُّ ижтимоий таркиб; 4) *грам.* турланмайдиган шакл

بِنَائِيٌّ – 1) қурилишга оид; 3) таркибий; тузилишга оид

بِنَايَةٌ – кўп. ـاتٌ — бино, иншоот, иморат

بِنْتٌ – кўп. بَنَاتٌ 1) қиз; الـ~ الْكُبْرَى катта қиз; الـ~ الصُّغْرَى кенжа қиз; إِنَّهَا بِنْتُ أَبِيهَا а) у (*қиз*) худди отасининг ўзи; б) у

номаълум отанинг қизи; 2) қиз бола; حَلَالٍ ~ номусли, иффатли, ҳалол қиз; بَلَدٍ ~ шаҳарлик аёл (қиз); الْعَمِّ ~ а) амакининг (*тоға, амма, холанинг*) қизи; б) хотин; نَاسٍ ~ зоти улуғ, олий насаб кишиларнинг қизи; الْأَمْسِ ~ яқин ўтмишдаги ишлар; الشَّفَةِ ~ сўз; الْعِنَبِ (الْحَانِ) ~ май, вино, хамр; الْعَيْنِ ~ кўз ёши; الْفِكْرِ ~ фикр, ғоя; الْمَاءِ ~ сув париси (*афсоналарда*); الْيَمَنِ ~ қаҳва; بَنَاتُ الدَّهْرِ бахтсизлик, кулфат; بَنَاتُ الصَّدْرِ ғам-ташвишлар; بَنَاتُ الظُّنُونِ уйдирмалар, хаёллар шахобчаси, гумонлар; بَنَاتُ الطَّرِيقِ йўлнинг айрилиши (шахобчаси); айланма йўллар; بَنَاتُ اللَّيْلِ фоҳишалар; بَنَاتُ الْهَوَاءِ ҳавойи севги эгалари

– بِنْتِيٌّ қизга оид

– بُنُوَّةٌ ўғиллик

– بَنَوِيٌّ ўғилга, фарзандга оид

– بُنَيٌّ *кўп.* بُنَيُّونَ ўғлим, болам; يَا بُنَيَّ эй ўғлим!

– بُنَيَّةٌ Каъба; وَرَبِّ هَذِهِ الْبَنِيَّةِ бу Каъбанинг тангриси ҳаққи (*қасам*)

– بُنَيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ қиз, қизгина; يَا ~ эй қизим!; بُنَيَّاتُ الطَّرِيقِ айланма йўллар; دَعْ بُنَيَّاتِ الطَّرِيقِ *маж.* жилпанглама!

– بَنْيَانٌ: ~ الـ شَجَرَةُ *бот.* ҳинд анжири (*дарахти, меваси эмас*)

– بُنْيَانٌ 1) қуриш, қурилиш, барпо қилиш; 2) иморат, бино; 3) таркиб, тузилиш; الـ~ الْاَقْتِصَادِيُّ иқтисодий тизим, тузилиш; كَالـ~ الْمَرْصُوصِ мустаҳкам (жипс) ҳолда

– بِنْيَةٌ *кўп.* بِنًى 1) моддий таркиб, состав; 2) макет, намуна, нусха

– بِنْيَةٌ *кўп.* بِنًى 1) тузилиш, таркиб; 2) гавда (қадду қомат) тузилиши, бичим, жусса, сумбат; قَوِيُّ الـ~ зуваласи пишиқ; ضَعِيفُ الـ~ кучсиз, нимжон, заиф

– بَنِيئَةٌ (*гўшт сақлаш мақсадида лойдан қилинган*) кичик бино

تَبَنَّى 1) ўғил қилиб олиш; ابْنٌ بِالتَّبَنِّي асранди ўғил; ابْنَةٌ بِالتَّبَنِّي асранди қиз; 2) қабул қилиш (*мас. қарор*)

– مَبْنًى *кўп.* مَبَانٍ 1) асос солиш; қуриш; 2) бино, иморат; حُرُوفُ الْمَبَانِي алифбо

– مَبْنِيٌّ 1) қурилган, барпо бўлган; 2) *грам.* турланмайдиган; ~ عَلَى الْكَسْرِ охирида касра ҳаракати бор бўлган, ўзгармайдиган (*сўз ҳақида, мас.* سِيبَوَيْهِ)

I بَهَأَ (а) ва بَهِئَ (а) بَهْءٌ (*бирор к. ни*) дўст тутмоқ, меҳр кўрсатмоқ (ب)

I بَهَتَ (у) بُهِتَ (بهت) بَهْتٌ 1) ҳайратда, ҳайрон, лол қолмоқ, маҳлиё бўлмоқ, 2) *мажх.* ажабланмоқ, ҳайратланмоқ, эсанкирамоқ, саросимага тушмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; بَهْتٌ (а) بَهَتَ 1) ҳайратда (ҳайрон) қолдирмоқ, лол (қойил) қолдирмоқ; 2) бехосдан бостириб келиб қолмоқ; 3) *мажх.* шошиб қолмоқ, довдираб, ҳангу манг бўлиб қолмоқ; 4) (*к. гадир*) бўлмаган айбни қўймоқ; بَهِتَ (а) بَهَتٌ 1) оқармоқ (*юз ҳақида*); 2) айнимоқ, ўзгариб қолмоқ, ўзгариб кетмоқ; ўнгмоқ, оқармоқ, ранги ўчиб кетмоқ; хиралашмоқ, туси кетмоқ (*ранг ҳақида*); II بَهَّتَ ҳайратда (ҳайрон, лол) қолдирмоқ; III بَاهَتَ = II; VII انْبَهَتَ ҳайрон (*лол*) қолмоқ

– بَاهِتٌ равшан эмас, хира, ғира-шира; аста-аста йўқолувчи; ранги ўчган, оқарган, бўзарган, хира тортган

– بُهَّاتٌ туҳматчи, бўҳтончи

– بُهْتٌ бўҳтон, туҳмат, ёлғон-яшиқ

– بُهْتَانٌ = بُهْتٌ

– بَهْتَةٌ ҳайрон (лол) қолиш; ҳайрат, маҳлиёлик

– مَبْهُوتٌ 1 ҳайрон (лол) қолган; қойил қолган, маҳлиё бўлган

– مَبْهُوتٌ 2 бўҳтон остида қолган

I بَهَجَ (а) بَهْجٌ (بهج) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ, шодлантирмоқ; بَهِجَ (а) بَهَجٌ (*н. дандир*) хурсанд бўлмоқ, шодланмоқ, жуда қойил бўлмоқ, ғоятда завқланмоқ (ب); بَهُجَ (у) بَهَاجَةٌ зўр, ажойиб, келишган, гўзал бўлмоқ; IV أَبْهَجَ хурсанд қилмоқ; ғоят завқлантирмоқ, қойил қолдирмоқ; VIII ابْتَهَجَ (*н. дандир*) шодланмоқ, завқланмоқ, қойил қолмоқ, қувонмоқ, шод-хуррам бўлмоқ

– ابْتِهَاجٌ хурсандчилик, шодлик, шод-хуррамлик, завқ, шавқ

– بَهِجٌ, بَهِيجٌ 1) шод, хурсанд, қувноқ, қувончли, шодиёна; 2) ажойиб, ёрқин, нурли; 3) зўр, гўзал, чиройли

– بَهْجَةٌ 1). хурсандчилик, шодлик, хуррамлик; 2) дабдаба, ҳашамат; гўзаллик, ажойиблик

– مَبَاهِجُ *кўп.* : الْحَيَاةِ ~ ҳаёт қувончлари

– مُبْتَهِجٌ шод, хурсанд, қувноқ (*киши*)

– مُبْهِجٌ шод, хурсанд, қувноқ

بَهْدَلَ 1) сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; ҳақорат қилмоқ; хафа қилмоқ; ёмон муносабатда (муомалада) бўлмоқ; ~ـهُ بِكَلَامٍ قَارِصٍ لَاذِعٍ مُهِينٍ кимнидир дилни оғритадиган, аччиқ, ҳақоратли сўзлар билан сўкмоқ; 2) номаъқул (*нотўғри*) ҳаёт тарзида яшамоқ; تَبَهْدَلَ 1) шарманда бўлмоқ, иснодга, иснод (уят) га қолмоқ, изза бўлмоқ, бадном бўлмоқ, хижолатда қолмоқ; 2) ҳақоратланмоқ, таҳқирланмоқ

– بَهْدَلَةٌ 1) ҳақоратлаш; таҳқирлаш, ерга уриш; қўпол (илтифотсиз, тўнг) муомала (муносабат); 2) нотўғри ҳаёт тарзи; 3) пасткашлик, ярамас хатти-ҳаракат; 4) машмаша, жанжал; шармандалик, иснод, бадномлик; الْفَقْرُ ~ حِشْمَةٌ وَالْعِزُّ *мқл.* камбағаллик камтарлик нишонаси, бойлик эса кўрслик нишонасидир

– مُبَهْدَلٌ тартибсиз, палапартиш; ажи-бужи шаклдаги

I بَهَرَ (а) بَهْرٌ 1) порламоқ, чақнамоқ, кўзни олмоқ, қамаштирмоқ; 2) *мажх.* кўзи қамашган, ақли озган, эс-хушини йўқотган бўлмоқ; 3) оғир нафас олмоқ, сиқилмоқ, диққати ошмоқ; 4) моҳир бўлмоқ, уста бўлмоқ, қўлидан келмоқ; VII اِنْبَهَرَ 1) кўзи қамашган, ақли озган, эс-хушини йўқотган бўлмоқ; 2) сиқилмоқ, эзилмоқ; VIII اِبْتَهَرَ 1) тез-тез нафас олмоқ, сиқилмоқ; 2) (*н. биландир*) мақтанмоқ, катта гапирмоқ (بِ)

– أَبْهَرُ *анат.* аорта, шоҳтомир (*катта томир*)

– اِنْبِهَارٌ ҳайрон, маҳлиё бўлиш, қойил қолиш; ~ (بِ) فِي ҳайрон қолиб, маҳлиё бўлиб, ҳайратда

– بَاهِرٌ ялтироқ, порлоқ, дабдабали, зўр, гўзал, ажойиб; ~ نَجَاحٌ (ажойиб) ютуқ

– بَهَارٌ *кўп.* اتٌ — 1) Ямайка гармдориси (қалампири); 2) *кўп.* зираворлар, дориворлар; 3) Нажд ўлкасида ўсадиган ўсимлик, бу ўсимлик عَيْنُ الْبَقَرِ (мол кўз) деб ҳам номланади

– بُهَارٌ тозаланган пахта

– بُهْرٌ нафас қисилиши, ҳарсиллаш

– بُهْرَةٌ марказ, ўрта; ~ الشِّتَاءِ қиш ўртаси; ~ الظَّلَامِ тим қоронғи, зимистон

– مَبْهُورٌ *шунингдек:* ~ الْأَنْفَاسِ сиқилаётган, аранг нафас олаётган

بَهْرَجَ 1) безамоқ, (кўз-кўз қилиб) ясантирмоқ; 2) қалбакиликни аниқламоқ; تَبَهْرَجَ башанг кийинмоқ, ясанмоқ, безанмоқ

– بَهْرَجٌ 1. 1) шуҳратпараст, кеккайган, мақтанчоқ; 2) қалбаки, сохта (*танга ҳақида*); 3) алоҳида ажралиб турувчи, ҳаммани ўзига қаратувчи (*ранг ҳақида*); 2. 1) ялтироқ тангачалар, нуқталар; зар ип, зар; 2) ортиқча ҳаракат, бефойда уриниш, тараддуд, оворагарчилик

– بَهْرَجَانٌ ялтироқ таначалар; зар ип, зар

– بَهْرَجَةٌ 1) безаклар, зеб-зийнатлар; 2) чиройлилик, кўркамлик, музайянлик; шукуҳ, дабдаба

– مُبَهْرَجٌ алоҳида ажралиб турувчи (*ранг*)

بَهْرَمَانٌ 1) *бот.* махсар; 2) *мин.* лаъл, қизил ёқут

– بَهْرَمَانِيٌّ махсар гули ранги, заъфарон ранг; ~ يَاقُتٌ ёқут, лаъл

بَهْرِيزٌ шўрва, суюқ ош, обиёвғон

I بَهَشَ (а) بَهْشٌ йиғлаб юборишга тайёр турмоқ, йиғлаб юборишга озгина қолмоқ (لِلْبُكَاءِ)

– بَهْشٌ фақат Ҳижозда ўсадиган ўсимлик

– بَهْشَةٌ йиғлаб юборишга тайёрлик; وَمَا مِنْ ~ إِلَّا وَرَاءَهَا جَهْشَةٌ *мтл.* бир томчи ёшдан сўнг ёшлар уммони

بَهَطَّةٌ гуруч билан сувдан тайёрланган овқат

I بَهَظَ (а) بَهْظٌ малоллик келтирмоқ, оғирлик қилмоқ, қийнаб (ташвишга солиб) қўймоқ; ҳаддан ташқари, ортиқ даражада бўлмоқ (*солиқ ҳақида*); IV أَبْهَظَ малоллик келтирмоқ, қийнаб (ташвишга солиб) қўймоқ, уринтирмоқ, юк бўлмоқ (بِ)

– بَاهِظٌ оғир, қийнаб (ташвишга солиб) қўядиган; ҳаддан ташқари, юқори (*ҳақ, кира ҳақида*)

– بَهَاظَةٌ оғирлик, малоллик; ҳаддан ташқарилик; ~ الْأَتْعَابِ юқори (катта) гонорар, қалам ҳақи

بُهَقٌ *кўп.* بُهْقَانٌ *мн.* أَبْهَقُ темираткилар билан шикастланган, жароҳатланган

– بُهَاقٌ, بَهَقٌ *мед.* тери касаллиги; темиратки

I بَهَلَ (а) بَهْلٌ сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; V تَبَهَّلَ бир-бирини сўкмоқ (*койимоқ*); VI تَبَاهَلَ = V; VIII اِبْتَهَلَ ёлвормоқ, ўтинмоқ, ялинмоқ, илтижо қилмоқ, ўтиниб сўрамоқ

– اِبْتِهَالٌ ёлвориш, ўтиниш, илтижо қилиш, худонинг зорини қилиб сўраш; илтижо, ўтинч

– أَبْهَلُ *бот.* қора арча

– بَاهِلٌ *кўп.* بُهَّلٌ 1. 1) бекорчи, доимий ишда ишламайдиган; عَامِلٌ ~ ишсиз; 2) кишансиз, тушовсиз; 2. *эск.* елинига банд боғлаб қўйилмаган туя

– بَهْلَةٌ лаънат, нафрат, қарғиш

– بَهْلَى юзи очиқ (*аёл ҳақида*); ~ عَلَى الْـ а) очиқ ҳолда; б) сурбетларча, юзсиз, беорларча, суллоҳлик билан

بَهْلَلَةٌ *халқ.* масхарабозлик, майнабозлик, ҳазилкашлик; ~ بَلَاش майнабозлик қилманг!

بُهْلُولٌ, بَهْلُولٌ *кўп.* بَهَالِيلُ 1) қизиқчи, масхарабоз; 2) *эск.* қаҳрамон, ботир жангчи

بَهْلَوَانٌ *кўп.* اتٌ — паҳлавон, гимнастикачи, акробат; дорбоз

– بَهْلَوَانِيٌّ акробатик; أَلْعَابٌ ~ـةٌ акробатик машқлар (ўйинлар)

– بَهْلَوَانِيَّةٌ 1) эквилибристика (*цирк санъати жанрининг бир тури: дор, шар ва ш.к. да машқ қилиш, мувозанат сақлаш санъати*); 2) *ав.* олий учувчилик санъати

– بَهْلَوَانِيَّاتٌ *кўп.* акробатлар бажарадиган мураккаб гимнастика машқлари

بَهْلَوِيٌّ паҳлавийга оид; الْـ~ـةُ паҳлавий тили

(هم) IV أَبْهَمَ 1) ноаниқ, мубҳам бўлмоқ; чигал, чатоқ, тушуниб бўлмайдиган бўлмоқ; шубҳали бўлмоқ; 2) ноаниқ, мубҳам, шубҳали қилмоқ; ~ الْكَلَامَ ноаниқ, дудмал сўзламоқ; 3) ёпмоқ, беркитмоқ; ~ الْبَابَ эшикни ёпмоқ; V تَبَهَّمَ (*к. учундир*) ноаниқ, мубҳам, шубҳали бўлмоқ (عَلَى); VII اِنْبَهَمَ ноаниқ, қоронғу бўлмоқ; номаълум, нотаниш бўлмоқ; X اِسْتَبْهَمَ (*к. учундир*) ноаниқ, дудмал, икки маъноли бўлмоқ (عَلَى)

– إِبْهَامٌ[1] ноаниқлик, мубҳамлик; чалкашлик, чигаллик, чатоқлик; шубҳалилик, даргумонлик; الرَّمْزِيُّ ~ الْـ рамзийлик, символизм

– إِبْهَامٌ[2] *кўп.* أَبَاهِيمُ, أَبَاهِمُ бош бармоқ

– أَبْهَمُ *кўп.* بُهْمٌ ҳеч воқосиз, ҳеч нарсаси йўқ; يُحْشَرُ النَّاسُ حُفَاةً عُرَاةً وَ بُهْمًا *ҳад.* инсонлар оёқяланг, кийим-бошсиз ва ҳеч нарсалари йўқ ҳолда тўпланадилар (*тирилади- ар маъносида*);

الْيَدِ ~ қўлнинг бош бармоғи; الرِّجْلِ ~ оёқнинг бош бармоғи

— بَهَامٌ, بِهَامٌ *жам.* ёш чорва моллари

— بَهْمٌ *жам.* بَهَمٌ, بَهَامٌ, بِهَامٌ

— بَهْمَةٌ *кўп.* بَهَمَاتٌ бузоқ, қўзичоқ ва *ш.к.* лар

— بُهْمَةٌ *кўп.* بُهَمٌ 1) қоя; 2) оғир масала

— بَهِيمٌ[1] *кўп.* بُهُمٌ, بُهْمٌ сақичдек қоп-қора; зим-зиё (*тун ҳақида*)

— بَهِيمٌ[2] *жам.* ҳайвонлар, жониворлар; йиртқичлар

— بَهِيمَةٌ *кўп.* بَهَائِمُ ҳайвон; уй ҳайвони; йиртқич

— بَهِيمِيٌّ 1) молга, чорвага оид; 2) ҳайвонга оид; ҳайвоний, ҳайвонларча; 3) йиртқичларча, шафқатсиз

— بَهِيمِيَّةٌ 1) исқиртлик, нопоклик; 2) йиртқичлик, шафқатсизлик

— مُبْهَمٌ мубҳам, ноаниқ, шубҳали; عَدَدٌ ~ *мат.* мавҳум сон; الْأَسْمَاءُ الــ~ــةُ *грам.* кўрсатиш олмошлари

— مُبْهَمَاتٌ *кўп.* الْقَصَائِدُ الــ~ символизм руҳидаги (рамзий) шеърлар

I بَهَا (بَهْو) (у) بَهَاءٌ чиройли, гўзал бўлмоқ

— بَهْوٌ *кўп.* أَبْهَاءٌ катта зал; холл; فِي أَبْهَاءِ هَذِهِ الدَّارِ *маж* бу ҳовли ичида

بَهْوَرَ 1) кенгайтирмоқ (*тешик, жароҳат ҳақида*); 2) мақтанмоқ, катта гапирмоқ (*Сурия*); تَبَهْوَرَ мақтанчоқлик қилмоқ

— بَهْوَرَةٌ (*тешикни, жароҳатни*) кенгайтириш; мақтаниш

— تَبَهْوُرٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; ўзини кўрсатиш учун ишлатилган муболаға, ёлғон

I بَهِيَ (а) بَهَاءٌ гўзал, ажойиб, зўр бўлмоқ; III بَاهَى 1) гўзалликда рақобат қилмоқ; (*н. биландир*) мақтанмоқ (بِ); VI تَبَاهَى бир-бирининг олдида (бир-бирига) мақтанмоқ; (*н. биландир*) фахрланмоқ (بِ)

— بَاهٍ *мн.* بَاهِيَةٌ ажойиб, зўр, яхши; очиқ (*ранг ҳақида*)

— بَهَاءٌ гўзаллик, сулувлик, кўркамлик

— بَهَائِيٌّ *дин.* баҳоий

— بَهَائِيَّةٌ: الــ~ *дин.* баҳоийлик, баҳоизм

— بَهِيٌّ ажойиб, зўр, яхши; очиқ (*ранг ҳақида*)

— تَبَاهٍ мақтанчоқлик; фахрланиш

— مُبَاهَاةٌ гўзалликда рақобат қилиш; мақтаниш; фахрланиш

— مُتَبَاهٍ *мн.* مُتَبَاهِيَةٌ 1. мақтанувчи, мақтанчоқ; мағрур, виқорли; 2. чиранчоқ; манман, кеккайган, мутакаббир, димоғдор

بَوٌّ *кўп.* أَبْوَاءٌ қўриқчи; қўрқитиш учун восита бўладиган кимса ёки нарса

I (بوأ) بَاءَ (у) بَوْءٌ 1) (*қаергадир*) қайтмоқ (إِلَى); 2) (*н. нидир*) қайтармоқ (بِ); بِالْفَشَلِ~ а) муваффақиятсиз тугамоқ; б) муваффақиятсизлик келтирмоқ; بِالْخَيْبَةِ ~ умидсизликка тушмоқ; بِالْخُسْرَانِ ~ талафот (зарар, зиён) кўрмоқ; II بَوَّأَ 1) қўймоқ, солмоқ, жойламоқ; 2) кўтармоқ (*мас. тахтга*); الْعَرْشَ ~ тахтга кўтармоқ, тахтга ўтқазмоқ; مَقْعَدًا ~ ўтказмоқ, ўтишга мажбур қилмоқ; IV أَبَاءَ 1) жойламоқ, қўймоқ, жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ, сиғдирмоқ; 2) қайтармоқ; V تَبَوَّأَ ўтирмоқ; эгалламоқ (*ўринни*); жойланмоқ, сиғмоқ; الْعَرْشَ ~ тахтга минмоқ, ўтирмоқ

— اِبَائَةٌ жойлаштириш, сиғдириш, қўйиш

— بَوَاءٌ 1) тенглик; 2) тенг, тенгдош

— بُوَاءٌ *зоол.* боа (*бўғма илон тури*)

— بِيئَةٌ, بِيأَةٌ *кўп.* بِيئَاتٌ, بِيأَاتٌ 1) ҳолат; 2) ўраб олган муҳит, шароит; атрофдаги кишилар, яқинлар; доира; жамият; 3) манзилгоҳ, ўрнашган жой, яшаш жойи

— بِيئِيٌّ давра, муҳит, шароитларга оид

— تَبَوُّءٌ (*ўринни*) эгаллаш; الْعَرْشِ ~ тахтга ўтириш

— مَبَاءَةٌ 1) манзилгоҳ, ўрнашган (турган) жой; 2) бирор нарса сақланадиган жой; 3) *кўч.м.* манба; هَذَا ~ لِكَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرَاضِ бу кўплаб касалликларнинг манбаидир

(بوب) II بَوَّبَ 1) бобларга, қисмларга, бўлакларга, бандларга, моддаларга ажратмоқ (*мас. китобни*); 2) сортларга (навларга, хил-хилига) ажратмоқ, сараламоқ; V تَبَوَّبَ 1) бобларга, қисмларга бўлинмоқ; 2) дарвозабон этиб белгиламоқ, тайинламоқ

— بَابٌ *кўп.* أَبْوَابٌ, بِيبَانٌ, أَبْوِبَةٌ 1) эшик, кириш; дарвоза; أَرْضِيٌّ ~ (سَقْفِيٌّ) люк, қопқоқли туйнук, тешик; الْبَدَنِ ~ *анат.* орқа чиқариш тешиги; دَوَّارٌ ~ турникет (*кириш-чиқиш жойларида одамларни битта-битта ўтказиш учун ўрнатилган айланма ғов*); فَتَحَ ~ الْكَلَامِ *маж.* гап бошламоқ; فَتَحَ ~ الْمُنَاقَشَةِ *маж.* музокарани бошламоқ; فَتَحَ ~ًا جَدِيدًا فِي ... *маж.* (*н. гадир*) янги имкониятлар туғдирмоқ; أَصْبَحَ عَلَى الــ~ бўшаган, ҳайдалган бўлмоқ (*мас. ишдан*); عَلَى أَبْوَابِ الْمَعْرَكَةِ الْأَنْتِخَابِيَّةِ сайлов компанияси арафасида; عَلَى أَبْوَابِ الْعِيدِ ҳайит (*ийд*) дан озгина олдан, ҳайит (ийд) арафасида; سِيَاسَةُ الــ~ الْمَفْتُوحِ очиқ эшиклар сиёсати;2) боб, бўлим, модда, банд; 3) манба (*даромадники*); ~ جَدِيدٌ لِلثَّرْوَةِ бойишнинг янги манбаи; 4) ҳар хиллик; тур; нав, сорт; ~ـه وَاحِدٌ فِي ўз турида яккаю ягона; 5) *грам.* феъл боби, шакли; الْعَالِي ~ *тар.* Истамбул; مِنْ بَابِ الْاِحْتِيَاطِ эҳтиётдан; مِنْ ~ الْمُجَامَلَةِ хушмуомалаликдан, назокатдан; مِنْ ~ الصُّدْفَةِ أَنْ ... бехосдан, дафъатан ...; مِنْ ~ الْعَطْفِ раҳм-шафқат юзасидан, ачиниб; مِنْ ~ الْإِقْتِصَادِ иқтисод қилиб, тежаб; مِنْ ~ الضَّرُورَةِ заруратдан; فِي هَذَا الــ~ бу борада; бу соҳада; عَلَى ~ اللهِ Оллоҳнинг ёрдами билан; зўрға, аранг, бир амаллаб; رَجُلٌ عَلَى ~

اللّٰه камбағал одам; عَائِشٌ عَلَى ~ اللّٰه худонинг берганига қаноат қилиб яшовчи; جَاءَ عَلَى ~ اللّٰه хайр-садақа сўрамоқ; قَعَدَ عَلَى ~ اللّٰه йўқ нарсани кутиб ўтирмоқ

– بَابَةٌ кўп. اتٌ — тур, даража, разряд; нав; هَلْ أَنْتَ مِنْ ذِي ~الْـ сен шунақамисан?; ◊ هَذَا ~ بِــكَ бу сенга ярайди

– بَابِيٌّ 1) равоқ (пештоқ) ҳа оид; порталга оид; 2) *дин.* бобийликка эътиқод қилувчи; الْوَرِيدُ الْـ~ *анат.* вена, кўк томир

– بَابِيَّةٌ : الْـ~ *дин.* бобийлик

– بَوَّابٌ дарбон, дарвозабон, эшик қоровули, швейцар; ҳовли тозалигига қаровчи ходим ёки хизматкор; ~ الْمَعِدَةِ *анат.* қорин бўйни (*қориннинг ўн икки бармоқли ичакка ўтадиган борадиган жойи*)

– بَوَّابَةٌ дарвоза; ~ الْفَوْزِ ғалаба арки (дарвозаси); ~ الْقَنْطَرَةِ шлюз, дарвоза (*тўғонлардаги сув дарвозаси*)

– بِوَابَةٌ дарбонлик, швейцарлик хизмати (касби)

– تَبْوِيبٌ 1) бобларга, бўлимларга ажратиш; 2) турлаш, хиллаш, навлаш; таснифлаш

– مُبَوَّبٌ 1) бобларга, бўлимларга ажратилган; 2) хилланган, таснифланган

بُوبِينَةٌ бобина, ғалтак

بُوتَاجَازٌ кўп. اتٌ — газ плитаси (ўчоғи); ~ ذُو أَرْبَعِ شُعَلٍ тўрт горелкали газ ўчоғи

بُوتَاسَةٌ, بُوتَاسَا, بُوتَاسٌ *химё.* ишқор, карбонат ангидрид калийси

بُوتَاسِيُومٌ *химё.* калий

بُوتَقَةٌ кўп. بُوتَقَاتٌ, بَوَاتِقُ тигель (*ўтга чидамли гилдан ясалган қозон*); ~ الدَّهْرِ (*киши чиниқадиган*) ҳаёт қозони

I (بوح) بَاحَ (у) بَوْحٌ 1) фош бўлмоқ, очилмоқ; 2) (*н. нидир*) очмоқ, фош қилмоқ, (*айтиб*) ошкор қилмоқ, ҳаммага маълум қилмоқ (بِ); IV أَبَاحَ 1) очмоқ, фош қилмоқ; 2) рухсат (ижозат, изн) бермоқ, йўл қўймоқ; бермоқ, топширмоқ, ҳавола қилмоқ; ~ لِنَفْسِهِ أَنْ ... (*н. нидир*) ўзига эп кўрмоқ; ~ الأَمْوَالَ وَالْفُرُوجَ талон-торож қилмоқ ва аёлларни зўрламоқ; 3) (*н. нидир*) умум мулки, бойлиги деб ҳисобламоқ; 4) ижозат этилган деб ҳисобламоқ; X اسْتَبَاحَ 1) рухсат этилган, ижозат этилган, мумкин, жоиз деб ҳисобламоқ; 2) (*н. га (да)* дир) ўзига тўла эркинлик (ҳуқуқ) бермоқ; 3) топтамоқ, оёқости қилмоқ, поймол қилмоқ; 4) мусодара қилмоқ, тортиб олиб қўймоқ; 5) илдизи билан қўпормоқ, суғурмоқ

– إِبَاحَةٌ 1) очиш, фош қилиш, ошкор этиш; 2) ижозат (рухсат) этиш; 3) тўла эркинлик (*ҳаракатда*); озодлик, бемалоллик; ўта кетган бебошлик, ахлоқсизлик; ~ الْجِنْسِ жинсий бузуқлик

– إِبَاحِيٌّ ҳамма нарса мумкин деб ҳисобловчи; озод, эркин; густоҳ, манман, уятсиз, беадаб, бебош, ахлоқсиз, бузуқ

– إِبَاحِيَّةٌ кўп. اتٌ — 1) тўла эркинлик, бемалоллик; ахлоқсизлик; 2) ҳурфикрлилик, шаккоклик; 3) нигилизм (*ҳар қандай шакл, қонунларни инкор этиш*)

– اسْتِبَاحَةٌ мусодара қилиш

– بَاحَةٌ кўп. بَاحَاتٌ, بُوحٌ 1) хона, уй; ҳовли; فِي ~ هَذِهِ الْجَامِعَةِ бу университетда; 2) *спорт.* майдон

– مُبَاحٌ озод, эркин; ҳеч кимга тегишли бўлмаган; умумий; ~ الدُّخُولِ кириш бемалол (*эркин, бепул*); кўп. الْمُبَاحَاتُ *шар.* мубоҳ амаллар, шариатда ижозат этилган амал (иш) лар

– مُسْتَبَاحَةٌ топталаётган, оёқости қилинаётган

I (بوخ) بَاخَ¹ (у) بَوْخٌ, بَوَخَانٌ тушмоқ, пасаймоқ, камаймоқ, озаймоқ; بَاخَ² (у) بُؤُوخٌ 1) бузилмоқ, айнимоқ, ёмонлашмоқ; эскирган (айниган бузилган) бўлмоқ (*мас. гўшт ҳақида*); 2) бемаза бўлмоқ (*овқат ҳақида*); 3) ўнгмоқ, оқармоқ, ранги ўчмоқ (*газлама ҳақида*); 4) бемаъни (ярамас, жирканч) бўлмоқ; кўп ишлатилган, чайналган, сийқаси чиққан бўлмоқ; 5) мардликни (*жасоратни*) йўқотмоқ, умидсизланмоқ, бўшашмоқ; II بَوَّخَ 1) бузмоқ, ёмонлаштирмоқ, айнитмоқ; 2) расво қилмоқ, сийқалаштирмоқ

– بَايِخٌ 1) бузилган, эски, эскиган, айниган; 2) бемаза; 3) ранги ўчган; 4) ярамас, сийқаси чиққан, чайналган; ~ إِحْتِشَامٌ юзаки (хўжакўрсинга қилинган) ҳурмат; ~ كَلَامٌ бемаъни гап, сафсата

– بُوَاخٌ буғ, буғланиш

– تَبْوِيخٌ 1) бузиш, айнитиш, яроқсиз ҳолга келтириш; 2) расво қилиш

بُودْرَةٌ пудра, упа; عُلْبَةُ الْـ~ упа қутиси

بُودَقَةٌ кўп. بَوَادِقُ = بُوتَقَةٌ

بُوذَا Будда (*индуизм динидаги илоҳ исми*)

– بُوذِيٌّ 1. Буддага оид; 2. Будда динидаги киши

– بُوذِيَّةٌ : الْـ~ буддизм

I (بور) بَارَ (у) بَوْرٌ, بَوَارٌ 1) ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ, йўқолмоқ, ўлмоқ, тугамоқ; 2) ўтмай (*сотилмай*) ётмоқ, касод бўлмоқ, узоқ ётиб эскирмоқ, ишдан чиқмоқ, айнимоқ (*мол ҳақида*); 3) ишланмаган, ҳайдалмаган, чопилмаган, экилмай ётган бўлмоқ, шудгорлаб ташлаб қўйилган бўлмоқ; 4) яхши натижасиз, муваффақиятсиз, фойдасиз бўлмоқ (*иш ҳақида*); ~ تِ الْبِنْتُ қари қиз бўлиб қолмоқ; II بَوَّرَ шудгор ҳолда (экмай) қолдирмоқ (*ер ҳақида*); IV أَبَارَ ҳалок этмоқ, ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ

– بَارِيٌّ *ёки* بُورِيٌّ *ёки* بَارِيَةٌ = بَارِيَاءُ

– بَارِيَاءُ *ёки* بُورِيَاءُ бўйра

– بَائِرٌ кўп. بُورٌ 1) ноқулай, нобоп, ишланмаган (экилмай ётган) ҳолда қолган (*ер ҳақида*); 2) узоқ ётиб эскирган (*мол ҳақида*); بِنْتٌ ~ةٌ қари қиз; 3) ярамас, бадахлоқ; وَكُنْتُمْ قَوْمًا ~ًا *кур.* сизлар бадахлоқ одамлар эдингиз

– بَوَارٌ 1) ҳалокат; талофот; 2) касодлик (*савдода*); 3) ишланмаганлик (ҳайдалмаганлик, экилмаганлик), қаровсизлик (*ер ҳақида*); яроқсизлик (*тупроқ ҳақида*); دَارُ الْـ~ жаҳаннам

– بُورٌ 1) ҳалокат; 2) касодлик (*савдода*)

– بُورٌ¹ 1) (*жинсда ва сонда ўзгармайди*) нобоп, ишлатилмаган

ёки шудгор ҳолда ташлаб қўйилган (*ер ҳақида*); الأَرَاضِي الـ~ нобоп ерлар, ташландиқ ерлар; إِحْيَاءُ الأَرَاضِي الـ~ ташландиқ ерларни очиш (ўзлаштириш); 2) жуда ёмон, ярамас, фосид; رَجُلٌ ~ ярамас одам; إِمْرَأَةٌ ~ ярамас аёл

– بُورٌ[2] *кимё.* бор (*элемент*)

– بُورْجُوَازِيَّةٌ буржуазия; الـ~ الصَّغِيرَةُ (الصُّغْرَى) майда буржуазия; الـ~ الْكَبِيرَةُ (الْكُبْرَى) йирик буржуазия;

الـ~ الْكُومْبَرَادُورِيَّةٌ компрадор буржуазияси

بُورْجِيٌّ *кўп.* بُورْجِيَّةٌ *муз.* горнчи, бурғучи

بُورْصَةٌ *кўп.* ـاتٌ — биржа; الأَوْرَاقِ الْمَالِيَّةِ ~ фонд (маблағ, пул) биржаси; الْعَمَلِ ~ меҳнат биржаси; الْبِضَاعَةِ ~ товар (мол) биржаси; الْغَلَاتِ ~ ғалла биржаси

بُورَقٌ *кўп.* бура, танахор (*рангсиз, баъзан оқ, кулранг ёки сариқ қазилма*)

بُورِيٌّ[1] *кўп.* بَوَارِيُّ 1) бурғу (*ҳайвон шохидан ясалган чолғу асбоби*); 2) қалайлаш (*кавшарлашда*) ишлатиладиган трубка (асбоб)

– بُورِيٌّ[2] *жам. зоол.* зоғорабалиқлар

– بُورِيَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — *зоол.* зоғорабалиқ

– بُورِيَّةٌ[2] *кўп.* بَوَارِيُّ бўйра

بُورِيكٌ *кимё.* борга оид; الْحَامِضُ الـ~ бор кислотаси

بَازٌ *алиф.б.қ.*

(بوز) II بَوَّزَ қовоғи солиқ (*хафа, ўшшайган, аразлаган, тумшайган дарғазаб*) бўлмоқ

– بُوزٌ *кўп.* أَبْوَازٌ 1) тумшуқ (*ҳайвонларда*); 2) оғиз; مَطَّ ~هُ лабини чўзмоқ; 3) жўмрак (*чойнакда*); 4) тумшуқ (*пойабзалда*); 5) уч (*пичоқники*);6) чиқиш тешиги

– بُوزٌ *халқ.* музқаймоқ

– بُوزَةٌ[1] 1) пиво; 2) пивохона (*Мисрда*)

– بُوزَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — гавданинг тузилиши; اتَّخَذَ ~ أَمَامَ الْمُصَوِّرِ фотоаппарат олдида ўзини бирор ҳолатда тутмоқ

– تَبْوِيزَةٌ жаҳли чиққан авзо (*турк*); жаҳли чиққанликни ифодаловчи чеҳра (*юз*)

بُوزِيتْرُون позитрон (*мусбат электрон*)

I (بوس) بَاسَ (*у*) بَوْسٌ бўса олмоқ, ўпмоқ; أَبُوسُ إِيدَكْ! *халқ.* қўлингни ўпаман; VI تَبَاوَسَ бир-бири билан ўпишмоқ

– بَوْسٌ ўпишиш, ўпиш, бўса, мучча

– بَوْسَةٌ *кўп.* ـاتٌ — бўса, ўпич

بُوسْتَةٌ *кўп.* ـاتٌ — почта

– بُوسْتَجِيٌّ *кўп.* بُوسْتَجِيَّةٌ почтачи

بُوسْتُو корсет, белдамча; қуллоб

بُوسْتَةٌ = بُوسْطَةٌ

I (بوش) بَاشَ (*у*) بَوْشٌ хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; II بَوَّشَ 1) шовқинламоқ, бақириб гапирмоқ, қичқирмоқ, қийқирмоқ, додламоқ, чинқирмоқ, 2) хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ

بَوْشٌ *кўп.* أَبْوَاشٌ сершовқин оломон; тўда; қаланғи-қасанғилар

بُوشٌ *халқ.* бекор (*га*), беҳуда (*га*)

– بَوْشِيٌّ бола-чақаси кўп бечораҳол, серфарзанд камбағал

بُوصٌ[1]، بَوْصٌ *кўп.* أَبْوَاصٌ зиғир толасидан тўқилган ёки шойи (*ипак*) газлама

– بُوصٌ[2] *жам.* 1) қамиш; هِنْدِيٌّ ~ бамбук; 2) жўхорининг қуруқ пояси

– بُوصَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — ингичка (*ёш*) қамиш; жўхорининг ингичка қуруқ пояси; لَبِّسِ الـ~ تَبْقَى عَرُوسَةً *мқл.* қамишни кийинтир-келинчак бўлади

– بُوصَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — дюйм (*25, 5 мм*) пунуж

بُوصْلَةٌ، بُوصَلَةٌ компас; буссоль (*геодезияда, артиллерияда: ўлчаш асбоби*)

بُوطٌ *кўп.* أَبْوَاطٌ этик

بُوتَاسِيُومٌ = بُوطَاسِيُومٌ

بُوتَقَةٌ = بُوطٌ *кўп.* بُوطَةٌ

I (بوظ) بَاظَ (*у*) بَوَظَانٌ 1) бузилган (*айниган, сасиган, ёмонлашган*) бўлмоқ, бузилмоқ, айнимоқ, сасимоқ, ёмонлашмоқ, уринмоқ, ишдан чиқмоқ; 2) фойдасиз, беҳуда бўлмоқ; II بَوَّظَ бузмоқ, айнитмоқ, уринтирмоқ, яроқсиз ҳолга келтирмоқ; الْبِنْتَ ~ қизлигидан маҳрум қилмоқ

– بُوظَةٌ 1) пиво (*Мисрда*); 2) пивохона; 3) музқаймоқ (*Сурияда*)

I (بوع) بَاعَ (*у*) қулочлаб сузмоқ; الْحَبْلَ ~ чилвирни қулочламоқ

– بَاعٌ *кўп.* أَبْوَاعٌ، بَاعَاتٌ 1) бо, қулоч саржини; қулоч ёзилгандаги икки қўл учлари орасидаги масофа; 4. ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ га ёки 3 м. га тенг узунлик ўлчови; 2) қулоч, қучоқ; ◊ كُولُ الـ~ а) куч, қудрат; б) қобилият, лаёқат; طَوِيلُ الـ~ а) қудратли, кучли; б) қобилиятли, лаёқатли; قُطْرُ الـ~ а) кучсизлик, ожизлик; б) қобилиятсизлик, лаёқатсизлик; قَصِيرُ الـ~ а) кучсиз, ожиз; б) қобилиятсиз, лаёқатсиз; ضَيِّقُ الـ~ хасис, зиқна; كَانَ مَعَهُ بِالـ~ وَ الذِّرَاعِ ким билан бирга бирга галашиб; бир ёқадан бош чиқариб

– بُوعٌ *кўп.* أَبْوَاعٌ *анат.* оёқнинг кафти; لَا يَعْرِفُ الْكُوعَ مِنَ الـ~ *мтл.* У ҳеч нарса билмайди, тушунмайди

V (بوغ) تَبَوَّغَ қайнаб кетмоқ, тутатмоқ; ◊ الدَّمُ بِصَاحِبِهِ ~ дўстини ўлдирмоқ

– بَوْغٌ *кўп.* أَبْوَاغٌ *биол.* споралар (*гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи*)

– بَوْغِيٌّ спорали, споралар орқали урчийдиган

بُغَادَةٌ = بُوغَادَةٌ

بُوغَازٌ кўп. بَوَاغِيزُ 1) бўғоз; ўтиш жойи; гаван, бандаргоҳ, порт

– بُوغَازِيٌّ кўп. بُوغَازِيَّةٌ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

بُوفَةٌ, بُوفِيَّةٌ кўп. بُوفِيهَاتٌ буфет

(بوق) II بَوَّقَ труба (*карнай, бурғу*) чалмоқ

– بَائِقَةٌ кўп. بَوَائِقُ бахтсизлик, кулфат

– بَوَّاقٌ труба чалувчи, карнайчи

– بُوقٌ кўп. أَبْوَاقٌ 1) труба, карнай, бурғу; السَّيَّارَةِ ~ машина овози; 2) овозни кучайтирувчи карнай; 3) тўлқинсимон тугмача (*молюскаларда*); ◊ أَصْبَحَ ~ ً لِـ ... (*к. дир, н. дир*) жарчиси бўлмоқ

– بُوقَالٌ кўп. بَوَاقِيلُ идиш, катта шиша

– بُوكْسَاتٌ: الْحَدِيدِ ~ кастет (*Ироқда, муштлашиш қуроли*)

بُوكْسِيتٌ мин. боксит (*алюминий кони*)

بُوكْلَةٌ тўқа, илгак

(بول) I بَالَ (у) بَوْلٌ 1) сиймоқ, ёзилмоқ, бўшанмоқ, бавл қилмоқ; 2) тез-тез сийиш (*полиурия*) касали билан оғримоқ; II بَوَّلَ = I; IV أَبَالَ сийгисини келтирмоқ; V تَبَوَّلَ = I; عَلَى نَفْسِهِ ~ остига сиймоқ, сийиб қўймоқ (*касал ҳақида*); X اسْتَبَالَ сийгисини келтирмоқ, сийгиси келмоқ

– بَالٌ алиф.б.к.

– بَوَّالٌ сийгак

– بُوَالٌ мед. полиурия

– بَوَّالَةٌ мед. урология

– بَوَّالَةٌ кўп. اتٌ — жамоат ҳожатхонаси

– بُولٌ жам. (*почта*) маркалари

– بَوْلٌ кўп. أَبْوَالٌ сийдик, пешоб; السُّكَّرِيُّ ~ مَرَضُ الـ мед. диабет (*қанд*) касаллиги; مَجْرَى الـ ~ сийдик йўли

– بَوْلِيٌّ сийдикка оид; طَبِيبُ الْمَسَالِكِ الْـ ~ ـةِ ёки طَبِيبُ الأَعْضَاءِ الْـ ~ ـةِ уролог; الأَمْرَاضُ الْـ ~ ـةُ таносил касалликлари; الْمَجَارِي الْـ ~ ـةُ кар. مَجْرَى الْـ ~ ـةُ

– تَبَوُّلٌ сийиш; ~ عَدَمُ الـ сийдик тутилиши; دَمُوِيٌّ ~ мед. уремия

– تَبْوِيلٌ сийиш, бавл қилиш

– مُبَوِّلَةٌ сийдикни ҳайдайдиган восита, дори-дармон

– مِبْوَلَةٌ кўп. مَبَاوِلُ 1) тувак; 2) ҳожатхона; 3) сийдикни ҳайдайдиган восита

– مُبِيلٌ сийдирадиган

بُولَاذٌ пўлат

بُولَاقٌ Булоқ (*Қоҳира ш. даги ноҳиялардан бири*); رَاحَ عَلَى ~ халқ. унинг кўнгли айниди, у қусди

بُولُو спорт. поло, чавгон

بُولُونْدِيٌّ 1. полякларга ва Польшага оид; 2. поляк, польшалик

– بُولُونِيٌّ 1. полякка оид; الْـ ~ ـةُ поляк тили; 2. поляк, польшалик

بُولِي إِيتِيلِين полиэтилин

بُولِيسٌ 1) полициячи, миршаб; 2) полиция; الآدَابِ ~ одоб ва ахлоқ полицияси; الْجِنَائِيُّ ~ الْـ қидирув бўлими; السِّرِّيُّ ~ الْـ махфий полиция; السِّيَاسِيُّ ~ الْـ сиёсий полиция, жандармерия; الْمَبَاحِثِ ~ қидирув полицияси; الْمُرُورِ ~ йўл ҳаракатларини тартибга солувчи полиция

– بُولِيسِيٌّ 1) полицияга оид; الْحُكْمُ الْـ ~ полиция тартиби; قِصَّةٌ ~ ـةٌ ёки رِوَايَةٌ ~ ـةٌ детектив роман; 2) полиция, миршаб, полисмен

بُولِيسَةٌ кўп. بَوَالِيسُ полис (*суғурта ҳужжати*); السُّيكُورْتَاه ~ ёки التَّأْمِين ~ суғурта қилдирганлик тўғрисидаги ҳужжат; الشَّحْنِ الْبَحْرِيِّ ~ юкка, товарга қўшиб юбориладиган ҳужжат

بُولِيصَةٌ кўп. بَوَالِيصُ = بُولِيسَةٌ

بُومٌ кўп. أَبْوَامٌ жам. бойўғлилар

– بُومَةٌ кўп. اتٌ — бойқуш, бойўғли; الصَّيَّاحِ ~ бойқуш, бойўғли (*қичқирадигани*)

بُومَادَةٌ помада, ёғ упа, лаб бўёғи

بَوَانٌ, بُوَانٌ кўп. أَبْوِنَةٌ, بُونٌ чодирнинг олдинги қозиғи

بَوْنٌ 1) масофа, оралиқ; 2) фарқ, тафовут; شَاسِعٌ ~ катта фарқ, катта тафовут

بُونٌ кўп. اتٌ — бона (*муваққат қоғоз пуллар*); талон (*бирор н. олиш ҳуқуқини берувчи ҳужжат*)

بَاهٌ иштиёқ, эҳтирос, ҳирс, жинсий майл

بُونِي кўп. بَوَانِي, خَيْلُ الْبَوَانِي пони, тўпичоқ от (*бичими кичик пастак от*)

بُوَيْجِيٌّ кўп. بُوَيْجِيَّةٌ 1) бўёқчи, сирчи; 2) пойабзал тозаловчи

بُويَةٌ кўп. اتٌ ~ ранг, бўёқ; بِالزَّيْتِ ~ мой бўёқ; جَاهِزَةٌ ~ елимли бўёқ; حَزْمٍ ~ этик мойи

بِيَادَةٌ 1) пиёда аскарлар; 2) шахм. пиёда

– بِيَادِيٌّ пиёда аскар, пиёда қисм (*лехота*) жангчиси

بَيَّارَةٌ кўп. اتٌ — боғ (*сунъий равишда суғориладиган*); плантация

بِيَانٌ, بِيَانُو кўп. بِيَانُوهَاتٌ пианино; рояль; الْعَازِفُ عَلَى الْـ ~ пианиночи

بَيْبَةٌ кар. أَبْوَا

بِيبَةٌ мундштук (*сигарет чекиладиган*)

(بيت) I بَاتَ (и) بَيْتٌ, مَبِيتٌ 1) тунамоқ, ётмоқ, ётиб қолмоқ, тунни ўтказмоқ; 2) турмоқ, қўнмоқ, жойлашмоқ, манзил қурмоқ, бўлмоқ; 3) бошламоқ; بَاتَ (а) بَيْتُوتَةٌ тунамоқ, тунни ўтказмоқ; II بَيَّتَ

1) тунамоқ, ётмоқ; 2) ётарга бошпана бермоқ; ~ الْمَاشِيَةَ подани кечқурун молхонага ҳайдаб киритмоқ; ~ الدَّجَاجَ кечаси товуқларни (*бирор жойга*) киргизиб қўймоқ; الشَّاهَ (الْمَلِكَ) *шахм.* шоҳ билан рух ўрнини алмаштириб ёнма-ён қўймоқ, рокировка қилмоқ; ~ السَّيْفَ فِي قِرَابِهِ қиличини қинига солмоқ; 3) (*н. нидир*) кечаси қилмоқ; 4) (*к. гадир*) кечаси ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); 5) иккинчи йилга қолмоқ, синфда қолмоқ (*ўқувчи ҳақида*); 6) (*н. нидир к. гадир қарши*) ўйлаб қўймоқ, кўнгилга тугмоқ (لـِ); ~ لَهُ الْكَيْدَ кимгадир қарши ёмонликни ният қилмоқ; لَهُ شَرًّا ёки غَدْرًا ~ ...га қарши ҳийла-найранг ишлатмоқ; ~ مُؤَامَرَةً لـِ... фитнани кўнгилга тугмоқ; 7) қатақ чизмоқ; IV أَبَاتَ тунашга қолдирмоқ, қўймоқ

— بَائِتٌ 1. янги бўлмаган, эски; суви қочган, қотган (*нон ҳақида*); 2. иккинчи йилга қолган (*ўқувчи ҳақида*)

— بَيَاتٌ 1) тунаш, қўниш; 2) тунги босқинчилик, ҳужум

— بَيْتٌ 1 *кўп.* بُيُوتٌ 1) уй, манзил, турар жой; الـ~ الْحَرَمُ ёки الـ~ الْعَتِيقُ Байтул Ҳарам, Каъба; الـ~ الأَبْيَضُ Оқ уй; الـ~ الأَوَّلُ ~ الْمَاءِ ёки ~ الْخَلاءِ ёки ~ الأَدَبِ ҳаммом кийимхонаси; ~ الرَّاحَةِ ҳожатхона, туалет; ~ الإِسْتِحْمَامِ дам олиш уйи; ~ الإِبْرَةِ *қар.* إِبْرَةٌ; الـ~ التِّجَارِيُّ савдо уйи, савдо ширкати; ~ زُجَاجِيٌّ оранжерея; ~ الطَّاعَةِ *қар.* طَاعَةٌ; ~ الزَّوْجِيَّةِ *қар.* زَوْجِيَّةٌ; ~ الْعَنْكَبُوتِ *қар.* عَنْكَبُوتٌ; ~ اللهِ а) Каъба; б) масжид; ~ الْمَالِ хазина; молия муассасаси; ~ الْوَلَدِ *қар.* وَلَدٌ; أَهْلُ الـ~ уй аҳли, оила аъзолари; *тар.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг аҳли байтлари (*оила аъзолари*); ~ الْفَسَادِ фоҳишахона; 2) *шунингдек* ~ شَعْرٍ чодир; 3) бўлма, хона, катак; 4) *шахм.* (*шахмат тахтаси*) майдони; 5) халта, сумка; 6) қин, гилоф; 7) аҳлу ёл; هَذَا ~ قَصِيدِنَا бу биз истаган нарсадир; биз учун энг керакли нарса мана шу; هَذَا هُوَ ~ الْقَصِيدِ! ҳамма иш мана шунда-да!; гап бу ёқда экан!; гап шунда денг!

— بَيْتٌ 2 *кўп.* أَبْيَاتٌ *шунингдек* ~ شِعْرٍ байт (*шеърда*)

— بَيْتَةٌ *кўп.* ـاتٌ — дан, пал (*кемаларни боғлаб қўйиладиган қозиқ*)

— بَيْتِيٌّ 1) уйга оид; 2) уйда (*хонада*) бўладиган, уй-рўзғор билан боғланган, хонаки; оилавий; 3) хусусий, шахсий; 4) қўлга ўргатилган; қўлда ўргатилган; қўлда тайёрланган, қўлбола

— بُيُوتَاتٌ *кўп.* 1) аслзода оилалар, олий насаблар; 2) савдо уйлари

— بُيَيْتٌ *кўп.* ـاتٌ — уйча

— تَبْيِيتٌ *шахм.* шоҳ билан рух ўрнини алмаштириш (*рокировка*); الـ~ الْقَصِيرُ қисқа рокировка

— تَبْيِيتَةٌ *тех.* картер (*двигателларнинг мой турадиган, уларни шикастдан, ифлосликлардан сақлайдиган қутиси*)

— مَبِيتٌ 1) тунаш, қўниш; 2) тунайдиган жой, қўноқ, бошпана; 3) *тех.* қоплама, ғилоф, қути, қобиқ

بِيتُومِينٌ битум (*углеводороддан иборат смолали моддаларнинг, мас. нефть, асфальт ва ш.к. нинг умумий номи*)

بَيْجٌ сарғиш, оч жигарранг

بِيجَامَةٌ، بِيجَامَا *кўп.* بِيجَامَاتٌ пижама

I بَادَ (*и*) (بَيْد) بَيْدٌ ҳалок бўлмоқ; йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ, ўлмоқ, тугамоқ, барҳам топмоқ; *маж.* ёддан кўтарилмоқ, батамом унутилмоқ; IV أَبَادَ ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ, қирмоқ, йўқ қилмоқ, тугатмоқ, маҳв этмоқ, қирғин солмоқ, хароб қилмоқ

— إِبَادَةٌ йўқ қилиш, қириш; ~ الْجِنْسِ геноцид (*ирқий, миллий ёки диний баҳона билан аҳолининг бирор тоифасини қиришга қаратилган сиёсат*); أَسْلِحَةُ الـ~ الْجَمَاعِيَّةِ оммавий қирғин қуроллари

— بَائِدٌ ҳалок бўлган; йўқолган, ғойиб бўлган; қирилиб йўқ бўлиб кетган; الأُمَمُ الـ~ـةُ қирилиб, йўқ бўлиб кетган халқлар (عَادٌ، ثَمُودُ، جَدِيسُ); الْحَضَرَاتُ الـ~ـةُ йўқ бўлиб кетган маданиятлар; 2) ўтган, бўлиб ўтган, ўтмиш, илгари, йўқ бўлиб кетган; الْعَهْدُ الـ~ *маж.* батамом унутилган, ёддан кўтарилган давр

— بَيْدَ أَنَّ аммо, лекин, ...са ҳам, ...га қарамасдан

— بَيْدَاءُ *кўп.* بَيْدَاوَاتٌ، بِيدٌ чўл, саҳро

— مُبَادٌ йўқ қилинган, қириб ташланган; *маж.* батамом унутилган

— مُبِيدٌ 1. йўқ қилувчи, қирувчи; ~ خَطَرٌ ўлим хавфи; 2 *кўп.* ـاتٌ мُبِيدَاتٌ (*шунингдек* ~ حَشَرِيٌّ) ҳашаротларни қирувчи восита; حَشَرِيَّةٌ *кимё.* инсектицидлар (*зарарли ҳашаротларга қарши моддалар, дорилар*)

بَيْدَرٌ *кўп.* بَيَادِرُ хирмон, омбор (*ғалла учун*)

بَيْدَقٌ *кўп.* بَيَادِقُ ёки بَيْدَقٌ *кўп.* بَيَادِقُ *шахм.* пиёда

بِيرَا 1) пиво; ~ مَصْنَعُ الـ пиво заводи; 2) пивохона

— بِيرَارِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — пивохона

— بِيرَةٌ = بِيرَا

بَيْرَقٌ *кўп.* بَيَارِقُ байроқ

— بَيْرَاقْدَارٌ *кўп.* بَيْرَاقْدَارِيَّةٌ байроқдор

بِيرُوقْرَاطِيٌّ 1. бюрократга оид; 2. бюрократ, тўра

— بِيرُوقْرَاطِيَّةٌ бюрократия, тўрачилик

بِيزَارٌ лочинли овчи

— بِيزَرَةٌ лочин ови, лочин солиб қилинадиган ов

بِيزَنْطِيٌّ 1) Византияга оид; الْعَصْرُ الـ~ Византия асри (*даври*); 2. византиялик; ~ جَدَلٌ фойдасиз, натижасиз баҳс

بِيزُونٌ бизон (*ёввойи қорамол*); الـ~ الأُورُبِّيُّ *зоол.* зубр

بِيسَارَةٌ майда балиқлар, майда жониворлар, қурт-қумурсқалар

بِيسُونٌ бизон

بَيْشٌ беш (*нарда ўйинида*)

بِيشٌ *бот.* айиқтовон ўсимлиги

بِيشَةٌ чойшаб, ёпингич, ёпинчиқ

بِيصَارَةٌ бисара (*таом*)

I (بيض) بَاضَ[1] (и) بَيْضٌ тухум қилмоқ (*товуқ ҳақида*); тухум қўймоқ (*ҳашарот ҳақида*); ~ بِالْمَكَانِ а) ўтириб қолмоқ; б) қаердадир яшаб қолмоқ; بَاضَ[2] (и) بَيَاضٌ оқ бўлмоқ (*мато, газлама ва б. ҳақида*) 2) оқартирмоқ (*металл буюмлар сиртига қалай югуртириб*); 3) оққа кўчирмоқ (*хат ҳақида*); 4) арчимоқ, пўчоғини олмоқ, шилмоқ, тозаламоқ, оқламоқ (*гуруч ҳақида*); ◊ ~ أَلاِبْنُ وَجْهَ أَبِيهِ بِنَجَاحِهِ ўғил ўз муваффақиятлари билан отасини хурсанд қилди; ~ وَجْهَهُ *кар.* وَجْهٌ; III بَايَضَ оқаришмоқ, оқликда бир-биридан ўзмоқ; V تَبَيَّضَ 1) оқланмоқ, оққа бўялмоқ; 2) оқармоқ; 3) оққа кўчирилмоқ; IX اِبْيَضَّ 1) оқармоқ, оқариб кетмоқ, оқ бўлмоқ; 2) қалай билан оқартирилган бўлмоқ (*идиш ҳақида*); ~ وَجْهُهُ хурсанд бўлмоқ; XI اِبْيَاضَّ оппоқ оқармоқ, оққа бўялиб кетмоқ

– إِبَاضَةٌ *биол.* ҳайз

– أَبْيَضُ *мн.* بَيْضَاءُ *кўп.* بِيضٌ 1. 1) оқ; ~ نَاصِعٌ қордек оқ; الإِرْهَابُ الـ~ оқлар террори (*сиёсий душманларни жазолаш, йўқ қилиш*); الـ~ الذَّهَبُ платина (*оқ олтин*); الْبَيْضَاءُ بَيْضَاءُ *муз.* ярим нота; *маж.* кумуш; مَا كُلُّ بَيْضَاءَ شَحْمَةً ҳамма олтин ҳам ялтирайвермайди (*сўзма-сўз: ҳар бир оқ нарса ҳам ёғ бўлавермайди*); 2) тоза, чин, ҳақиқий, очиқ, доғ тушмаган, беғубор; أَرْضٌ بَيْضَاءُ ишланмаган, ишлов берилмаган (*шудгор қилинмаган*) ер; لاَ يَمْلِكُ ~ وَلاَ أَسْوَدَ унинг ҳеч нарсаси ёқ; الْيَدُ الْبَيْضَاءُ а) раҳм, шафқат, саховат; б) тақдирлашга лойиқ иш, хизмат; ~ سِلاَحٌ совуқ қурол; ثَوْرَةٌ بَيْضَاءُ қонсиз революция; الـ~ الْمَوْتُ ;мَوْتٌ *кар.* وَرَقَةُ التَّصْوِيتِ الْبَيْضَاءُ бўш сайлов варақаси; ~ يَوْمٌ бахтли кун; 2. *шахм.* оқлар

– بُوَيْضَةٌ *кўп.* اتٌ — *биол.* тухумча, мояк; тухум хужайра; بُوَيْضَاتُ الْجَرَادِ чигиртка тухуми

– بَيَاضٌ 1) оқлик, оппоқлик; ~ بِالأَصْلِ аслий нусхада бўш, ҳарф ёзилмаган (оқ) жой (*китоб ҳақида*); ~ الْبَيْضِ тухумнинг оқи; ~ الْعَيْنِ кўзнинг оқи; ~ النَّهَارِ кундузги ёруғлик; مَرَضُ الـ~ занг касали, хина касали (*ўсимликларда*); كَسَبَ ~ الْوَجْهِ عِنْدَهُ *маж.* кимнингдир олдида ўзини оқламоқ; 2) девор оқлаш учун тайёрланган қоришма, оҳак; 3) *астр.* альбедо; 4) *жам.* мерлан (*балиқ*); ~ الْوَجْهِ яхши ном; шараф; ~ عَلَى чекланмаган ваколат (*ҳуқуқ*)

– بَيَّاضٌ 1) тухум сотувчи; 2) оқартирувчи (*газмолни*)

– بَيَاضَةٌ 1) оқлик, оқ тус (*ранг*); اتٌ — *кўп.* ич кийим; чойшаб, ёстиқнинг жилди ва ҳ. к. лар; 2) мерлан (*балиқ*)

– بَيَّاضَةٌ *кўп.* اتٌ — яхши тухум қиладиган (*товуқ ҳақида*)

– بَيْضٌ *жам. кўп.* بُيُوضٌ тухумлар; ~ بِرِشْتٌ илитилган, чала пиширилган тухум; ~ جَامِدٌ қаттиқ қилиб (*қотириб*) пиширилган тухум; ~ مَقْلِيٌّ оқ-сариғи аралаштирилмасдан товада пиширилган тухум; ~ الأَنُوقِ أَرَادَ *маж.* анқонинг тухумини хоҳламоқ, ушалмайдиган (*амалга ошмайдиган*) нарсалар ҳақида орзу қилмоқ; ~ أَبُو бий (*ўргимчак бийи*)

– بِيضَانٌ *кўп.* оқ танлилар (سُودَانٌ *нинг антоними*)

– بَيْضَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) тухум; 2) *анат.* мояк; 3) шлем, темир қалпоқ, дубулға; 4) *тех.* чўяндан махсус усул билан ҳосил қилинган юмшоқ темир; 5) бутунлик, дахлсизлик; ~ الدِّيكِ анқонинг тухуми (*урғи*); ◊ ~ الْقَوْمِ жамоанинг тақводор, художўйлари

– بَيْضَاوِيٌّ чўзиқроқ, тухумсимон; эллипсга оид; ~ةٌ مَسَارَاتٌ эллипс орбиталар (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўллари*)

– بَيْضِيٌّ، بَيْضَوِيٌّ тухумсимон; ~ الشَّكْلِ тухум шаклидаги

– بَيُوضٌ *кўп.* اتٌ — тухум қиладиган (*товуқ ҳақида*)

– بُيَيْضَةٌ *биол.* тухум хужайра

– تَبْيِيضٌ 1) оқлаш, оқартириш (*тери, газмолни*); 2) оқлаш (*деворни*); 3) оқартириш (*металларни қалай суртиб*); 4) оққа кўчириш (*хатни*)

– تَبْيِيضَةٌ *кўп.* اتٌ — оққа кўчирилган қўлёзма, тоза нусха

– مُبَيِّضٌ 1) оқловчи; 2) бўёқчи, сирчи; оқартирувчи; 3) оққа кўчирувчи

– مَبِيضٌ، مَبَايِضُ *кўп.* مَبَايِضُ *анат.* мояк

– مُبَيَّضَةٌ *кўп.* اتٌ — тоза (*оққа кўчирилган*) нусха

بَيْطَرَ тақаламоқ, нағалламоқ (*от ҳақида*)

– بَيْطَارٌ *кўп.* بَيَاطِرَةٌ 1) байтар, ветеринар, ҳайвон доктори отларни даволовчи табиб; 2) тақачи

– بَيْطَرَةٌ 1) тақалаш; 2) ветеринария (*ҳайвонлар касалликлари ва уларни даволаш ҳақидаги фан*)

– بَيْطَرِيٌّ ветеринарияга оид; ~ الطِّبُّ الـ~ ветеринария; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ ветеринария мактаби; ~ طَبِيبٌ ҳайвонот доктори

I (بيع) بَاعَ (и) بَيْعٌ، مَبِيعٌ 1) савдо қилмоқ, сотмоқ; ~ بِالْمَزَادِ кимошди қилиб сотмоқ; ~ بِالْمُنَادَاةِ кўчама-кўча кўтариб юриб сотмоқ; ~ نَفْسَهُ ўзини сотмоқ, (*к. гадир*) сотилмоқ (لِـ); وَيَشْتَرِي، يَبِيعُ харидоргир; 2) сотиб олмоқ; ~ الْعِرْضَ а) сотиладиган, сотқин бўлмоқ; б) фаҳш ишлар билан шуғулланмоқ; بَيَّعَ сотишга мажбур қилмоқ; بَايَعَ 1) савдо битими тузмоқ; 2) қасам (*онт*) ичмоқ; IV أَبَاعَ сотиш учун кўргазмага қўймоқ; VI تَبَايَعَ ўзаро битим тузмоқ; VII

اِنْبَاعَ сотилмоқ, (*бозорда*) ўтмоқ (*мол ҳақида*); VIII اِبْتَاعَ сотиб олмоқ, харид қилмоқ, сотиб олиб қўймоқ; X اِسْتَبَاعَ сотишни илтимос қилмоқ

– اِبْتِيَاعٌ сотиб олиш, харид қилиш

– بَائِعٌ кўп. بَاعَةٌ сотувчи; مُتَجَوِّلٌ ~ кўтариб юриб сотувчи, кўтармачи

– بَائِعٌ = بَيَّاعٌ

– بَيْعٌ кўп. بُيُوعٌ бай; сотиш, сотув; савдо-сотиқ; савдолашиш; ~ بِالتَّجْزِئَةِ чакана савдо; بِالْجُمْلَةِ ~ кўтара савдо; بِالْمُنَادَاةِ ~ кўчама-кўча кўтариб юриб қилинадиган савдо; عَلَنِيٌّ ~ кимошди савдоси; الْعِينَةِ ~ гаровга ёки қарзга сотиш; فُوب ~ *савдо.* фоб, франко, борт= (السَّفِينَةِ) تَسْلِيمُ ظَهْرِ الْبَاخِرَةِ ;(سِيف) كَاف ~ *савдо.* каф (сиф) (*яъни: нарх, хавфсизликни таъминлаш, кеманинг кира пули* ~ النَّسِيئَةِ ;تَسْلِيم مِينَاءِ الْوُصُولِ = بَيِّعَانِ ~ ик.с. сотувчи ва харидор; ~ насияга сотиш; وَالشِّرَاءُ الـ~ олди-сотди; لِلـ~ сотиладиган, сотувда

– بَيْعَةٌ[1] кўп. اتٌ — савдо ҳақидаги битим; عَلَى الـ~ ундан ташқари (*устама*), қўшимча қилиб

– بَيْعَةٌ[2] байъат, қасамёд

– بِيعَةٌ кўп. بِيَعٌ черков, синагога (*яҳудийлар ибодатхонаси*)

– مُبَاعٌ сотишга оид; сотиладиган; сотқин

– مُبَايَعَةٌ[1] қасамёд, онт

– مُبَايَعَةٌ[2] кўп. اتٌ — 1) олди-сотди ҳақида келишиб (*байлашиб*) олиш; 2) васиқа (*мол-мулкни сотиб олганлик ва унга эгалик ҳақидаги расмий ҳужжат*)

– مُبْتَاعٌ харидор

– مَبِيعٌ 1. сотилган; 2. 1) савдо-сотиқ; 2) мол, товар

– مَبِيعَاتٌ кўп. 1) савдо битимлари; 2) моллар, товарлар

(بيغ) V تَبَيَّغَ ғолиб келмоқ, ғалаба қилмоқ, устун келмоқ (بِ)

بَيْكٌ кўп. بَيْكَوَاتٌ бек, бей (*мартаба*)

– بَيْكَوِيَّةٌ беклик мансаби (*мартабаси*)

بيك آب 1) пикап (*автомобиль*); مُقْفَلٌ ~ ёпиқ пикап; مَكْشُوفٌ ~ очиқ пикап; 2) пластинкадаги овозни эшитиш учун мослама, овоз олғич

بِيكَارٌ кўп. паргар, циркуль

بِيكْبَاشِيٌّ кўп. بِيكْبَاشِيَّةٌ бекбоши; эск. подполковник

بِيكَرْبُونَاتٌ бикарбонат

بَيْكَةٌ кўп. اتٌ — колба (*электр лампалари шишаси*); النُّورِ ~ الْكَهْرَبَائِيَّةُ электр лампочкаси

بِيكِينِي бикини (*чўмилганда кийиладиган кийим*)

بَيْلَسَانٌ маржон (*полиз ўсимлиги*)

بَيْلُونٌ соч ювиш учун ишлатиладиган гулнинг бир тури

بِيلْيَةٌ кўп. اتٌ — 1) соққа, шар; 2) биля (*болаларнинг соққа ўйини*)

بِيمَارِسْتَانٌ кўп. اتٌ — бемористон, касалхона, ақлдан озганларни даволовчи касалхона

بِيْمَةٌ кўп. بِيَمٌ бийма (*балиқ*)

I (بين) بَانَ (и) بَيْنٌ، بَيْنُونَةٌ айрилмоқ, ажралмоқ, жудо бўлмоқ; (*к. биландир*) хайрлашмоқ, видолашмоқ, хайр-маъзур қилмоқ (عَنْ);

بَانَ 2 (и) بَيَانٌ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; 2) кўринмоқ, маълум бўлмоқ, фош бўлмоқ; II بَيَّنَ 1) баён қилмоқ, тушунтирмоқ, равшан (*аниқ*) қилмоқ; англатмоқ, уқтирмоқ; 2) кўрсатмоқ, фош қилмоқ; далолат қилмоқ; III بَايَنَ 1) (*к. нидир*) қолдирмоқ, тарк этмоқ, (*к. биландир*) хайрлашмоқ; 2) фарқ қилмоқ (*ажралиб турмоқ*); кескин қарама-қарши бўлмоқ, бир-бирининг акси бўлмоқ, зид тушмоқ; IV أَبَانَ 1) аниқ (*равшан*) гапирмоқ; 2) тушунтирмоқ, англатмоқ; баён қилмоқ; кўрсатмоқ; далолат қилмоқ; исботламоқ; далилламоқ; 3) аниқламоқ; 4) калласини узмоқ, кесмоқ; رَأْسَهُ مِنْ جَسَدِهِ ~ бошини танасидан жудо қилмоқ; V تَبَيَّنَ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқлашмоқ; 2) фарқламоқ, кўрмоқ, очиқ-ойдин билиб олмоқ; аниқлаб олмоқ; 3) билишга ҳаракат қилмоқ; аниқламоқ; VI تَبَايَنَ фарқли бўлмоқ, фарқланмоқ, ажралиб турмоқ, қарама-қарши бўлмоқ; X اِسْتَبَانَ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқлашмоқ, тушунарли бўлмоқ; 2) фарқлашга, ажрата олишга ҳаракат қилмоқ; 3) аниқламоқ, ойдинлаштирмоқ

– إِبَانَةٌ тушунтириш, баён қилиш, аниқлаш; аниқлик, равшанлик, яққоллик; فِي غَيْرِ ~ ноаниқ, тушунарсиз

– أَبْيَنُ сўзга жуда уста, гапга жуда чечан

– بَائِنٌ 1) аниқ, равшан, очиқдан-очиқ; очиқ-ойдин кўриниб турган; 2) кўзга кўринарли; 3) узил-кесил (*ажралиш ҳақида*)

– بَائِنَةٌ сеп

– بَيَانٌ кўп. اتٌ — 1) аниқлик, равшанлик, очиқ-ойдинлик; 2) тушунтириш, аниқлаш, баён қилиш, шарҳлаш; وَ غَنِيٌّ عَنِ الـ~ أَنْ . . . тушунтириш ортиқчаки, ...; 3) баённома, билдириш, эълон, хабарнома; رَسْمِيٌّ ~ расмий баённома; 4) баёнот; وِزَارِيٌّ ~ вазирлик баёноти; 5) мурожаатнома, хитоб, чақириқ, манифест; 6) баён қилиш, сўзлаш латофати; أَهْلُ الـ~ нотиқ, сухандон, сўзамол кишилар; حُسْنُ الـ~ гапга чечанлик, сўзамоллик, нотиқлик; عِلْمُ الـ~ стилистика (*адабиёт назариясинина тил ва бадиий асар услуби ҳақидаги бўлими*) الْمُعْجِزُ الـ~ тенги йўқ, таққослаб бўлмайдиган нотиқлик; عَطْفُ الـ~ *грам.* изоҳловчи; 7) хабар, билдирув, маъруза, маълумот; 3) программа (*бирор сиёсий арбоб ёки ташкилотнинг мақсадини ифодалайдиган баёнот*); 9) жадвал, рўйхат

– بَيَانُو، بِيَان *алиф.б.қ.*

– بَيَانِيٌّ 1. 1) баёний, тушунтириб берадиган, изоҳлайдиган, шарҳлайдиган; رَسْمٌ ~ диаграмма; 2) стилистик, услубий; 2) стилист (*адабий услубни яхши эгаллаган ёзувчи*)

– بَيْنٌ[1] 1) ажралиш, айрилиш, жудо бўлиш; ҳижрон, жудолик; ذَاتُ الـ~ душманлик, адоват, хусумат, ёвгарчилик; жанжал, келишмовчилик, низо; 2) ора, оралиқ, ўрта

– بَيْنٌ[2]: غُرَابُ الـ~ ◊ тумшуғи ва оёқлари қизил қарға

– بَيْنَ ўрта, ора ◊ ~ يَدَيْهِ а) унинг олдида, унинг иштирокида; б) унинг қўлларида ... бор, унда ... бор; إِنَّ مَصِيرَكُمْ هُوَ ~ أَيْدِيكُمْ тақдирингиз ўз қўлларингиздадир; ~ أَيْدِيهِمْ ثَرَوَاتٌ كَبِيرَةٌ уларнинг қўлларида катта бойлик тўплангандир; ~ سَاعَةٍ وَ أُخْرَى ёки ~ وَقْتٍ وَ آخَرَ вақт ўтган сари, соатма-соат; ~ ذَلِكَ فِيمَا шу орада, шу вақт ичида; ... وَ بَيْنَ ~هُ حَالَ кимгадир (н. дадир) халал бермоқ, қаршилик қилмоқ; كَانَ ~ الْغَافِي وَ الْوَاعِي у гоҳ мудрар, гоҳ сергак бўларди; ~كَ وَ ~ي وَ ўзаро айтганда, гап ўз орамизда қолсин; ~ نَفْسِي وَ ~ بِهِمْ كُنْتُ أُعْجَبُ мен ичимда (ўзимча) уларга таҳсин ўқидим; ~ نَفْسِهِ وَ ~هُ رَاجَعَ سُؤَالَهُ у ўзига (ичида) саволни такрорлади; ~ بَيْنَ بَيْنَ ўз ҳолига яраша, ўртача; ~ مِنْ а) ўртаси, ораси; ... إِنَّ قَالَ مَا ~ مِنْ дарвоқе, у айтдики, ... б) дан; تَخَلَّصَ مِنْ ~ ذِرَاعَيْهِ у унинг кучоғидан чиқиб кетди; ~ مَا а) тўсиқ, ғов; оралиқ, ўрта; ~ مَا الشَّوْطَيْنِ икки тайм ўртасидаги танаффус; б) фарқ, тафовут; с) нияти бузуқ сарой аъёнлари; ~ مَا ёки ~ا ўша вақтда, шу аснода; ... ~ وَ ~ مَا ёки ... ~ وَ ... ~ مَا-дай, шундай қилиб, ҳам ..., ҳам ...,

– بَيِّنٌ аниқ, равшан, очиқ, ойдин

بَيْنٌ = بَيْنُونَةٌ

كَانَ – بَيِّنَةٌ кўп. ـاتٌ — аниқ ҳужжат; кўрсатма, далил, исбот; عَلَى ~ مِنْ ... ... ҳақида яхши билмоқ, ... ҳақда хабардор бўлмоқ; حَرَامِيٌّ بِلَا ~ سُلْطَانٌ мқл. қўлга тушмадими ўғри эмас

– تَبَايُنٌ 1) фарқ, тафовут, кўзга ташланадиган қарама-қаршилик; фарқлаш, табақалаштириш; 2) зиддият, тескарилик, терслик

– تِبْيَانٌ баён қилиш, ифодалаш, тушунтириш

– تَبْيِينٌ тушунтириш, англатиш; изоҳ; намойиш қилиш

– تَبَايُنٌ = مُبَايَنَةٌ

– مُبَيَّنٌ тушунтирилган; кўрсатилган, ифодаланган; أَعْلَاهُ ~ юқорида кўрсатилган, зикр этилган

– مُبِينٌ 1. кўрсатувчи; 2. кўрсаткич

– مُبِينٌ аниқ, равшан; очиқ-ойдин, шубҳасиз

– مُتَبَايِنٌ бир-биридан фарқ қилувчи; турли хил

بَيْكٌ = بَيْهٌ

– بُيُورُلْدِي тар. фармон

بُيُورِيه пюре (сабзавот ёки мевадан тайёрланадиган бўтқасимон таом)

بِيُولُوجِيَا биология

– بِيُولُوجِيٌّ 1. биологияга оид; биологик; 2. биолог

(بي) بَيَّا II мартабани улуғ қилмоқ; حَيَّاكَ اللهُ وَ ~ كَ Оллоҳ умрингни зиёда, мартабангни улуғ қилсин!

ت

تَاءٌ (ت)[1] то (араб алифбосидаги учинчи ҳарф, абжадда - 400); التَّاءُ الْمَرْبُوطَةُ грам. тойи марбута (ة ҳарфи); التَّاءُ الْمَمْدُودَةُ грам. тойи мамдуда (ت ҳарфи)

ت[2] 1) қисқ. سَاعَاتٌ соатлар; 2) қисқа تَلِفُونٌ телефон

ت қасам юкламаси; تَاللهِ Оллоҳ номи билан қасам ичаман!

تَا, تِي (мн. ذَا дан) ик. с. تَانِ кўп. أُولَاءِ бу, шу, ушбу, мана бу, мана шу (мн.); تَاكَ ик. с. تَانِّكَ анави, ўша (мн.)

تَابْلُو кўп. تَابْلُوهَاتٌ расм, сурат, табло

تَابُوتٌ кўп. تَوَابِيتُ 1) сандиқ; қути; ~ الْعَهْدِ библ. икона қутиси ёки рамкаси; 3) тобут; саркофаг (қадимги тош тобут); ~ السَّاقِيَةِ суғориш чархпалаги (челаксиз); ~ رَفْعِ الْمِيَاهِ Архимед винти (суғоришда ишлатиладиган қурилма)

تَابُورٌ кўп. تَوَابِيرُ отряд; саф; батальон

تَابِيرٌ кўп. تَوَابِيرُ зоол. тапир (қисқа хартумли сут эмизувчи ҳайвон)

تَارِجِيٌّ кўп. تَوَارِيجُ 1. туареглар (Саҳрои Кабирнинг марказий қисмида яшовчи, барбар группасига мансуб халқ) га оид; 2. туарег

– تَوَارِجُ туареглар

تَارَةً ~ баъзан, баъзида, гоҳо; ... ~ ... ~ ёки ... ~ وَ أُخْرَى ёки ... ~ ... وَ طَوْرًا ... гоҳ ..., гоҳ ...

تَارِيغٌ 1) Кадастр (бирор нарса ҳақидаги маълумотлар тўплами; бирор нарсанинг рўйхати); 2) марза олиш, (ҳайдалган ерларни) пайкаллаш; 3) геол. съёмка, планга олиш